

ARGUMENTI

Časopis za društvena / politička pitanja, Godina I, Broj 2, Decembar 2007. **BESPLATNO**

U ovom broju:

Rajko Vasić:

**Federalizacija, vezivo ili
modus raspada BiH** (9)

Milorad Dodik:

Kriza za opstanak (17)

**Prof. dr
Željko Mirjanić**

**Budućnost BiH zavisi od toga
koliko će biti demokratska
i država prava** (23)

Branko Savić:

**Republici Srpskoj mora biti cilj
da privuče milijardu dolara
godišnje za investicije** (51)

**Prof. dr
Gjorgji Spasov:**

**Socijaldemokratija
u Makedoniji** (83)

**Brigitte Marcher
Renner-Institut Beč:**

Jednakost šansi za sve (103)

ARGUMENTI

polugodišnjak
za društvena / politička pitanja

ARGUMENTI

časopis za društvena / politička pitanja
polugodišnjak

Izdavač

Savez nezavisnih socijaldemokrata, Banja Luka
Petra Kočića 5

Glavni urednik

Milan Ljepojević

Redakcija

Slavko Mitrović, Rajko Vasić, Đorđe Latinović,
Milan Tukić, Franc Sošnja, Danijela Injac,
Krsto Grujić

Lektor

Mila Kosić

Kompjuterska priprema

Dragana Pupac

Oblikovanje i dizajn

Milan Tukić

Štampa

Trioprint
Banja Luka

Tiraž

500

ARGUMENTI

polugodišnjak
za društvena / politička pitanja

Banja Luka
decembar 2007.

Uvodna riječ

Razvoj stabilnog demokratskog društva zahtijeva svakodnevnan naporan rad i angažman svih segmenata sistema. Ako je situacija drugačija i ako je stanje ovakvo kao što je ovdje, u Republici Srpskoj, Bosni i Hercegovini i regionu, onda angažman mora biti još veći, još naporniji, osmišljeniji i izražajniji.

Treba li, uopšte, podsjećati na to da je, gotovo do juče, na ovim prostorima postojala jedna država, svima dobro nam znana SFRJ, i da je njenim brutalnim, ratnim raspadom nastalo šest novih država. Sve novonastale države imaju maltene identične probleme, baš kao što su ih imale i sve ostale države u tranziciji. Različitosti su, pak, u tome što je dodatne probleme na bivšim jugoslovenskim prostorima ostavio ratni vjhor i brutalni, krvavi raspad.

Sve evropske države, članice jedne «porodice» koja se zove Evropska unija, uglavnom su stabilne nacionalne države: Francuska je, tako, država Francuza, Njemačka država Nijemaca, Italija Italijana... Kao takve, sve imaju stabilan i siguran razvoj. Na nekadašnjem prostoru velike Jugoslavije danas je evidentna stabilizacija prilika i normalizacija odnosa, što je osnovna pretpostavka za demokratski razvoj. Odnose, na izvjestan način, opterećuje status Kosmeta u Srbiji, kao i pokušaji jednostrane promjene Dejtonskog mirovnog sporazuma u BiH.

Srednjevjekovna Evropa je, iz feudalnog mraka, krenula put demokratskog društva tako što su intelektualni kapaciteti toga vremena, u nedostatku vlastitih rješenja, tadašnjim vladarima ponudili demokratske principe i standarde Antičke Grčke. U početku je «antička demokratija», uglavnom, primjenjivana dosljedno, a tek nakon «debelog» zaživljavanja u praksi je korigovana, unapređivana i dograđivana.

Uloga časopisa za društvena i politička pitanja «Argumenti» jeste upravo u tome da daje putokaze razvoja Republike Srpske, BiH, regiona i šire. Časopis nije «rezervisan» jedino za socijaldemokrate i socijaldemokratske ideje. Naprotiv. Za razvoj svakog društva, a socijaldemokratskog naročito, važno je da bude pružena šansa što većem broju stručnih, kreativnih, dobronamjernih i svih onih ljudi koji imaju šta da ponude i pokažu. Svako treba da radi ono što najbolje zna.

Viđenja rješenja problema, davanje odgovora, otklanjanje nedoumica i pokazivnje smjernica, jednom rječju - «primijenjeno znanje», ono je čime se bavi i čime će se, ubuduće, baviti ovaj časopis.

Milan Ljepojević

Sadržaj

Rajko Vasić FEDERALIZACIJA, VEZIVO ILI MODUS RASPADA BiH	9
Milorad Dodik KRIZA ZA OPSTANAK.....	17
Prof. dr Željko Mirjanić BUDUĆNOST BIH ZAVISI OD TOGA KOLIKO ĆE BITI DEMOKRATSKA I DRŽAVA PRAVA	23
Mila Kosić «BOSANSKI LONAC» GODINAMA KRČKAO – PA PROKLJUČAO	33
Branko Savić, dipl. ecc. Geteborg, Švedska REPUBLICI SRPSKOJ MORA BITI CILJ DA PRIVUČE MILIJARDU DOLARA GODIŠNJE ZA INVESTICIJE	51
Mr. Radomir Nešković KOSOVO I METOHIJA - PODRŽAVLJENJE ALBANSKE ETNIČNOSTI.....	61
Prof. dr Gjorgji Spasov SOCIJALDEMOKRATIJA U MAKEDONIJI.....	83
Brigitte Marcher, Renner-Institut Beč, evropska politika (EU) JEDNAKOST ŠANSI ZA SVE	103
Franc Sošnja POLITIČKA STRANKA KAO KOMPANIJA.....	109

FEDERALIZACIJA, VEZIVO ILI MODUS RASPADA BiH

Rajko Vasić

TEORIJSKA SUŠTINA FEDERALIZMA

Teorijska slika federalizma nije se znatno mijenjala još otkako je Montesquieu postavio osnove te državno-pravno-teritorijalne megastrukture.

Federacija je društvo društava, država država ili velika republika u kojoj identitet i život ne gube male, udružene republike.

Federacija je unaprijed republikanska, demokratska struktura. Nema federacije sastavljene od diktatorskih, unitarnih ili totalitarnih cjelina.

Teorijska slika federalizma izdržala je od Montesquieua (i od ranije), ali je u sukobu sa praksom neke bitke dobijala, a neke gubila. Američka federacija je jedna slika federalizma, bivša Savezna Republika Njemačka je druga slika federalizma, a bivša SFRJ je treća, tragična slika federalizma. Državno-ustavni omotač prepun je raznih nijansi federalizma koje su smještene između ova tri primjera.

Federacija je društvo društava, država država ili velika republika u kojoj identitet i život ne gube male, udružene republike.

Federacija je unaprijed republikanska, demokratska struktura. Nema federacije sastavljene od diktatorskih, unitarnih ili totalitarnih cjelina.

OVDAŠNJA I DRUGA ISKUSTVA

Iskustva Kraljevine Srba, Hrvata, Slovenaca, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, formiranje nezavisnih država na temeljima Titovih socijalističkih republika i patologija BiH, koje se mogu posmatrati kao jedan federativni proces, dobar su anatomski medij čija će sekcija pokazati sve pozitivne i razložne strane federalizma, ali i sve posljedice. Istovremeno, taj proces kojeg nije uspio poremetiti Drugi svjetski rat, koji je na ovom prostoru bio iznimno međukrvoločan, potvrđuje jednu temeljnu genetsku osobinu federalizma – federalizam je uvijek historijski utemeljen i uvijek je tek jedna historijska stepenica – u boljem slučaju, odmorišna platforma.

Pomenuti Srbi, Hrvati i Slovenci (poslije se slika umnožila) prošli su put od ujedinjenja u preteču federacije (iz različitih razloga i s različitim namjerama), kroz federaciju sve do razlaza u krvi i diktaturi. Generalno se može zaključiti da su akteri tog procesa, izuzev možda najbrojnijih, bolje prošli ili čak sačuvali identitet nego da nisu učestvovali u toj historijskoj storiji.

Druge neke federacije, na nekim drugim prostorima, traju dulje i ugodnije, treće su u jezgru opasno upitne, mada pod pritiskom komformizma okruženja, još uvijek postoje.

Iskustva dovode do analize da je svaka federacija začeta u pretpolitičkom i predrđavnom dobu te da je samo jedna od faza razvoja humanog kolektiviteta.

FEDERALIZAM KAO GENERATOR OPSTANKA ENDEMSKOG DRUŠTVA

Američka federacija i Titova federacija, da ne potežem, historijski komplikovanije, evropske švicarske, belgijske i holandske primjere, tipične su federacije koje su endemskim društvenim prostorima omogućile da opstanu. Titova federacija je još i mnogim nacijama omogućila da prežive, oblikuju se i da se kasnije pretvore u države. Slovenci, Crnogorci, Makedonci, Bošnjaci, jamačno bi bili nacionalno upitni da se nisu, neki prije, neki kasnije, uključili u gore opisani lavirint balkanskog federalizma. Sve te skupine su se uobličile u naciju i tako profitirale. Najveći dio njih je

Iskustva dovode do analize da je svaka federacija začeta u pretpolitičkom i predrđavnom dobu te da je samo jedna od faza razvoja humanog kolektiviteta.

Slovenci, Crnogorci, Makedonci, Bošnjaci, jamačno bi bili nacionalno upitni da se nisu, neki prije, neki kasnije, uključili u gore opisani lavirint balkanskog federalizma. Sve te skupine su se uobličile u naciju i tako profitirale.

dobio državu (Cerić se još bori za islamsko-bošnjačku), što je u objektivnim vrtlozima evropskog nacionalno-državnog valcera, bilo jedva zamislivo.

Američka federacija, pak, društvo je svoje vrste, društvo bezočne invazije i još bezočnijeg prvobitnog kapitalizma koji se stabilizovao u totalitarizam upotrebnog kapitala. Federativnost je način držanja unutrašnjih tenzija pod kontrolom. Države, čije granice nemaju nikakvog historijskog, osim golog administrativnog i geometrijskog smisla, onemogućavaju mnoge panameričke procese koji bi mogli biti destruktivni, (što ne znači da neće doći historijski trenutak njihove pojave i neobuzdanosti).

Endemičnost ovih društava, ali i drugih, u tome je što neke političke vrste, demokratija prije svega, ne bi mogle evolutivno nastati u uslovima divljeg prostora da im to nije omogućila federativnost. Ostavljam mogućnost da se američka, kao i socijalistička federativna demokratija, suoče sa mnogim upitnicima i detektorima laži.

Endemsko društvo je svakako i bosanskohercegovačko.

U tom svjetlu treba gledati i njegovu sudbinu. Svako endemsko društvo počiva na unutrašnjem mikroprocesoru ograničenog broja operacija kao i ograničenog vremena pulsiranja. Svako takvo društvo ima ugrađeno impulsivno vrijeme raspada.

Bosanskohercegovačko društvo treba gledati kao umanjenu Titovu federaciju. Objektivne i unutrašnje okolnosti omogućavaju imitaciju i repetaciju, ali i pronalazak puta opstanka.

PREDNOSTI I MANJKAVOSTI FEDERALIZMA U BiH

Očuvanje kakve-takve multietičnosti:

- Postojanje matičnih susjeda
- Garancija narodima
- Evrounionizam
- Ulazak na različitim historijskim stanicama
- Apsolutna nesimetričnost interesa
- Historijski antagonizam
- Dva-tri rata

Federativnost je način držanja unutrašnjih tenzija pod kontrolom.

Endemsko društvo je svakako i bosanskohercegovačko. U tom svjetlu treba gledati i njegovu sudbinu. Svako endemsko društvo počiva na unutrašnjem mikroprocesoru ograničenog broja operacija kao i ograničenog vremena pulsiranja. Svako takvo društvo ima ugrađeno impulsivno vrijeme raspada.

Federalizam u BiH omogućava prednost očuvanja minimalne multietničnosti, bez obzira što je rat, kao trajne posljedice, ostavio protjerivanje stanovništva, izbjeglištvo, raseljavanje, dobrovoljno i poludobrovoljno.

Postojanje susjeda, Srbije i Hrvatske, i postojanje Srba i Hrvata u BiH, koji pripadaju narodima sa jakim matičnim zemljama, velika je prednost federalizma u Bosni i Hercegovini.

I Bošnjaci /muslimani/ u federativnoj BiH imaju garanciju države u kojoj su ustavno i teritorijalno neupitni i nisu getoizirani.

- Federalizam u BiH omogućava prednost očuvanja minimalne multietničnosti, bez obzira što je rat, kao trajne posljedice, ostavio protjerivanje stanovništva, izbjeglištvo, raseljavanje, dobrovoljno i poludobrovoljno. Prije svega, teško je ustanoviti da su današnji entiteti i kantoni potpuno etnički homogenizovani i sterilni. Stanovništvo je mješovito, mada su manjine u malim procentima. Jedino su javne i administrativne službe često jednonacionalne. Svaka druga mogućnost, unitarizacija na temelju: jedan čovjek – jedan glas ili raspad, dovede do potpune etničke čistionice.
- Postojanje susjeda, Srbije i Hrvatske, i postojanje Srba i Hrvata u BiH, koji pripadaju narodima sa jakim matičnim zemljama, velika je prednost federalizma u Bosni i Hercegovini. Srbi i Hrvati su, zbog te činjenice, u situaciji da ne zahtijevaju federalizam radi namjeravanog raspada i pretvaranja u državu koja garantuje opstanak nacije uopšte. Srbi i Hrvati federalizam mogu prvenstveno shvatiti kao garanciju teritorijalno-političkog i kolektivnog opstanka u BiH.
- Upravo ta garancija narodima proširuje horizonte federalizma na sve bosanskohercegovačke narode. I Bošnjaci /muslimani/ u federativnoj BiH imaju garanciju države u kojoj su ustavno i teritorijalno neupitni i nisu getoizirani. U varijanti insistiranja na unitarizmu i građanstvu, raspad bi donio vakumirani teritorijalni geto za muslimane.
- Evropska unija, kao velika federacija, kompatibilna je sa federativnom BiH mnogo više, nego sa BiH kao žarištem tenzija i sukoba i potencijalnim novim punktom raspada.
- Ulazak na teritoriju naseobine BiH, sa različitih istorijskih stanica, može biti najveća manjkavost federalizma ovdje. Srbi i Hrvati došli su ranije i imaju podsvjesne kolektivne težnje opstanka i očuvanja teritorijalno-nacionalnog magnetizma. Muslimani

su došli na osvajanju i danas pokazuju težnju da taj dugi i krvavi historijski proces potpuno završe. Ta nesinhronizovanost težnji i nesimetričnost interesa opterećuje svaki oblik države u BiH, pa i federalizam.

- Antagonizam je dio genetske strukture kojeg nije uspio otkloniti ni totalitarno-lirski komunizam, nego ga je još pojačao. Antagonizam se konstatuje po svim ravnima, vertikalama i dijagonalama. Antagonizam je ovdje Rubikova kocka sa manjkom boja.
- Nekoliko međusobnih ratova koji su ovdje vođeni u proteklim vjekovima i u predvečerje nametnute BiH, objektivno su teg manjkavosti, ali se mogu pretvoriti i u prednost federalizma. Nerealno je da se ratnici, čarobnim štapićem, pretvore u homogenizovane i pasterizovane građane. Federacija, sa što manje zajedničkih poligona, bila bi ipak prednost.

FEDERALIZAM KAO DEMOKRATSKI MODEL SKLADA S BALKANSKIM ETNIČKIM TRENDOVIMA

Prostor Balkana, na kraju prošlog vijeka, pretvoren je u etnički mozaik: jedna nacija – jedna država. Bosanskohercegovački prostor se ne uklapa u taj mozaik. Istovremeno, ovaj prostor nije moguće uklopiti u taj balkanski taraco na način kao neke druge (Hrvatska, još nedovršeno Kosovo), jer su ovdje Srbi i Hrvati konstitutivne nacije, a ne samo nacije konstitucije. Bez Srba i Hrvata nema ovog prostora ni u kom obliku. Pokušaj da se to uradi po formuli Kosova ili Hrvatske može dovesti, u najboljem slučaju, do novog rata.

Federalizam omogućava kompromis istorijskih i geopolitičkih tendencija tako što će dopustiti uklapanje u mozaik, po nešto sniženom kriterijumu (jedna nacija – jedna federalna jedinica), ali će otkloniti i dalju komplikaciju stvaranja mini država.

Antagonizam je dio genetske strukture kojeg nije uspio otkloniti ni totalitarno-lirski komunizam, nego ga je još pojačao. Antagonizam se konstatuje po svim ravnima, vertikalama i dijagonalama. Antagonizam je ovdje rubikova kocka sa manjkom boja.

Federacija, sa što manje zajedničkih poligona, bila bi ipak prednost.

Prostor Balkana, na kraju prošlog vijeka, pretvoren je u etnički mozaik: jedna nacija – jedna država. Bosanskohercegovački prostor se ne uklapa u taj mozaik.

Podsjetimo, zbog ovih balkanskih tendencija, BiH je izgubila realitet egzistencije onog trenutka kada je Njemačka priznala Hrvatsku.

UGOVORNI FEDERALIZAM PLIVAJUĆI FEDERALIZAM PROLAZNI FEDERALIZAM GEOGRAFSKI FEDERALIZAM

Zbog unutrašnjih uslova ovog prostora i uslova okruženja, bosanskohercegovački federalizam nije prirodni, evolutivni i predržavni.

Jeste neka vrsta zaštitnog federalizma, ali nije klasični jugoslovenski federalizam nastajanja i očuvanja nacija.

Tako se može jedino tretirati kao ugovorni, dobrovoljni federalizam.

Venecijanska komisija, na nekoliko mjesta u svojim analizama, govori o BiH kao federaciji. Dejtonska BiH jeste, u suštini, federacija, kao što i FBiH jeste federacija kantona, mada nesimetrična i za najmanje jedan narod depresirajuća. Ali, glavna činjenica je u tome da je to nametnuta federacija u koju je ugrađena nedejtonska, neustavna i samostečena tendencija unitarizacije i centralizacije države.

Bosni i Hercegovini je potreban novi federalizam kojeg će zajedničkim ugovorom, novim i ovdje usvojenim ustavom, prihvatiti tri naroda.

Taj federalizam mora biti tako konstruisan da omogućuje fleksibilne odnose, nešto poput plivajućeg kursa valuta, da bude plivajući federalizam. Takav federalizam je potreban zbog procesa i puta evropske integracije, jer će se na tom putu pojavljivati i nestajati potreba za zajedničkim ili pojedinačnim interesima (poljoprivreda, hidropotencijal, turizam...). Stoga, plivajući federalizam mora ostaviti ustavne i ugovorne mogućnosti za ugradnju ili prestanak takvih rješenja, a bez velikih potresa po okvirnu državu i federalizam.

Svaki federalizam nosi u sebi prikrivenu silu raspada. Ako ga tri naroda definišu kao prolazni federalizam (ugradnja prava na osamostaljenje), taj oblik može dobiti na trajnosti, jer će unaprijed otkloniti neke dugoročne kolektivne

Venecijanska komisija na nekoliko mjesta u svojim analizama govori o BiH kao federaciji. Dejtonska BiH jeste, u suštini, federacija, kao što i FBiH jeste federacija kantona, mada nesimetrična i za najmanje jedan narod depresirajuća.

Bosni i Hercegovini je potreban novi federalizam kojeg će zajedničkim ugovorom, novim i ovdje usvojenim ustavom, prihvatiti tri naroda. Taj federalizam mora biti tako konstruisan da omogućuje fleksibilne odnose, nešto poput plivajućeg kursa valuta, da bude plivajući federalizam.

Svaki federalizam nosi u sebi prikrivenu silu raspada.

tenzije kao i mogućnost da se, unutar jednog naroda, stvori nukleus i trend dominacije i prisvajanja federacije za sebe.

Ne bi, pri tome, bilo dobro da to bude puki geografski federalizam, jer bi to donijelo teritorijalne pretenzije i unaprijed formiralo istopolne magnetne sile odbijanja.

Političke snage, koje mogu pronaći formule plivajućeg, ugovornog i nadgeografskog federalizma, mogu biti samo postratne jake političke artikulacije s većinskom glasovnom podrškom unutar jednog naroda. Taj uslov će BiH još pričekati.

SAVEZNE POLITIČKE STRANKE

Za kvalitetan federalizam potrebne su i savezne političke stranke, potrebno je političko predstavljanje koje pokriva cijelu teritoriju okvirne federacije. Taj je uslov korišten i u SFRJ, mada su savezne stranke bile mozaičko-republičkog tipa, ali je iza njih stajao egzaltirani kolektivni duh podrške - od Triglava do Đevđelije.

U BiH već postoje savezne stranke koje pokrivaju cijelu BiH. Istina, pokrivaju je onoliko koliko je pokriva i stanovništvo, ali činjenica da, na primjer, SNSD ima tri ministra u vladi Livanjskog kantona, jedna je od najoptimističnijih činjenica za opstanak BiH.

Ta mogućnost i potreba saveznih stranaka može biti i dodatna garancija dugoustavnosti BiH. Ako se političke stranke zatvaraju u svoje areale, to je znak da ne žele BiH u njenim sadašnjim granicama i da na njoj ne treba ni insistirati.

FEDERALIZAM NA TEMELJIMA UNUTRAŠNJIH DEJTONSKIH MEĐUNARODNO VERIFIKOVANIH GRANICA

Ugovorni federalizam u BiH temeljio bi se na ugovorima kantona i entiteta o novom teritorijalno-političkom mozaiku koji bi se temeljio na dejtonskim unutrašnjim granicama u BiH. To praktično znači da bi Dejtonski mirovni sporazum bio temelj dobrovoljnog, ugovornog federalizma

Za kvalitetan federalizam potrebne su i savezne političke stranke, potrebno je političko predstavljanje koje pokriva cijelu teritoriju okvirne federacije.

Ugovorni federalizam u BiH temeljio bi se na ugovorima kantona i entiteta o novom teritorijalno-političkom mozaiku koji bi se temeljio na dejtonskim unutrašnjim granicama u BiH. To praktično znači da bi Dejtonski mirovni sporazum bio temelj dobrovoljnog, ugovornog federalizma u BiH, za razliku od sadašnjeg nametnutog, invalidnog, po opstanak dvije nacije rizičnog federalizma.

Istorijski, bolju ponudu BiH neće imati, a moguće je da slijed događaja već u prvoj polovini ovog vijeka pokaže da je to i posljednja ponuda.

Ako ne bude takvog federalizma u nekom doglednom, najbolje u ovom mandatnom periodu, aktiviraće se vrijeme raspada BiH.

u BiH, za razliku od sadašnjeg nametnutog, invalidnog, po opstanak dvije nacije rizičnog federalizma.

Federalizam na dejtonskim unutrašnjim granicama unaprijed bi imao međunarodnu verifikaciju i produženu dejtonsku garanciju velikih sila i susjeda. A najveća garancija bi mu bila izvorno domaće rješenje.

Istorijski, bolju ponudu BiH neće imati, a moguće je da slijed događaja već u prvoj polovini ovog vijeka pokaže da je to i posljednja ponuda.

Ako ne bude takvog federalizma u nekom doglednom, najbolje u ovom mandatnom periodu, aktiviraće se vrijeme raspada BiH.

KRIZA ZA OPSTANAK

Dobro kaže Gerald Knaus, direktor Instituta za evropsku stabilnost: "Međunarodne institucije u BiH imaju interes da prikazuju krizu u BiH da bi opravdale svoje postojanje". Najbolje se to vidi po krizi od 19. oktobra.

Milorad Dodik

Iako je dobro konstatovao stanje, svojim mjerama visoki predstavnik je izazvao krizu koja je produbila podjele i uvela strah u BiH. Nedavno je sadašnji, već šesti visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH, gospodin Miroslav Lajčak, pred Vijećem OEBS-a u Beču svjedočio da postoje velike razlike u shvatanjima tri bosanskohercegovačka naroda. Ta različitost je: u odnosu na zajedničku državu, na osjećaj ravnopravnosti, odnosno ugroženosti. Lajčak kaže: "Bošnjaci Republiku Srpsku smatraju nelegitimnom. Srbi i Hrvati se boje dominacije Bošnjaka u bilo kakvoj unitarnoj državi. Svi žele imati svoju vlastitu državu. Sistem vlasti u BiH nikada neće prestati da bude komplikovan, jer to nije moguće u višenacionalnoj državi kakva je BiH."

Svi žele imati svoju vlastitu državu. Sistem vlasti u BiH nikada neće prestati da bude komplikovan, jer to nije moguće u višenacionalnoj državi kakva je BiH.

MJERE - POSLJEDICA REFORME POLICIJE

Jasno je da su mjere visokog predstavnika došle nakon neuspjeha u reformi policije po izmišljenom receptu OHR-a. Iako se i domaći i strani od Sarajeva do Brisela slažu da je reforma policije nepotreban i nepravedan uslov, ipak, kako kaže Gerald Knaus, "sada ga svi samo ponavljaju ne želeći priznati da je možda napravljena greška". Kada nije uspjelo da se kroz OHR-ovu reformu policije promijeni Ustav BiH kao sastavni dio Dejtonskog sporazuma, onda je gospodin Rafi Gregorijan cinično zaprijetio Republici Srpskoj: "Ako ste tražili Dejtonski sporazum, onda ćete ga i dobiti." Upravo i samo to traži Republika Srpska koja s pravom očekuje da je očuvanje Dejtonskog sporazuma jedina američka politika. SAD ne mogu dozvoliti da se neko time poigrava, dramatično prikazujući propast BiH u narednim sedmicama i šireći lažnu priču o glasačkim listićima.

Jasno je da su mjere visokog predstavnika došle nakon neuspjeha u reformi policije po izmišljenom receptu OHR-a. Iako se i domaći i strani od Sarajeva do Brisela slažu da je reforma policije nepotreban i nepravedan uslov.

OHR OSPORIO SAM SEBE

Mjerama sadašnjeg visokog predstavnika "ukinut" je raniji visoki predstavnik i raniji OHR. Evo kako:

Pedi Ešdaun je 2.12.2002. nametnuo Zakon o Savjetu ministara, kojim je broj članova Savjeta ministara povećao sa dotadašnjih šest na devet, ali je istovremeno povećao broj pripadnika konstitutivnih naroda za kvorum i odlučivanje. Tako je članom XVI.3. Ešdaunovog Zakona o Savjetu ministara propisano da savjet može da zasjeda i odlučuje ako sjednicama prisustvuje više od polovine članova Savjeta ministara, od kojih, vodeći računa o članu IX.3. Ustava Bosne i Hercegovine, najmanje po dva iz svakog konstitutivnog naroda.

"Znači, Ešdaunov kvorum za sjednicu i odlučivanje utvrdio je obavezno najmanje po dva člana iz svakog konstitutivnog naroda. Ako je tada visoki predstavnik vodio računa o Ustavu, pa je propisao najmanje dva glasa iz svakog konstitutivnog naroda, onda očigledno Lajčak, smanjujući broj glasova na jedan, ne vodi računa o Ustavu BiH. Ako je većina za održavanje sjednice šest članova, tih

Mjerama sadašnjeg visokog predstavnika "ukinut" je raniji visoki predstavnik i raniji OHR.

šest članova po Lajčakovim izmjenama može konsenzusom donijeti bilo koju odluku iz konačne nadležnosti Savjeta ministara, kao što su propisi, imenovanja i postavljenja. Prema sadašnjoj strukturi, tih šest glasova mogu biti samo sa glasovima ministara iz dva konstitutivna naroda, što znači da može doći do preglasavanja jednog konstitutivnog naroda, bez obzira o kome se narodu radi. Može se desiti i druga situacija: da su u Savjetu ministara Bošnjaci, Srbi i Hrvati koji nisu izabrani na prijedlog većinskih stranaka konstitutivnih naroda. Recimo, ko sigurno zna da li je ministar Sven Alkalaj predstavnik Bošnjaka ili Hrvata (zato što ima i hrvatsko državljanstvo po osnovu porijekla) ili se osjeća ostalim? Kako se računa njegov glas ili kako bi se računao glas Srbina Desnice Radivojevića, člana većinske bošnjačke SDA?

LAJČAKOVI RAZLOZI

Kao razlog za svoje "funkcionalne mjere" gospodin Lajčak u odluci o nametanju naveo da je razlog to što nije donesena odluka o izboru novog direktora Regulatorne agencije za komunikacije. Savjet ministara je donio odluku da ponovo ne imenuje Kemala Huseinovića. Imenovanje nije dobilo podršku nijednog srpskog člana, između ostalog, i zbog nacionalnog sastava RAK-a kome je na čelu sa Huseinovićem zaposleno 93 odsto Bošnjaka! Ali, odluka je donesena. I po "funkcionalnim izmjenama" bi bilo isto. Da li se funkcionalnošću podrazumijeva jedino ako se odluke donose preglasavanjem i protiv jednog konstitutivnog naroda?

Drugi primjer je ultimatum visokog predstavnika parlamentu BiH: ili promijenite poslovnike ili ću ih nametnuti!

Na upozorenje predsjednika parlamenta da je to stvar narodnih predstavnika, gospodin Lajčak kaže - samo vi raspravljajte, a ja ću 1. decembra "izvršiti pregled stanja i napretka koji je učinjen na usvajanju izmjena i dopuna, te ODLUČITI jesu li vijeća uskladila svoje poslovnike sa Ustavom"! Visoki predstavnik ukida dio međunarodnog sporazuma, jer ukida Ustavni sud BiH propisan Aneksom IV Dejtonskog sporazuma. Šta god gospodin Lajčak i njegovo osoblje mislili, Ustav je jasan: članom IV.3.d. propisano je

Prema sadašnjoj strukturi, tih šest glasova mogu biti samo sa glasovima ministara iz dva konstitutivna naroda, što znači da može doći do preglasavanja jednog konstitutivnog naroda, bez obzira o kome se narodu radi.

Da li se funkcionalnošću podrazumijeva jedino ako se odluke donose preglasavanjem i protiv jednog konstitutivnog naroda?

Inače, u Ustavu je već vrlo rigorozno postavljeno pravilo protiv eventualne opstrukcije u radu parlamenta.

Ali zato gospodin Lajčak ima dvostruki aršin: ništa ne mijenja u većini glasova "protiv". Tu su i dalje i uvijek potrebne dvije trećine, odnosno 10 glasova u Predstavničkom vijeću i više od tri (zapravo četiri) glasa u Vijeću naroda, računajući poslanike, odnosno delegate iz Republike Srpske.

da u glasovima, kojima se donosi odluka, mora biti najmanje po jedna trećina glasova sa teritorije svakog entiteta. Tako je i u tumačenju Pravnog odjela OHR-a od 25.2.2000. godine, po kome je "apsolutno pravilo u osnovi koga je cjelokupno izabrano članstvo tog doma, bez obzira na to koliko je članova prisutno ili koliko članova od prisutnih je glasalo". Inače, u Ustavu je već vrlo rigorozno postavljeno pravilo protiv eventualne opstrukcije u radu parlamenta.

RAZLIČITI ARŠINI

Ustavom je propisano da je "za" donošenje odluke potrebna samo jedna trećina, a da se odluka ne donese potrebne su dvije trećine glasova od ukupnog broja izabranih. Sada se po Lajčakovom zahtjevu dodatno smanjuje broj glasova za donošenje odluke na jednu trećinu, ali ne svih izabranih, već samo prisutnih i onih koji glasaju. To znači da je za odluku iz Republike Srpske, od ukupno 14 glasova u Predstavničkom vijeću, sa prisutnih šest, dovoljno imati svega dva glasa, a od pet glasova u Vijeću naroda samo jedan ili dva glasa. Ovo bi bila potpuna negacija ustavnog pravila iz tačke IV.3.d. Ali zato gospodin Lajčak ima dvostruki aršin: ništa ne mijenja u većini glasova "protiv". Tu su i dalje i uvijek potrebne dvije trećine, odnosno 10 glasova u Predstavničkom vijeću i više od tri (zapravo četiri) glasa u Vijeću naroda, računajući poslanike, odnosno delegate iz Republike Srpske. Tu se ne računa po broju glasova prisutnih, već izabranih, pa se još jednom pokazuje protivustavnost novih mjera i njihova očigledna štetnost po Republiku Srpsku.

PODMETANJA

I gospodin Lajčak je vidio šta mu je podmetnuto, pa nema potrebe da svoj mandat veže za osoblje. Čemu njegova izjava da je napad (?) na OHR, napad na visokog predstavnika? Znam na šta je sve spremno osoblje. Znam i to da osim pravne akrobatike nisu ponudili nijedno suvislo pravno objašnjenje, koje i ne očekujem. To očekivanje je posao visokog predstavnika koji je odgovoran za ono što mu osoblje servira, a on bezrezervno uzme kao svoje.

«PERSPEKTIVA»

Da li visoki predstavnik i OHR mogu nametanjem zakona i ustavnih amandmana, smjenjivanjem izabranih funkcionera, zabranom svim sudovima u BiH i izvan BiH da ocjenjuju njihove odluke voditi BiH prema Evropskoj uniji? Ako visoki predstavnik ima zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, čak i dalje od BiH, onda nam ne trebaju ni izbori, ni parlamenti, ni vlade, ni sudovi, a ni građani. Univerzalni surogat je visoki predstavnik i njegovo osoblje poznato kao OHR. Ispada da su svi građani BiH samo statisti u vječitom filmu koji se zove: "Ja sam tvoj OHR i nemoj imati drugog Boga osim mene." Vidimo koliko nas je to svih ovih 10 godina i 829 odluka "po bonskim ovlašćenjima" približilo Evropskoj uniji, koliko je BiH učinilo stabilnijom i koliko je uticalo na međunacionalno povjerenje. Sve je ispalo suprotno od proklamovanih "dobrih namjera OHR-a". Ili da kažemo istinu: ispalo je upravo po mjeri ostanka i neophodnosti OHR-a.

RAZLIKE

Za razliku od OHR-a, vojne snage poznate kao IFOR, SFOR i sada EUFOR, su uspješno obavile svoj zadatak i ovu zemlju učinile stabilnom i mirnom. To potvrđuje i smanjenje broja sa 65.000 na svega 2.500 vojnika i ocjena NATO pakta da čak ni sada ne postoji kriza koja bi ugrožavala mir. Ali Bosni i Hercegovini je i dalje potreban EUFOR kao sigurnost, za razliku od OHR koji proizvodi nesigurnost. Pitam Ujedinjene nacije, Evropsku uniju, SAD i Rusku Federaciju kao jedine nadležne, imenovane strane po Dejtonskom sporazumu: "Da li im se ikad učini da su dvije misije vojna - EUFOR i civilna - OHR, smještene u različitim zemljama na različitim kontinentima?"

Kriza koju je proizveo OHR 19. oktobra pokazuje da je pravi razlog ostajanja OHR-a jedino proizvodnja razloga za ostajanje OHR-a.

Ako visoki predstavnik ima zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, čak i dalje od BiH, onda nam ne trebaju ni izbori, ni parlamenti, ni vlade, ni sudovi, a ni građani.

Kriza koju je proizveo OHR 19. oktobra pokazuje da je pravi razlog ostajanja OHR-a jedino proizvodnja razloga za ostajanje OHR-a.

BUDUĆNOST BIH ZAVISI OD TOGA KOLIKO ĆE BITI DEMOKRATSKA I DRŽAVA PRAVA

Značaj i dometi 5. posebne sjednice Narodne skupštine Republike Srpske

Prof. dr Željko Mirjanić

UMJESTO UVODA

U društvenoj i stručnoj javnosti govoriće se još dugo vremena o razlozima za održavanje 5. posebne sjednice Narodne skupštine Republike Srpske i značaju i dometu stavova utvrđenih na sjednici. Najvažniji razlozi navedeni u zahtjevu za održavanje posebne sjednice, podnijetom 22. oktobra 2007. godine od poslanika SNSD-a, kao i na sjednici utvrđeni stavovi, odnose se na poziciju predstavnika Republike Srpske u postupku odlučivanja u institucijama Bosne i Hercegovine. U pitanju su stavovi Narodne skupšti-

Najvažniji razlozi navedeni u zahtjevu za održavanje posebne sjednice, podnijetom 22. oktobra 2007. godine od poslanika SNSD-a, kao i na sjednici utvrđeni stavovi, odnose se na poziciju predstavnika Republike Srpske u postupku odlučivanja u institucijama Bosne i Hercegovine.

Uvidjevši značaj stavova sa ove sjednice za dalji tok političkih događaja, zahtjev SNSD su na sjednici podržali poslanici iz političkih stranka sa sjedištem u Republici Srpskoj, a nisu podržali poslanici iz stranaka sa sjedištem u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Istovremeno, takav odnos predstavlja izraz različitih stavova građana u entitetima (i kantonima), o tome šta su temeljne karakteristike zajedničke države. Tako je krug razlika zatvoren.

ne Republike Srpske o odlukama koje je Visoki predstavnik nametnuo i o zahtjevima koje je postavio 19. oktobra 2007. godine: Odluci o donošenju Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Savjetu ministara i Zahtjevima za izmjene i dopune Poslovnika Predstavničkog doma i Poslovnika Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

PODRŠKA

Uvidjevši značaj stavova sa ove sjednice za dalji tok političkih događaja, zahtjev SNSD su na sjednici podržali poslanici iz političkih stranka sa sjedištem u Republici Srpskoj, a nisu podržali poslanici iz stranaka sa sjedištem u Federaciji Bosne i Hercegovine. Tako različit, čak i suprotstavljen odnos nije neočekivan, ali logično, upućuje na pitanje odnosa poslanika prema poziciji i razvoju Entiteta u kome žive i čije građane predstavljaju. Moglo se očekivati da poslanici koji imaju drugačije mišljenje od stavova većine u Narodnoj skupštini, predstave i argumentovano obrazlože svoje stavove, umjesto da unaprijed saopšte da neće učestvovati u parlamentarnoj raspravi.

RAZLIKE

Različit odnos prema temi rasprave i o tome da li je uopšte potrebna rasprava na posebnoj sjednici, jeste posljedica različitih stavova političkih stranaka o sadašnjem (ustavnom) uređenju Bosne i Hercegovine, zavisno od toga gdje se nalazi sjedište stranke. Umjesto izlaska iz krize kroz dijalog, nastavljena je višegodišnja (medijska) podjela koja dodatno dijeli javnost, započeta još 1995. godine kroz suprostavljene izjave političkih stranaka posredstvom medija. Istovremeno, takav odnos predstavlja izraz različitih stavova građana u entitetima (i kantonima), o tome šta su temeljne karakteristike zajedničke države. Tako je krug razlika zatvoren. Postavlja se pitanje odnosa političkih stranaka i građana o tome: da li tu činjenicu prihvataju i priznaju da ona postoji kao politička realnost? Postavlja se pitanje: da li je došlo vrijeme da se traže rješenja na način da se otvoreno suoči sa međusobnim razlikama o uređenju

zajedničke države? Ako je odgovor na to pitanje negativan, u smislu da rješavanje međusobnih razlika treba i dalje prepuštiti međunarodnim i drugim stranim subjektima, onda su problemi veći nego što je to izgledalo prije 19. oktobra. Ako se pokaže i dokaže da nesposobnost institucija vlasti Bosne i Hercegovine da pronalaze odgovarajuća rješenja priozlazi iz nespemnosti ili nesposobnosti nekih političkih stranaka da preuzmu vođenje države, onda se objektivno postavlja pitanje: kako su prethodne poslijeratne godine iskorištene za uspostavljanje samoodrživih institucija i da li slijedi izlazak iz perioda zavisnosti ili odgađanje tog izlaska i do kada?

DEMOKRATSKA PROCEDURA

Jedan od osnovnih razloga za parlamentarnu raspravu jeste činjenica da pomenute odluke i zahtjevi visokog predstavnika nisu bile javno najavljene niti prethodno razmatrane u institucijama BiH i institucijama entiteta. Moglo se očekivati da će se, prije donošenja odluke i postavljanja zahtjeva o tome kako se donose odluke u institucijama BiH, zatražiti mišljenje javnosti. U pitanju je mišljenje političke javnosti i institucija vlasti, ali i još važnije mišljene društvene javnosti i građana, jer promjena načina odlučivanja kroz donošenje konkretnih odluka utiče na uslove i okolnosti života građana. Izostala je i demokratska procedura u kojoj bi se provela rasprava o sadržaju, značaju i posljedicama odluke i postavljenih zahtjeva. To je samo po sebi, u demokratskoj državi ili onoj koja to hoće da bude, razlog da se otvori rasprava o tekstu odluke, nezavisno od toga kakav je stav prema tekstu.

DEMOKRATSKE VRIJEDNOSTI

Pokazaće se još jednom prednost demokratskih postupaka: demokratske vrijednosti se u institucijama i političkom životu evropskih zemalja grade vjekovima i sastavni su dio civilizacije kojoj ovaj prostor pripada. Pristup nekih političkih stranaka da se na ove vrijednosti poziva više deklarativno, a manje stvarno, još jednom je ponovljen. To

Ako je odgovor na to pitanje negativan, u smislu da rješavanje međusobnih razlika treba i dalje prepuštiti međunarodnim i drugim stranim subjektima, onda su problemi veći nego što je to izgledalo prije 19. oktobra.

Pristup nekih političkih stranaka da se na ove vrijednosti poziva više deklarativno, a manje stvarno, još jednom je ponovljen.

Prirodno je očekivati podršku predstavnika evropskih i drugih država i međunarodnih subjekata da se u daljoj primjeni Dejtonskog sporazuma, afirmišu vrijednosti i prednosti demokratskih odnosa.

Precizno rečeno: tu mogućnost preglasavanja imaju predstavnici jednog konstitutivnog naroda i jednog entiteta, dok takvu mogućnost nemaju predstavnici drugih konstitutivnih naroda ni predstavnici drugog entiteta.

je u skladu sa njihovim stavom da ciljevi koje su postavili, sami po sebi, opravdavaju takav pristup. Istovremeno, ne uvažava se činjenica da veći dio javnosti prihvata demokratske ideje i vladavinu prava, nezavisno od aktuelnog statusa BiH u procesu evropske integracije, kao i da su to vrijednosti unijete u preambulu i odredbe Ustava. Ne uvažava se činjenica da je Republika Srpska ravnopravan entitet, sastavni dio evropske integracije BiH, koji ima institucije opredijeljene da čuvaju pomenute vrijednosti. Prirodno je očekivati podršku predstavnika evropskih i drugih država i međunarodnih subjekata da se u daljoj primjeni Dejtonskog sporazuma, afirmišu vrijednosti i prednosti demokratskih odnosa. Uostalom, to je proklamovani put ove države koji vodi ka Evropskoj uniji. U pitanju je odnos prema principu navedenom u preambuli Ustava BiH - da demokratske institucije vlasti i poštenu postupci najbolje dovode do mirnih odnosa u pluralističkom društvu.

MOGUĆNOSTI MARGINALIZACIJE, MAJORIZACIJE I PREGLASAVANJA

Poslije 19. oktobra u društvenoj javnosti se postavlja pitanje: da li se može narušiti ustavni princip ravnopravnosti i da li predstavnici konstitutivnog naroda, odnosno predstavnici jednog entiteta u institucijama BiH mogu biti izloženi marginalizaciji, majorizaciji i preglasavanju? Pravne i političke analize pokazuju da je to moguće. Precizno rečeno: tu mogućnost preglasavanja imaju predstavnici jednog konstitutivnog naroda i jednog entiteta, dok takvu mogućnost nemaju predstavnici drugih konstitutivnih naroda ni predstavnici drugog entiteta. Tačnost tog zaključka potvrđuje činjenica da predstavnici različitih političkih stranaka ne osporavaju mogućnost preglasavanja, nezavisno od toga kakav odnos imaju prema tom pitanju.

GARANCIJE

Do sada, formalno, nije bilo moguće donošenje zakona i drugih odluka koje bi bile nametnute građanima jednog entiteta od strane predstavnika jednog ili druga dva

konstitutivna naroda, odnosno predstavnika drugog entiteta u Parlamentarnoj skupštini BiH-e. To je jedno od osnovnih ustavnih načela, koje je do sada potvrđeno u zakonodavnoj praksi i od strane prethodnih visokih predstavnika. Takve garancije, u skladu s principima i odredbama Ustava, prema načelu ustavnosti, ugrađuju se u akte niže pravne snage. To je ustavna obaveza za sve, jer je ustav akt najviše pravne snage koji sadrži obavezujuće principe i odredbe. To odgovara u društvenoj javnosti Republike Srpske široko prihvaćenom stavu da predstavnici konstitutivnih naroda i entiteta u institucijama BiH mogu da brane interese i stavove onih koje predstavljaju, ako imaju pravne garancije da neće biti preglasani i marginalizovani.

STRAH

U javnosti postoji strah od preglasavanja i marginalizacije, budući da se mogu vještački proizvesti političke okolnosti u kojim će biti moguće na taj način postići određene političke ciljeve. Ko poznaje odnose i situaciju u BiH, objektivno ne može da isključi tu mogućnost. Neizvjesnost je stvarna i njeno postojanje ne zavisi od toga da li se govori o tom problemu. Problem objektivno postoji. Osjećaj neizvjesnosti i straha može se jednostavno objasniti - dovoljno je podsjetiti na tragične događaje u nedavnoj prošlosti i na univerzalnu izreku: „Istorija je učiteljica života“. Razlozi postoje, što je važnije, u sadašnjosti: politička opcija koja ne uvažava konstitutivnost i ravnopravnost naroda i entiteta, opcija neprestane negacije /drugog/ entiteta, redovno dobija na izborima značajnu podršku. To je opcija koja traje već godinama, iako bi u uslovima mira i afirmativnoj ulozi međunarodne zajednice u uspostavljanju međusobnog povjerenja i tolerancije, bilo prirodno očekivati da je stanje drugačije. Nesumnjivo, zaslužuju podršku napori da se na taj način politika negacije ograniči i iščezne, ali to se još nije desilo. To je samo po sebi dovoljan razlog za zabrinutost, raspravu i dijalog. Zato je neophodno racionalno i analitičko ukazivanje na nedostatke pomenute odluke i zahtjeva. Takav pristup ne samo da nije osporen, već je predlagano od strane međunarodnih i stranih autoriteta da se pažljivo pročitaju odluke i zahtjevi i onda o njima saopšte stavovi.

Takve garancije, u skladu s principima i odredbama Ustava, prema načelu ustavnosti, ugrađuju se u akte niže pravne snage.

Razlozi postoje, što je važnije, u sadašnjosti: politička opcija koja ne uvažava konstitutivnost i ravnopravnost naroda i entiteta, opcija neprestane negacije /drugog/ entiteta, redovno dobija na izborima značajnu podršku.

Mogućnosti marginalizacije i preglasavanja u Predstavničkom domu sastoje se u tome što, pod određenim okolnostima, predstavnici jednog konstitutivnog naroda, odnosno jednog entiteta, mogu sami da donose zakone.

Stoga, ako se promijeni odredba o kvorumu za donošenje odluke, teoretski nije neophodno prisustvo poslanika iz reda nekog od konstitutivnih naroda ili čak dva manjinska konstitutivna naroda zajedno.

Upravo to je učinjeno na posebnoj sjednici Narodne skupštine i to, polazeći od analize pravnih eksperata kao kvalitetne stručne osnove za demokratski dijalog.

PREGLASAVANJE

Mogućnosti marginalizacije i preglasavanja u Predstavničkom domu sastoje se u tome što, pod određenim okolnostima, predstavnici jednog konstitutivnog naroda, odnosno jednog entiteta, mogu sami da donose zakone. Konkretno, za donošenje odluke u Predstavničkom domu potrebna je natpolovična većina od 22 poslanika, od ukupno 42 poslanika (14 poslanika iz RS i 28 poslanika iz FBiH-e). Ako se promijeni kvorum, na način da više nije potrebno prisustvo najmanje 5 poslanika iz RS i 10 poslanika iz FBiH, postoji mogućnost da je za zasijedanje i donošenje odluka dovoljna pomenuta natpolovična većina od 22 poslanika, nezavisno iz kog su konstitutivnog naroda i da li su prisutni poslanici iz drugih konstitutivnih naroda, odnosno drugog entiteta. U dosadašnjim sazivima u Predstavničkom domu tu većinu su imali uvijek i jedino poslanici iz reda jednog konstitutivnog naroda. Poslanici iz drugih konstitutivnih naroda, pojedinačno i zajedno, nemaju natpolovičnu većinu. Takav odnos postoji i u sadašnjem sastavu Predstavničkog doma. Stoga, ako se promijeni odredba o kvorumu za donošenje odluke, teoretski nije neophodno prisustvo poslanika iz reda nekog od konstitutivnih naroda ili čak dva manjinska konstitutivna naroda zajedno. Postavlja se pitanje: da li ta mogućnost odgovara nacionalnom sastavu stanovništva? Ako se koriste rezultati popisa iz 1991. godine, očigledno ta mogućnost nije zasnovana na principu: jedan čovjek jedan glas, kome teže oni koji se zalažu za unitarnu i centralizovanu državu. Pod pretpostavkom da svi pripadnici jednog konstitutivnog naroda glasaju za partije koje predstavljaju taj narod, odnosno da glasaju za partije koje doživljavaju kao svoje predstavnike - to nije moguće - jer ni jedan konstitutivni narod pojedinačno nema 51% ukupnog stanovništva. Logično pitanje jeste: na čemu se zasniva mogućnost preglasavanja, odnosno da li se kod utvrđivanja izbornih rezultata različito računaju glasovi predstavnika konstitutivnih naroda i entiteta? Na kojim

demokratskim pravilima se gradi mogućnost preglasavanja, kada nije moguća ni po principu - jedan čovjek, jedan glas? To su pitanja koja proističu iz Preambule Ustava BiH, u kojoj je navedeno da „Uvjereni da demokratske vladine institucije i pravične procedure najbolje omogućavaju miroljubive odnose u pluralističkom društvu“_konstitutvni narodi i građani BiH odlučuju kako glasi Ustav BiH.

PRAKSA

U parlamentarnoj praksi je uspostavljeno nepisano pravilo da različito glasaju poslanici iz reda političkih strana sa sjedištem u Republici Srpskoj i poslanici iz reda političkih stranaka sa sjedištem u Federaciji BiH, nezavisno od toga što predstavljaju isti entitet – Republiku Srpsku. Oni glasaju drugačije, zavisno od stranačkih stavova. Stoga, entitesko glasanje u Predstavničkom domu predstavlja formalno sredstvo koje omogućava poslanicima iz Republike Srpske da spriječe marginalizaciju i preglasavanje. Da li ostaje entitesko glasanje? Da, ali se smanjuje broj poslanika potreban za postavljanje veta, i to tako da zavisi od broja prisutnih koji glasaju. Prema sadašnjem stanju, za donošenje odluke potrebno je da najmanje 5 poslanika iz Republike Srpske glasa za zakon, kao 1/3 od ukupno 14 poslanika iz RS. Da bi se, u drugom krugu glasanja, spriječilo donošenje - po Republiku Srpsku nepovoljnog prijedloga zakona - ako odluka ne bude usvojena u prvom krugu glasanja, neophodno je da 10 poslanika od 14 poslanika iz Republike Srpske glasa protiv odluke i onda zakon nije donijet. Prema zahtjevu za izmjene i dopune Poslovnika Predstavničkog doma može se desiti da je dovoljno da, na primjer, jedan poslanik iz Republike Srpske glasa i da se tako dobije potrebna većina za usvajanje zakona i zadovolji entitesko glasanje. Ako, na primjer, nisu prisutni na sjednici ili pojedinoj tački dnevnog reda, poslanici iz reda partija sa sjedištem u Republici Srpskoj, i to u određenom broju, entitesko glasanje i veto je prepušteno poslanicima iz reda političkih stranaka sa sjedištem u Federaciji BiH. Dosadašnji odnos tih poslanika prema interesima Republike Srpske pokazuje da je, u toj situaciji, nezavisno od toga koliko su te mogućnosti realne, entitesko glasanje samo formalnost. U dosadašnjoj parlamentarnoj praksi takva mogućnost nije postojala.

Na kojim demokratskim pravilima se gradi mogućnost preglasavanja, kada nije moguća ni po principu - jedan čovjek, jedan glas?

Prema zahtjevu za izmjene i dopune Poslovnika Predstavničkog doma može se desiti da je dovoljno da, na primjer, jedan poslanik iz Republike Srpske glasa i da se tako dobije potrebna većina za usvajanje zakona i zadovolji entitesko glasanje.

Promjena načina odlučivanja u Savjetu ministara, prema mišljenju eksperstke grupe Vlade Republike Srpske, vodi istom problemu - preglasavanja i marginalizaciji.

Dužnosti institucija vlasti su, kao i visokog predstavnika, da poštuju Dejtonski mirovni sporazum i Ustav BiH-e /Aneks IV sporazuma/

EKSPERTI

Promjena načina odlučivanja u Savjetu ministara, prema mišljenju eksperstke grupe Vlade Republike Srpske, vodi istom problemu - preglasavanja i marginalizaciji. U mišljenju se konstatuje: "Ova rješenja su protivustavna i nisu u funkciji poboljšanja rada Savjeta ministara. Ovim rješenjima se narušava princip konstitutivnosti naroda, tj. pariteta naroda i pariteta entiteta u svim institucijama BiH." Rješenjima koja se odnose na Savjet ministara „prekršene su odredbe članova V.4 b i IX.3 Ustava BiH, tj. stvorena je mogućnost da u jednom vremenskom periodu članovi Savjeta ministara budu iz reda samo dva konstitutivna naroda, odnosno iz jednog entiteta." Stoga je eksperstka grupe Vlade Republike Srpske stala na stanovište da postoji objektivna potreba preispitivanja Odluke visokog predstavnika od 19. 10. 2007. godine, što vodi njenim izmjenama, odnosno dopunama.

UMJESTO ZAKLJUČKA

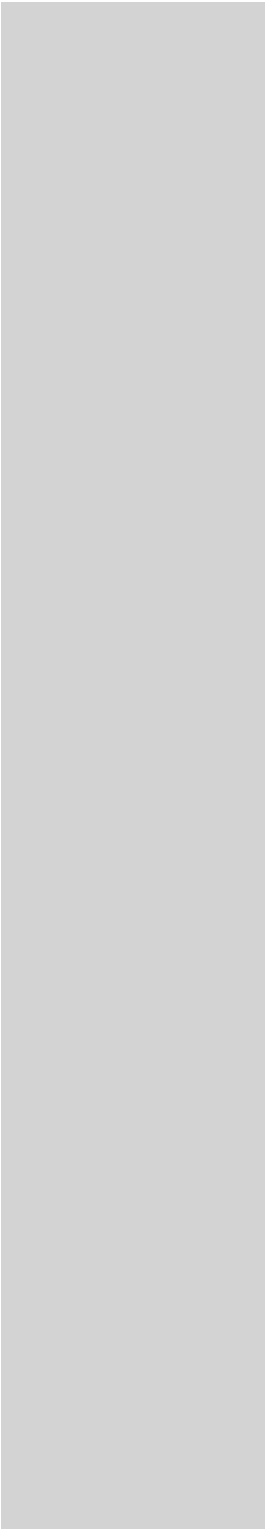
1. Dužnosti institucija vlasti su, kao i visokog predstavnika, da poštuju Dejtonski mirovni sporazum i Ustav BiH-e /Aneks IV sporazuma/, kao i da uvažavaju značaj koji je Ustavni sud BiH dao konstitutivnosti i ravnopravnosti naroda i podršku međunarodne zajednice primjeni njegove odluke o tome. Odnos visokih predstavnika, počevši od prvog visokog predstavnika, sastojao se u prihvatanju ustavne pozicije Republike Srpske, kao ravnopravnog entiteta i srpskog naroda kao konstitutivnog naroda, bez čijih predstavnika nije moguć rad i odlučivanje institucija BiH-e.
2. Postojanje formalne mogućnosti da predstavnici jednog konstitutivnog naroda i entiteta mogu donositi zakone, bez učeća i saglasnosti predstavnika druga dva konstitutivna naroda pojedinačno ili zajedno i predstavnika drugog entiteta, nije u skladu sa principom konstitutivnosti, iza koga je stao Ustavni sud Bosne i Hercegovine i cjelokupna međunarodna zajednica, povodom odluke tog suda. Na pred-

stavnicima konstitutivnih naroda i entiteta u Domu naroda i Predstavničkom domu je, objektivno, teret da pokažu dosljednost i da znaju nositi istorijsku odgovornost za funkcionisanje BiH kao zajedničke složene države. Na njima je da pokažu: da li su stvarno za poštovanje konstitutivnosti i ravnopravnosti, bez mogućnosti za marginalizaciju i preglasavanje predstavnika drugih konstitutivnih naroda i entiteta, kao i protiv toga da se može uspostaviti koalicija predstavnika dva konstitutivna naroda protiv interesa trećeg konstitutivnog naroda, odnosno jednog entiteta.

3. Postavlja se pitanje: šta je alternativa demokratskom dijalogu? Šta je alternativa pozitivnom odnosu prema Dejtonskom sporazumu? Demokratski dijalog je moguć, ako su sve zainteresovane strane za to spremne, a što ne zavisi samo od one strane, koja je voljna za dijalog i koja nudi prijedloge. Takva strana, objektivno, ne može snositi negativne posljedice za svoj javno iskazani stav i dobru volju za dijalogom i zajedničkim, za sve prihvatljivim, rješenjem. Vrijedi podsjetiti da istorijska krivica pada na leđa onih, koji ne prihvataju dijalog sa predstavnicima naroda i građana, s kojima žive u zajedničkoj državi, a koji neće dijalog i kompromis, zato što smatraju da mogu realizovati svoje ciljeve bez dijaloga i kompromisa. Istovremeno, samo po sebi se postavlja pitanje: da li su kompromis i odlučivanje bez preglasavanja osnova funkcionisanja multetničke države u kojoj žive tri konstitutivna naroda koja pripadaju različitim globalnim religijama? Kako utiče moguća marginalizacija konstitutivnog naroda i entiteta na odnos prema drugim konstitutivnim narodima i drugom entitetu? Kako će oni da prihvate te institucije kao svoje, ako njihovi predstavnici budu marginalizovani ili onemogućeni da koriste normalne, i u svijetu poznate i afirmisane, oblike parlamentarne borbe. Budućnost BiH-e, kao i drugih evropskih država, zavisi od toga da li će, i u kojoj mjeri, biti demokratska država u kojoj postoji vladavina prava i tako stvarno bude dio demokratske Evrope.

Demokratski dijalog je moguć, ako su sve zainteresovane strane za to spremne, a što ne zavisi samo od one strane, koja je voljna za dijalog i koja nudi prijedloge.

Kako će oni da prihvate te institucije kao svoje, ako njihovi predstavnici budu marginalizovani ili onemogućeni da koriste normalne, i u svijetu poznate i afirmisane, oblike parlamentarne borbe.

-
4. Društvena javnost u Republici Srpskoj traži da i dalje ne bude moguće ni dopušteno nametanje volje i preglasavanje predstavnika jednog konstitutivnog naroda i entiteta od strane predstavnika drugog konstitutivnog naroda ili drugih konstitutivnih naroda i drugog entiteta. To odgovara dosadašnjoj primjeni odredbi Ustava BiH o sastavu, radu i odlučivanju institucija BiH i uspostavljenoj parlamentarnoj praksi, i to od strane svih poslanika i delegata u svim dosadašnjim sazivima, počevši od prvog saziva poslije prvih izbora iz 1996. godine.

«BOSANSKI LONAC» KRČKAO, PROKLJUČAO... NA SREĆU – NIJE PREKIPIO!

Hronologija "jedne" krize, nastale iz odmazde "zbog opstrukcije evropskog puta", kojoj su se uzrok i posljedica, nakon 45 dana, sastali u istoj tački: Bosna i Hercegovina je parafirala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom

Mila Kosić

Građani u Republici Srpskoj pamte mnoga krizna razdoblja u dvanaestogodišnjoj stvarnosti postdejtonske Bosne i Hercegovine, ali ovo koje proživljavaju od 19. oktobra, svjesni su, najozbiljnije je do sada. Možda i zbog toga što su prvi put sve političke snage, osim možda **rezervisanog** vođstva SDS-a, vođene narodnim instinktom da je opstanak Republike Srp-

Građani u Republici Srpskoj pamte mnoga krizna razdoblja u dvanaestogodišnjoj stvarnosti postdejtonske Bosne i Hercegovine, ali ovo koje proživljavaju od 19. oktobra, svjesni su, najozbiljnije je do sada.

Aktuelna politička kriza, jasno je svima, produkovana je u BiH dugogodišnjim nastojanjem da se ona neustavno unitarizuje.

Ustav BiH, ni dvanaest godina poslije primjene nije zvanično usvojen u parlamentu, a slobodno se može reći da ga mnogi «važni» politički činioци nisu pažljivo ni pročitali.

ske snažno napadnut, odlučno i snažno kazali NE takvim namjerama i tendencijama.

Bez obzira na kulminaciju političke bipolarizacije, koja će eskalirati do potpune blokade BH institucija ili do obrata koji vodi do minimuma konsenzusa i dogovora o spornim pitanjima, predsjednik Saveza nezavisnih socijaldemokrata Milorad Dodik, inicijator i lider svih nastojanja da se u BiH stvari s aktuelnim reformama i budućim uređenjem države istjeraju na čistac, optimističan je u pogledu budućnosti Republike Srpske. Stoga je i poručio građanima da «Republika Srpska ne treba da brine za svoju budućnost jer su sve političke stranke homogenizovane oko Srpske, osim SDS koji je iza sebe ostavio politički debakl u odnosima s međunarodnim predstavnicima.»

Aktuelna politička kriza, jasno je svima, produkovana je u BiH dugogodišnjim nastojanjem da se ona neustavno unitarizuje, a površna i neprincipijelna politička rješenja od početka primjene Dejtonskog mirovnog sporazuma proizvela su akumulaciju nezadovoljstva, naročito u Republici Srpskoj, na čiju štetu su najčešće i donošena. U toj stranputici, potvrđuje se najzornije posljednjih mjeseci, niko od direktnih aktera, uključujući i međunarodnu zajednicu, nije bio nevin. Najčešće pozivan i **prozivan** dokument, na kome se gradila i gradi svaka argumentacija, Dejtonski mirovni sporazum, odnosno njegov Aneks 4 koji je i danas važeći **Ustav BiH, ni dvanaest godina poslije primjene nije zvanično usvojen u parlamentu, a slobodno se može reći da ga mnogi «važni» politički činioци nisu pažljivo ni pročitali.** Ako se tome doda i činjenica da je pod znakom pitanja vjerodostojnost prijevoda ovog dokumenta, ima mjesta i sumnji u to da se «svi» pozivaju na njegove autentične odredbe. Tako ispada da je najznačajniji dokument koji je zaustavio rat na ovim prostorima i trasirao put za uspostavljanje BiH kao funkcionalne državne zajednice, korišćen kao alibi za različite političke ciljeve, pa čak i antidejtonske. «Rastegljivost» u tumačenju Dejtonskog sporazuma dovodi, najblaže rečeno, do brojnih nesporazuma, nerazumijevanja, neprincipijelnosti... pa i do paradoksalnih situacija.

NEUSPJEH REFORME POLICIJE

U prvoj dekadi oktobra i definitivno je propala reforma policijskih struktura u BiH. Višegodišnji pregovori vodećih BH političara, vođeni pod patronatom i uz uslove koje je propisala međunarodna zajednica, ni nakon brojnih prijedloga, sporazuma i protokola, nisu mogli zadovoljiti predstavnike različitih političkih opcija. Sada je više nego jasno da je nacionalni predznak pregovarača bio odlučujući faktor za uzaludno trošenje vremena i energije za postizanje racionalnog dogovora koji bi mogao zadovoljiti nacionalne apetite i tri principa Evropske unije. Nakon posljednje runde pregovora pred odlučujući ministarski sastanak članica EU, sredinom oktobra, politički predstavnici vodećih stranaka u BiH su, najzad, direktno priznali da je reforma čitavo vrijeme bila opterećena budućim ustavnim uređenjem BiH. Stoga, priznali su, nije uspjela i nema šanse da uspije u dogledno vrijeme. Kako drugačije protumačiti stavove pregovarača koji, navodno, prihvataju tri evropska principa: zakonodavstvo na nivou države, profesionalnost i apolitičnost policijskih struktura, ali ove principe različito tumače. Zbunjuju i stavovi međunarodnih predstavnika, koji su uslove i propisali, a ispada da je njihovo tumačenje pravno jače od osnovne norme. A, zapravo, cijelo vrijeme pregovaranja o ovom reformskom pitanju, osnovno sporenje je u pogledu o(pstanka) MUP-a, odnosno policije Republike Srpske. Mada je od samog početka, ustvari, bilo više nego jasno da je o tome riječ, bošnjački i hrvatski stranački lideri tvrdili su da jedino policijska organizacija na državnom nivou, bez entitetskih policijskih struktura, obezbjeđuje potpunu efikasnost. Srpski su predstavnici, pak, znali da se radi o namjeri ukidanja policije Republike Srpske, a u funkciji što boljeg pozicioniranja političkih rješenja pred predstojeću, takođe bolnu, ustavnu reformu. Kako sada stvari stoje, reforme policije u BiH neće biti sve dotle dok svi u BiH ne shvate da Republika Srpska ne prihvata ni jednu varijantu koja ne predviđa policiju Republike Srpske, odnosno da je ostanak policije RS – pitanje svih pitanja.

U prvoj dekadi oktobra i definitivno je propala reforma policijskih struktura u BiH.

SPORAZUMI, PROTOKOLI...

Stiče se utisak, takođe, da je ukupna aktivnost u vezi s ovom reformom, koja se smatra ključnom, jer prethodi najvažnijoj – ustavnoj, vođena i navođena s namjerom da ne uspije.

Naime, posljednjih mjeseci predloženo je nekoliko protokola o reformi: Lajčakov, Dodik - Silajdžić i dvaju lidera HDZ-a u BiH. Niti jedan nije imao dovoljnu podršku stranaka, a najozbiljnijim se smatra onaj koji su postigli Dodik i Silajdžić, jer oni predstavljaju najviše suprotstavljene i, ujedno, najjače političke opcije u entitetima i na nivou države. U Briselu nije podržan, nego ocijenjen «da predstavlja dobru osnovu za daljnje razgovore», mada je bilo logično, ukoliko je zaista bila iskrena mnogo puta ponovljena deklarativna poruka: da će se podržati «svaki napredak koji postignu domaći političari», da sporazum Dodik - Silajdžić bude pozdravljen. Čini se, ipak, da postignuti napredak nije tako i vrednovan, a razloge možda treba tražiti u nekim dubljim razlozima i interesima, kako u okviru međunarodne zajednice, tako i među nekim domaćim političarima. **U Republici Srpskoj je rašireno vjerovanje da je mogući scenario za evropsku budućnost BiH, koju su nam obećavali i, tobože, već rezervisali, zapravo dugogodišnja i najudaljenija čekaonica.**

Stiče se utisak, takođe, da je ukupna aktivnost u vezi s ovom reformom, koja se smatra ključnom, jer prethodi najvažnijoj – ustavnoj, vođena i navođena s namjerom da ne uspije.

U Republici Srpskoj je rašireno vjerovanje da je mogući scenario za evropsku budućnost BiH, koju su nam obećavali i, tobože, već rezervisali, zapravo dugogodišnja i najudaljenija čekaonica.

ŠARENJA LAŽA

Kasniji događaji, pokazaće se, u direktnoj su vezi s pitanjem reforme policijskih struktura i potvrđuju uvjerenje da se međunarodna zajednica, odnosno Evropska unija, još nije odredila u pogledu pridruživanja BiH svojim asocijacijama. Jer da jeste, napredak, koji bi u toj oblasti eventualno bio postignut, nametnuo bi joj obavezu da održi obećanje i dozvoli da BiH parafira Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Kako «izvedbeni» scenario to ne predviđa, to se u oktobarskoj «rundi» nije ni desilo, a za to neko mora biti kriv. I kažnjen!

«BiH i njeni građani», poručiće iz Brisela Miroslav Lajčak, personifikacija međunarodne zajednice i Evropske

unije, nakon što je na ministarskom sastanku članica EU nedovoljnim ocijenio napredak reformskih procesa u BiH i za to optužio domaće političare, naročito političke lidere iz Republike Srpske. Slijed događaja pokazaće, takođe, da je visoki i specijalni predstavnik označio «gubitnike» i «dobitnike» za neuspjeh, prvenstveno policijske reforme, a oni su se prepoznali po prenapučenim nacionalnim šavovima.

19. OKTOBAR - ODMAZDA

Ovo je datum koji će se, uz 21. novembar 1995. godine, u BiH možda najduže pamtiti od Dejtona na ovamo, ali u Republici Srpskoj sigurno hoće.

Devetnaestog oktobra 2007. godine, naime, Miroslav Lajčak, visoki predstavnik međunarodne zajednice i specijalni predstavnik EU u BiH, po izlasku iz aviona na povratku iz Brisela, «zamahnu bičem». Koristeći tzv. bonska ovlašćenja, poručio je građanima da je odlučio da kazni političare u BiH «koji su odbili evropsku budućnost i tako blokirali rad institucija», i posegnuo za mjerama koje su, ko zna koliko ranije, pripremili administrativci OHR. Kazneni paket činile su odluke o izmjenama i dopunama Zakona o Savjetu ministara BiH i poslovnika o radu oba doma Parlamentarne skupštine BiH, kojima se redukuju etničko i entitetsko glasanje i pitanje kvoruma. Naloženo je da parlament BiH do 1. decembra izmijeni poslovnik o radu, u smislu redukovanja entitetskog glasanja i kvoruma, tako što bi se definisale odredbe da parlament može zasjedati ukoliko mu prisustvuje većina izabраниh članova, bez obzira koliko ih je prisutno iz bilo kojeg entiteta. **Ukoliko ovakve izmjene parlament ne bi prihvatio, visoki predstavnik je najavio da će ih nametnuti nakon isteka zadatog roka.**

Miroslav Lajčak je svoje odluke objasnio potrebom da se omogući neometan rad Savjeta ministara i da se spriječiti opstrukcija svakog od njegovih članova, a sve u cilju da ovaj zajednički izvršni organ vlasti BiH stalno može da donosi odluke. On tvrdi da su izmjene u skladu s Ustavom BiH i da obezbjeđuju bolje funkcionisanje Savjeta ministara, tako što propisuju da, ukoliko nije postignut konsenzus, propisana većina će uključivati glas najmanje jednog člana

Ovo je datum koji će se, uz 21. novembar 1995. godine, u BiH možda najduže pamtiti od Dejtona na ovamo, ali u Republici Srpskoj sigurno hoće.

Ukoliko ovakve izmjene parlament ne bi prihvatio, visoki predstavnik je najavio da će ih nametnuti nakon isteka zadatog roka.

U političkim krugovima i među građanima u Republici Srpskoj nametnute odluke shvaćene su kao još jedan udar na srpski narod i Srpsku u vidu odmazde za neuspjeh policijske reforme.

iz svakog konstitutivnog naroda, ali se pravilo ne odnosi na entitete, kako je to do sada bilo regulisano.

Kada su u pitanju izmjene poslovnika Parlamentarne skupštine, naglašava se da je riječ o sprečavanju da se, izostajanjem sa sjednica, blokira rad Parlamentarne skupštine, oba vijeća i tijela. S obzirom da su nametnute mjere, navodno, usklađene sa Ustavom BiH, izmjenama i dopunama se ni na koji način ne uskraćuju mehanizmi entitetskog odlučivanja, ukoliko se poslanici i delegati odzivaju sjednicama vijeća, pojašnjava OHR.

ODGOVOR IZ REPUBLIKE SRPSKE

U političkim krugovima i među građanima u Republici Srpskoj nametnute odluke shvaćene su kao još jedan udar na srpski narod i Srpsku u vidu odmazde za neuspjeh policijske reforme, zbog kojeg BiH nije dobila zeleno svjetlo za parafiranje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom. Istovremeno, u Federaciji BiH su Lajčakove mjere široko pozdravljene, jer će one, tobože, dovesti do efikasnijeg sistema. Mada je bila očekivana «nekakva» reakcija međunarodne zajednice zbog propale reforme policijskih struktura, u Republici Srpskoj je bilo dominantno nadanje da bi moglo doći do promjene stila rada i pristupa rješavanju otvorenih pitanja u BiH – da bude manje ucjenjivački i podcjenjivački, a dominantno partnerski koji podrazumijeva više razumijevanja i uvažavanja BH specifičnosti – što bi bio daleko efikasniji način za približavanje stavova i postizanje dogovora o ključnim pitanjima za njeno daljnje funkcionisanje, a samim tim i za integracione procese.

JEDINSTVENO: NE

Stoga su u pravu svi oni koji posljednjih sedmica uporno ponavljaju da su Lajčakove mjere izazvale nesumnjivo najveću političku krizu od rata na ovamo na ovim prostorima, ali proizvele i najširu moguću reakciju i homogenizaciju u Republici Srpskoj. **Prvi, i najoštrije,**

reagovao je SNSD, odnosno lider ove stranke Milorad Dodik, tako što je Glavni odbor odlučio da ne prihvati Lajčakove odluke, jer su «neustavne i na štetu Republike Srpske i srpskog naroda». Svi nosioci najodgovornijih funkcija iz ove stranke kovertirali su ostavke s namjerom da ih aktiviraju ukoliko visoki predstavnik ne povuče nametnute odluke.

I sve ostale političke partije odbacile su posljednje odluke visokog predstavnika, dok Lajčak poručuje da nema namjeru da ih povuče, jer su one «dobronamjerne i s ciljem da se poboljša efikasnost rada BH institucija i nisu usmjerene na ukidanje ili redukovanje etničkog, odnosno entitetskog glasanja».

Diljem Republike Srpske širi se spontani otpor Lajčakovim mjerama i njegovim «bonskim ovlašćenjima», pa je on pohrlio u Banjaluku s namjerom da ubijedi Dodika kako su njegove mjere dobronamjerne i donesene s ciljem da se poboljša efikasnost u radu institucija, bez namjere za ukidanjem ili redukovanjem etničkog, odnosno entitetskog glasanja. Međutim, ni nakon pismenog pojašnjenja, Lajčak nije Dodika i ostale vodeće lidere i parlamentarce ubijedio u to, tako da se digla cijela politička i društvena javnost Republike Srpske u odbranu demokratskih i ustavnih prava, dostojanstva i, kako reče vladika Grigorije – slobode srpskog naroda. **U pismu Lajčaku, episkop zahumsko – hercegovački je naveo da se njegovim odlukama ruše, ne samo prava srpskih građana u oba entiteta, nego da se dovodi u pitanje i postojanje Republike Srpske u najskorijoj budućnosti.**

Na mirnim okupljanjima širom Republike Srpske građani su, 29. oktobra, poslali jasnu poruku da podržavaju političke predstavnike RS u nastojanju da ubijede međunarodne medijatore u štetnost i pogubnost posljednjih Lajčakovih odluka. Održana je i posebna sjednica Narodne skupštine Republike Srpske na kojoj je usvojena deklaracija o odbacivanju mjera visokog predstavnika kao antidejtonskih i protivustavnih i koje će, u doglednoj budućnosti, omogućiti preglasavanje nekog od konstitutivnih manjinskih naroda u BiH.

Prvi, i najoštrije, reagovao je SNSD, odnosno lider ove stranke Milorad Dodik, tako što je Glavni odbor odlučio da ne prihvati Lajčakove odluke, jer su «neustavne i na štetu Republike Srpske i srpskog naroda».

U pismu Lajčaku, episkop zahumsko – hercegovački je naveo da se njegovim odlukama ruše, ne samo prava srpskih građana u oba entiteta, nego da se dovodi u pitanje i postojanje Republike Srpske u najskorijoj budućnosti.

PODRŠKA LAJČAKU

Sve to nije bilo dovoljno, kao ni brojni primjeri i pravni argumenti za korekciju ili povlačenje donesenih mjera. Upravni odbor Savjeta za implementaciju mira u BiH, na dvodnevnom zasjedanju – najkraće rečeno – daje punu podršku Lajčakovim mjerama, koje su navodno u skladu s Dejtonskim sporazumom i obezbjeđuju bolje funkcionisanje Savjeta ministara i parlamenta BiH.

Ovakvi stavovi međunarodne zajednice, uz nešto opreznije ocjene ruske diplomatije, koja kroz upozorenja donekle oponira opštem stavu, dodatno frustriraju političare u Republici Srpskoj, jer ponovo u BiH biva proizvedeno uobičajeno stanje: političari u Federaciji, dakle Bošnjaci i Hrvati, priželjkivali su ovakav razvoj događaja jer podržavaju Lajčakove mjere i stavove Savjeta; u Republici Srpskoj – mada nisu očekivali da se desi čudo - ipak su vjerovali da će Savjet za implementaciju pokazati više smisla i želje za realnošću, iskreno se potruditi da ocijeni stvarni efekat Lajčakovih mjera, uvjereni da one jedino dovode do destabilizacije stanja u zemlji, a nikako i do efikasnijeg djelovanja BH institucija. Nije pomoglo ni kratko obraćanje političkih predstavnika Republike Srpske koji su pokušali da argumentuju svoje strahove o uvođenju preglasavanja u «bosanski lonac». U Federaciji, pak, podržavaju mjere visokog predstavnika, jer one korespondiraju s njihovim političkim stavovima u pogledu postojanja Republike Srpske, tako da straha od preglasavanja nema. Čudan je, ipak, stav Hrvata, s obzirom da i oni predstavljaju manjinski konstitutivni narod.

PRVA OSTAVKA

Direktna posljedica ovakvog razvoja situacije ubrzo je na sceni. Predsjedavajući Savjeta ministara, **Nikola Špirić, podnio je ostavku pa je njegov kabinet, do izbora novog savjeta, u tehničkom mandatu.** Ukoliko visoki predstavnik ne koriguje ili ne povuče svoje odluke od 19. oktobra, lider SNSD, Milorad Doik, najavio je povlačenje i ostalih kadrova ove stranke s funkcija u zajedničkim BH

Sve to nije bilo dovoljno, kao ni brojni primjeri i pravni argumenti za korekciju ili povlačenje donesenih mjera.

Nikola Špirić, podnio je ostavku pa je njegov kabinet, do izbora novog savjeta, u tehničkom mandatu.

institucijama i odlazak u parlamentarnu opoziciju, što znači da će za sve odluke glasati protiv, uključujući i eventualno oktroisane izmjene poslovnika o radu parlamenta. Isto najavljuju i lideri ostalih stranaka koje participiraju u vlasti na nivou BiH.

Snažna polarizacija, koja nije novost u političkom životu BiH, na jednoj strani pozicionira Republiku Srpsku, odnosno srpske lidere, a na drugoj skoro cijelu međunarodnu zajednicu, kao i hrvatske i bošnjačke lidere. Takva slika snažno je dopunjena na trodnevnom, jalovom zasijedanju obaju domova Parlamentarne skupštine BiH, povodom rasprave o uzrocima i posljedicama ostavke Nikole Špirića i pada njegovog kabineta. Poslanici se, dakle, nisu mogli usaglasiti ni u jednom drugom pitanju, osim da je u BiH na sceni velika politička kriza. Kako se nisu saglasili o uzrocima koji su do krize doveli, jasno je da nisu imali kapaciteta ni da ponude izlaz iz situacije.

Dakle, ukoliko bi se nastavila situacija u kojoj Lajčak ostaje kod svojih mjera, a Republika Srpska ih ne prihvati i realizuje najavljeni slijed događaja, jedina opcija bili bi vanredni izbori. Međutim, već se glasno čuju procjene da ni oni ne bi doveli do deblokade sistema, jer bi sadašnji raspored političkih snaga ostao nepromijenjen, ili bi one najjače još ojačao.

MOSTARSKA DEKLARACIJA

Pred zasijedanje Upravnog odbora Savjeta za implementaciju mira u BiH, vodeći politički lideri u BiH sastaju se u Mostaru, kako bi manifestovali volju da rade na postizanju dogovora o ključnom uslovu za parafiranje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s EU. Usvajaju i deklaraciju o preuzimanju obaveza za provođenje reforme policije, kojom potvrđuju saglasnost da preuzmu sve potrebne aktivnosti za provođenje reforme policije u skladu s principima Evropske unije, a koje su neophodne za nastavak procesa pridruživanja.

Prema ovom dokumentu, koji je u principu samo kraća verzija sporazuma Dodik – Silajdžić, reforme bi trebalo da se provede u skladu s tri principa Evropske komisije

Snažna polarizacija, koja nije novost u političkom životu BiH, na jednoj strani pozicionira Republiku Srpsku, odnosno srpske lidere, a na drugoj skoro cijelu međunarodnu zajednicu, kao i hrvatske i bošnjačke lidere.

Deklaracija je u relevantnim međunarodnim krugovima ocijenjena pozitivno i kao dobra polazna osnova za nastavak procesa pridruživanja, što nije bio slučaj sa sporazumom koji su Dodik i Silajdžić postigli.

Uostalom, već tada je bilo jasno da su mjere visokog predstavnika za BiH najviše usmjerene prema Republici Srpskoj i njenoj opstojnosti, tako da je političkim liderima iz Federacije «apetit» bio namiren.

(budžet i zakonodavstvo na nivou BiH, nema političkog miješanja u rad policije i lokalne policijske oblasti moraju se utvrditi na osnovu tehničkih kriterijuma s operativnom komandom na lokalnom nivou), postignut je sporazum i o najvažnijoj odredbi: struktura jedinstvenih policijskih snaga BiH odgovaraće ustavnoj strukturi zemlje, a biće zasnovana na relevantnim odredbama Ustava BiH nakon provedene ustavne reforme.

Deklaracija je u relevantnim međunarodnim krugovima ocijenjena pozitivno i kao dobra polazna osnova za nastavak procesa pridruživanja, što nije bio slučaj sa sporazumom koji su Dodik i Silajdžić postigli. Pitanje je: zbog čega su ostali stranački prvaci: SDA, PDP, HDZ BiH i HDZ 1990., prihvatili Deklaraciju iz Mostara, a nisu Silajdžić – Dodik?

Vjerovatno stoga što je dva dana kasnije trebalo da zasijeda Upravni odbor Savjeta za implementaciju mira u Sarajevu, pa je trebalo da se demonstrira spremnost i ostalih lidera da se odblokira proces pridruživanja, odnosno da se ne da povoda da na Savjetu neko drugi, osim Dodika i Silajdžića, bude okarakterisan kao kočničar reformskih procesa. **Uostalom, već tada je bilo jasno da su mjere visokog predstavnika za BiH najviše usmjerene prema Republici Srpskoj i njenoj opstojnosti, tako da je političkim liderima iz Federacije «apetit» bio namiren.**

AKCIONI PLAN ZA REFORMU POLICIJE

Da je proces dogovora o policijskoj reformi krenuo s mrtve tačke, potvrđuje i nastavak pregovora šest vodećih političkih prvaka, 22. novembra u Sarajevu, kojim je zbog postignutog napretka zadovoljan i Lajčak lično, jer su dogovorili akcioni plan za provođenje Mostarske deklaracije. Istina, netom postignuti dogovor su predstavnici Republike Srpske uslovlili: biće proveden ukoliko u kolegijumima oba doma Parlamentarne skupštine BiH budu usaglašeni poslovnicima o radu.

Inače, lideri SNSD, PDP, SBiH, SDA, HDZ BiH i HDZ 1990. usaglasili su Akcioni plan za reformu policije, tako što bi na državnom nivou bili uspostavljeni: direkcija za

koordinaciju policije, institut za forenzička ispitivanja i vještačenja, ustanova za školovanje i stručno usavršavanje kadrova, agencija za policijsku podršku, nezavisni odbor, odbor za žalbe građana i odbor za žalbe policijskih službenika. Odnosi između nabrojanih i lokalnih policijskih tijela regulisali bi se kroz novu jedinstvenu policijsku strukturu BiH na osnovu tri evropska principa, ali nakon provedene ustavne reforme.

KOMPROMIS?

Iako Miroslav Lajčak uporno odbacuje mogućnost da povuče nametnuta pravna rješenja koja regulišu kvorum i način glasanja u Savjetu ministara i Parlamentarnoj skupštini BiH, pravni timovi OHR-a i Republike Srpske sedmicama su pokušavali da dogovore pravnu normu, odnosno pravno tumačenje odluka, koje bi bilo zadovoljavajuće za sve. Izuzev blagog optimizma koji dolazi od pravnih eksperata RS, nema konkretnijih naznaka sporazuma. **Nejasno je i kakvu pravnu normu eksperti dogovaraju, s obzirom na to da iz OHR-a uporno ponavljaju da se radi na prihvatljivom pravnom pojašnjenju Lajčakovih odluka, dok pravnici iz Republike Srpske nude rješenja koja bi bila zadovoljavajuća za Srpsku.** Da li je dogovor moguć u situaciji kada Lajčak odbija da izmijeni odluke, a RS ne prihvata nikakva pojašnjenja, ukoliko ona ne bi bila sastavni dio odluke s jednakom pravnom snagom?

Ima li rješenja?

U kompromisu, svakako. A kompromis su, čini se, predložili pravni eksperti iz Republike Srpske. On se definiše kroz institute konsenzusa i kvoruma, koji bi nužno morali da se poštuju u vezi s tekućim vitalnim pitanjima, a što Lajčak kroz svoje mjere nije preferirao, iako je poznato da takvi principi važe u međunarodnoj zajednici koja je inkorporirana u razvoj demokratskog društva u nas.

Evidentno je, ipak, da je i Lajčak donekle reterirao, što je vidljivo iz izjava nakon sastanaka šest vodećih lidera i napretka u postizanju dogovora o policiji. Zadovoljan zbog toga, najavio je i mogućnost da prihvati rješenje koje bude dogovoreno među domaćim

Nejasno je i kakvu pravnu normu eksperti dogovaraju, s obzirom na to da iz OHR-a uporno ponavljaju da se radi na prihvatljivom pravnom pojašnjenju Lajčakovih odluka, dok pravnici iz Republike Srpske nude rješenja koja bi bila zadovoljavajuća za Srpsku.

Evidentno je, ipak, da je i Lajčak donekle reterirao, što je vidljivo iz izjava nakon sastanaka šest vodećih lidera i napretka u postizanju dogovora o policiji.

SNSD je predložio ostalim ključnim političkim činiocima u BiH konkretne mjere za izlazak iz krize, tražeći da se obavežu da će, između ostalog, učiniti:

političarima u vezi s odredbama poslovnika o radu parlamentarnih vijeća.

To bi bio dobar početak za «odmrzavanje» atmosfere ultimatumima i nervoze koja je, evidentno, kontraproduktivna. Možda je i Lajčak, najzad, shvatio da je naravoučenije u tome, kao i da definicija za kompromis glasi: dogovor je ono gdje niko nije prevaren, niko nije pobjednik i niko nije poražen.

Nije isključeno, takođe, da je visoki predstavnik shvatio da je obmanut od «stručnjaka» iz Pravnog odjeljenja OHR, u pogledu pravnih formulacija za odluke koje je donio, jer bilo je očigledno da su argumenti iz Republike Srpske jaki i ubjedljivi, baš kao i snaga i jedinstvo političara i građana koje je demonstrirano od Novog Grada do Trebinja.

PUT IZLASKA IZ KRIZE

SNSD je predložio ostalim ključnim političkim činiocima u BiH konkretne mjere za izlazak iz krize, tražeći da se obavežu da će, između ostalog, učiniti:

- da se putem zakonske norme utvrde izmjene i dopune Zakona o Savjetu ministara BiH, na način da se isključi preglasavanje po bilo kojem osnovu i u bilo kojoj situaciji. Kvorum za održavanje i odlučivanje na sjednici obavezno obuhvata predsjedavajućeg i oba zamjenika,
- dati bezrezervnu podršku dogovoru postignutom na kolegijumu Predstavničkog vijeća PS BiH u pogledu izmjena poslovnika i obavezati se da će ga usvojiti u neizmijenjenom obliku,
- dogovoriti neophodne ustavne principe uz očuvanje unutrašnjeg uređenja i uvažavanje specifičnosti BiH,
- neke elemente reforme policije koji bi se definisali zakonom na nivou BiH, a sve ostale regulisati nakon usvajanja ustavnih promjena,
- zajednički stav o pristupu za parafiranje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, a nakon parafi-

- ranja nema potrebe za «bonskim ovlašćenjima» visokog predstavnika,
- zatražiti od EU da omogući BiH zaključivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju uz sličan pristup kao što su imale ostale zemlje u regionu,
 - usvojiti u parlamentu BiH Aneks 4 Dejtonskog mirovnog sporazuma (Ustav BiH), kako bi se kroz ustavnu proceduru mogao mijenjati i dopunjavati, odnosno donijeti novi,
 - prihodi u budžetu zajedničkih BH institucija od indirektnih poreza treba da rastu u skladu s projekcijom njihovog rasta,
 - stranim državljanima zaposlenim u institucijama BiH da od 1. januara 2008. godine prestane status državnih službenika,
 - podržati rješavanje međuentitetskih sporova, kao i postignutih dogovora: poštovati odluku Doma za ljudska prava u vezi s isplatom penzija, pristupiti reformi Zakona o javnim nabavkama i afirmisati neke zajedničke projekte.

Put izlaska iz krize, prema SNSD-u, trebalo bi da bude i u zajedničkoj podršci svih relevantnih domaćih političkih faktora rješavanju kriza u regionu na način koji neće ugroziti stabilnost, kao i stav međunarodnih zvaničnika da BiH ne povezuju s drugim kriznim žarištima. Isto tako, potreban je i zajednički poziv susjednim državama, potpisnicama Dejtonskog sporazuma, da razumijevanjem i podrškom pomognu BiH u očuvanju stabilnosti i ustavnog uređenja, kao i što bržeg evropskog puta.

S obzirom na širinu pitanja, oko kojih je potrebno da se lideri usaglase i da, na taj način, pokažu relevantnim međunarodnim institucijama da imaju kapacitet i volju da preuzmu odgovornost za stanje u državi, evidentno je da je aktuelna politička kriza produkovana dugogodišnjim izbjegavanjem da se otvori i na dnevni red stavi suštinska regulativa.

Put izlaska iz krize, prema SNSD-u, trebalo bi da bude i u zajedničkoj podršci svih relevantnih domaćih političkih faktora.

NEOČEKIVAN OBRAT

I, kao što je u BiH posljednjih godina čest slučaj, neočekivan obrat političke situacije i stava međunarodne zajednice.

I, to je bilo to! Odjednom, taman toliko dovoljno da se "zasluži" parafiranje sporazuma koji BiH pozicionira, makar na zečelje, "evropskog praga".

Ukoliko je ona maksima, koja definiše kompromis, ispoštovana – nema razloga da bilo ko u BiH bude nezadovoljan.

I, kao što je u BiH posljednjih godina čest slučaj, neočekivan obrat političke situacije i stava međunarodne zajednice. Krajem novembra stižu ozbiljni signali s vrha Evropske unije da je, zbog napretka u postizanju dogovora o reformi policije, koji je nakon "mostarske sesije" ključnih političkih lidera u BiH, a onda i "sarajevske" na kojoj je dogovoren i konkretan plan aktivnosti za policijsku reformu, do kraja godine, ipak, moguće očekivati parafiranje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Nakon svih političkih turbulencija, a mnogi su već vidjeli potpuni krah u vidu totalne blokade svih BH institucija i neizvjesnost koju takav ishod donosi, (mnogi su u Federaciji BiH sve češće pominjali ili "prizivali" opciju rata kao moguće "rješenje"), naizgled preko noći dolazi do kompromisa o izmjenama poslovnika obaju domova Parlamentarne skupštine BiH. Od dijametralno suprotnih stavova, postizanja dogovora pa odustajanja od toga, veče prije 1. decembra dogovor ipak biva postignut i izmjene poslovnika usvojene. "Kompromis" je nađen tako što je parlamentarna većina pristala da se prepisu odredbe Ustava BiH koje regulišu ovo pitanje i ugrade u radne dokumente skupštinskih vijeća.

Dan-dva kasnije, Lajčak donosi Odluku o pravnom tumačenju izmjena Zakona o Savjetu ministara BiH, koja ima zakonsku snagu, čime je i ovaj "nesporazum" prebrođen.

Savjet ministara, koji je u tehničkom mandatu, potom, održava sjednicu na kojoj prihvata Akcioni plan za provođenje reforme policije, koji je na osnovu Mostarske deklaracije usaglasila liderska "šestorka" u Sarajevu.

I, to je bilo to! Odjednom, taman toliko dovoljno da se "zasluži" parafiranje sporazuma koji BiH pozicionira, makar na zečelje, "evropskog praga".

Naravno, ima u vezi sa svim ovim više tumačenja, kao i bezbroj pitanja. Ali, neka ona ostanu za neke druge analize ili, još bolje: neka to analiziraju oni, koji bi morali iz svega ovoga mnogo da nauče, zarad boljeg sutra svijuu nas u BiH.

Ukoliko je ona maksima, koja definiše kompromis, ispoštovana – nema razloga da bilo ko u BiH

bude nezadovoljan. Jer, ponovimo još jednom: dogovor je ono gdje niko nije prevaren, niko nije pobjednik i niko nije poražen.

KRIZA MEDIJA

Kao višegodišnji novinar, s profesionalnom pažnjom i zanimanjem pratim politička zbivanja na ovim prostorima, analiziram ukupni kontekst dešavanja i tražim njihove uzroke i posljedice, pa je razumljivo što je u fokusu mog interesovanja i medijski pristup aktuelnoj političkoj krizi.

Ono što je na prvi pogled evidentno, kada se analiziraju samo naslovi, ne morate ni registrovati naziv štampanog medija i u kojem gradu izlazi, da biste znali. Čak u ad hoc analizi možete prilično precizno da prepoznate i ko je autor određenog teksta, tako da ste često u situaciji da zapazite kako vam nije jasno: da li su novinari različitih medija bili na istom događaju i da li citiraju istog političara? Slično je, ili čak i agresivnije, u elektronskim medijima, koji još audio-vizuelnim dodacima mogu da dopune željeni efekat poruke konzumentima.

Pokazalo se i ovog puta da su i mediji, jednako kao i političari, podijelili informativni prostor u skladu sa stavovima u svojim «dvorištima», a oni malobrojni koji se predstavljaju ili bi trebalo da predstavljaju cijeli BH prostor nisu uspijevali u tome da budu analitični i neutralni u prikazivanju i ocjenama stanja.

Mediji u Republici Srpskoj, bili pisani ili elektronski, u pozitivnom su svjetlu prikazivali stavove domaćih političara, kao i federalni, a oni koji preferiraju da budu «jedan za sve», takođe, nisu našli formulu objektivnosti i nepristrasnosti. Istina, ovakav medijski pristup nije kuriozitet koji je izrodila aktuelna politička kriza. To je uobičajeno medijsko stanje na BH prostorima.

Ono, što je možda ovoga puta bilo izraženije nego obično, jeste prava «salva» negativnih «strelica» medija iz Federacije BiH prema političarima i pojavama u Republici Srpskoj. Negativne kritike, od stila «oblandi» do najprizemnijeg vokabulara, usmjerene su na sve i sva: vodeće

Pokazalo se i ovog puta da su i mediji, jednako kao i političari, podijelili informativni prostor u skladu sa stavovima u svojim «dvorištima», a oni malobrojni koji se predstavljaju ili bi trebalo da predstavljaju cijeli BH prostor nisu uspijevali u tome da budu analitični i neutralni u prikazivanju i ocjenama stanja.

Čak su i federalne robne rezerve stavljene u opticaj, a izgleda da su i trgovci u Republici Srpskoj u ovoj «jagmi» dobro prošli...

Međutim, svakako treba primijetiti da su pojedini "analitičari" i novinari iz RS, koji objavljuju novinarske radove u federalnim medijima, obilato «snabdijevali» poslodavce «negativnostima» o ličnostima i pojavama u Republici Srpskoj.

političare (premijera RS i lidera SNSD Milorada Dodika – ponajviše), gotovo sve institucije Republike Srpske; pozitivni primjeri u oblasti ekonomije, finansija, saradnje sa zemljama u okruženju, realizacije projekata i sl. prikazivani su tendenciozno, odnosno, po svaku cijenu naći formu da se makar problematizuje. Najčešće je, ipak, bio slučaj da se i ono što je dobro i na korist Republike Srpske i BiH, ukoliko dolazi iz RS, prikaže negativnim.

Primjera za ovo je veoma mnogo i nije moguće očekivati da u široj javnosti nije i primijećeno, pa ih neću šire navoditi. Najdrastičniji primjer, čini mi se, bila je medijska montaža, tobože, ratne prijetnje koja, treba li naglašavati(?), «opet» dolazi iz Republike Srpske. Pri tom, nije mogao biti naveden ni jedan citat, bilo koga iz Srpske, ko bi pomenuo rat - kao moguću varijantu za prevazilaženje aktuelnog političkog stanja – nego su namjerno «servirani» takvi zaključci da se proizvedu psihoza i strah u narodu. U Federaciji je ova manipulacija, čini se, imala željeni efekat, što potvrđuju informacije da su se građani masovno snabdijevali zalihama životnih namirnica «za ne daj Bože...!»

Čak su i federalne robne rezerve stavljene u opticaj, a izgleda da su i trgovci u Republici Srpskoj u ovoj «jagmi» dobro prošli...

Istovremeno, mediji u Republici Srpskoj, izuzev manjeg broja pojedinačnih primjera, nisu se bavili ovakvom «kampanjom» prema političarima i pojavama u Federaciji. **Međutim, svakako treba primijetiti da su pojedini "analitičari" i novinari iz RS, koji objavljuju novinarske radove u federalnim medijima, obilato «snabdijevali» poslodavce «negativnostima» o ličnostima i pojavama u Republici Srpskoj.**

Mada je već skoro dvije decenije evidentno da je i medijski prostor u BiH podijeljen, u kriznim situacijama kakva je ova današnja, fenomen «entitetskih medija» nema samo teritorijalno značenje.

DAKLE ...

Godinama su, tačnije: punih dvanaest godina, bez reda i logičnog redoslijeda, parcijalno i privremeno, donošena rješenja čija konačnost, ipak zavisi od bazne regulati-

ve. Stiče se utisak da to nije bilo slučajno. Naime, u Bosni i Hercegovini, prvenstveno u Federaciji, još egzistiraju «ideologije», zapisane u političkim programima pojedinih stranaka i glavama njihovih sljedbenika, prema kojima je to dobar način da se po principu «svršenog čina», parcijalnim rješenjima, prejudiciraju suštinska systemska pitanja. **Međunarodna zajednica, bez obzira da li institucionalno ili pojedinačno, svjesno ili ne, podržavala je i poticala ovakav pristup.**

Zbog čega?

Najčešći razlog je, vjerovatno, nestrpljenje da se, čim prije, postigne napredak BiH na putu prema evroatlantskim integracijama, pa su postavljani rokovi, vršeni pritisci i ubjeđivanje, uklanjani «neposlušni» funkcioneri – uglavnom iz Republike Srpske – a bilo je i ucjena...

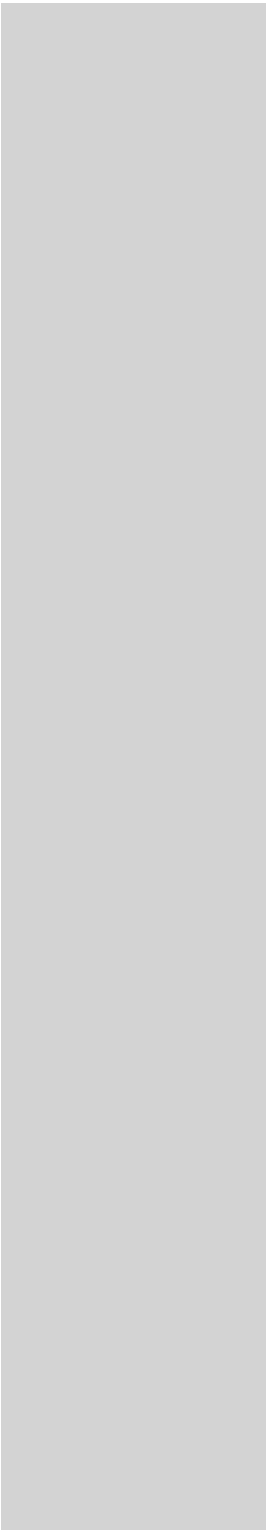
Međutim, nije se moguće oteti utisku da su predstavnici međunarodne zajednice, pa i prvi među njima, nerijetko pokazivali elementarno nepoznavanje BH problema i specifičnosti, jer su često s predrasudama, o Srbima kao «lošim momcima» prvenstveno, vodili diplomatske aktivnosti i realizaciju zadataka svojih vlada ili nekih drugih institucija. **Pojedinim stranim službenicima, a neki su veoma uticajni na ukupno međunarodno «držanje» u BiH, glavni mentori su u sarajevskom političkom miljeu, pa im se diplomatska logika, dobrim dijelom, svela na uskogrudo sagledavanje odnosa i pojava, pri čemu, nažalost, Republika Srpska i srpski narod trpi najveću štetu. Ako se ima u vidu i činjenica da su rotacije stranih službenika u BiH, najčešće - šestomjesečne, a predznanje o stvarnom stanju o zemlji u koju dolaze - minimalno, razumljivo je da njihova percepcija i metodologija rješavanja otvorenih pitanja nisu kompatibilne.**

Dakle, kada bi bilo više razgovora i uvažavanja svih BH političara, a manje podcjenjivačkog i prepotentnog stava, u čemu prednjače niže rangirani ili – kako ih javnost češće kvalifikuje – trećerazredni «konstruktori» nakaradnih rješenja, međunarodna zajednica bi u BiH mogla napraviti više «dobrog posla», u interesu njenih građana. Ovako, igranjem na kartu «štapa i šargarepe», pri čemu u bipolarnom miljeu BiH «štap» uvijek dobiju jednisteisti, jednako

Međunarodna zajednica, bez obzira da li institucionalno ili pojedinačno, svjesno ili ne, podržavala je i poticala ovakav pristup.

Pojedinim stranim službenicima, a neki su veoma uticajni na ukupno međunarodno «držanje» u BiH, glavni mentori su u sarajevskom političkom miljeu.

Ako se ima u vidu i činjenica da su rotacije stranih službenika u BiH, najčešće - šestomjesečne, a predznanje o stvarnom stanju o zemlji u koju dolaze - minimalno, razumljivo je da njihova percepcija i metodologija rješavanja otvorenih pitanja nisu kompatibilne.

kao i «šargarepu», stvara se predstava o inferiornim i superiornim stranama.

To, nikada, nije «dovijeka».

REPUBLICI SRPSKOJ MORA BITI CILJ DA PRIVUČE MILIJARDU DOLARA GODIŠNJE ZA INVESTICIJE

To su pretpostavke za visoku stopu privrednog rasta i rast zaposlenosti. Strane investitore privlače "jasna pravila igre" i sigurnost.

Branko Savić,
dipl. ecc. Geteborg, Švedska

Mnogo je pravaca razvoja Republike Srpske i njenog ekonomskog napredovanja. Da bi se postiglo da Republika Srpska bude ekonomski efikasna i socijalno pravedno društvo, zasluge će imati strane investicije i investitori. Ubijediti kompanije u svijetu da se isplati ulagati u Republiku Srpsku nije baš lako, jer velike kompanije neće, tek tako, da "dolete".

Za to je potrebno pripremiti privredni, politički i socijalni ambijent, usaglasiti i modernizovati i nas i zakone, kao i promjeniti cijeli sistem poslovanja i menadžmenta.

Za to je potrebno pripremiti privredni, politički i socijalni ambijent, usaglasiti i modernizovati i nas i zakone, kao i promjeniti cijeli sistem poslovanja i menadžmenta.

Privatizacija je prioritet od koga se ne smije odstupiti, ali osnovni cilj privatizacije nije, i ne može biti, jedino prikupljanje para u državnu kasu, već, prije svega, povećanje konkurentnosti svakog preduzeća koje se nastoji privatizovati.

Nema efikasne, konkurentne privrede dok se ne završi rekonstrukcija i privatizacija javnih preduzeća.

Sistemi izdavanja odobrenja za rad, registracija firmi, zaštita "imena", moraju biti jasniji, brži, transparentniji, manje restriktivni i nebirokratski.

Najveći neprijatelj ulaganja kapitala je rizik, koji, uglavnom, proizilazi iz neizvjesnosti i nesigurnosti u budućnost.

Republici Srpskoj je potrebna vizija razvoja i budućnosti, utemeljena na novim i visokim tehnologijama, strukturnim promjenama kroz prilagođavanje globalnim procesima, kao i konkretni potezi u borbi protiv sive ekonomije i korupcije, transparentnost javne nabave, ulaganje u velike industrijske projekte.

PRIVATIZACIJA

Dobra strana kašnjenja privatizacije je u tome što smo "pokupili" dobra i loša iskustva drugih zemalja, koje su ušle u tranziciju.

Privatizacija je prioritet od koga se ne smije odstupiti, ali osnovni cilj privatizacije nije, i ne može biti, jedino prikupljanje para u državnu kasu, već, prije svega, povećanje konkurentnosti svakog preduzeća koje se nastoji privatizovati. Cilj je privući strateškog partnera koji ima snagu da investira, koji ima "know-how" i pristup globalnom tržištu, na kojem se već dokazao.

Nema efikasne, konkurentne privrede dok se ne završi rekonstrukcija i privatizacija javnih preduzeća.

Nagrada za sve aktere će stići, pod uslovom da se strukturne reforme nastave i da se energično sprovede, ako se obuzda rastuća neravnoteža u robnom i platnom bilansu. Kako preduzeća dolaze na nova tržišta, jača i tržišna utakmica. To dovodi do smanjenja cijena, dok se obim i kvalitet proizvoda, dostupnih potrošačima, povećava.

EFIKASNOST

Sistemi izdavanja odobrenja za rad, registracija firmi, zaštita "imena", moraju biti jasniji, brži, transparentniji, manje restriktivni i nebirokratski.

Slijedeći bitan uslov je da se svim poslovnim subjektima obezbijede jednaka pravila igre, na osnovu koje međunarodni ulagači mogu imati povjerenje i povećati svoja direktna ulaganja u zemlju.

Globalizacija donosi goleme izazove i mogućnosti, što je najbolji garant za rast blagostanja. To je osnovni razlog zbog kojeg Evropa mora prigriliti Republiku Srpsku i prihvatiti promjene koje ona donosi. To je šansa da, kao mala zemlja, dobije pristup otvorenim tržištima i da kroz stvaranje efikasne komunikacijske infrastrukture, intelektualnog kapitala, konkurentne poreske strukture, pogodnog zakonskog ambijenta, fleksibilnih zakona o radu, skromnog, ali efikasnog javnog sektora, postigne svoj cilj. Sve su to vrlo važni detalji i činjenice.

Naravno, malim ekonomijama je komplikovanije, jer nemaju na svome tržištu prednosti ekonomije obima, ali su zato fleksibilnije, što je prednost nad velikim tržišnim takmičarima. Međutim, postoje i mnoge prednosti regija-država koje imaju manje ljudi, jer su pojedini ekonomisti već osporili mit da je povećanje stanovništva bitno za ekonomski rast. Ključni pokazatelj je domaći bruto proizvod po stanovniku, a ne ukupan bruto društveni proizvod (BDP). Na kreatorima ekonomske politike je zadatak da dovedu do željenog umjerenog rasta zarada i da se time izbjegnu velike oscilacije i krize.

Jedan od uslova je utvrditi komparativne prednosti i razvijati ih.

Tržište Republike Srpske može biti vrlo atraktivno za velike strane trgovinske maloprodajne lance, i to, posebno, u većim gradovima, kao što su Banjaluka, Doboj, Bijeljina, Prijedor...

REFORMA PRAVOSUĐA

Ipak, ključnu važnost za dugoročni uspjeh svake ekonomije imaju pravosuđe i javna uprava, koji osiguravaju da se pravni postupci provode pravedno, nepristrasno i u skladu s potrebama tržišne ekonomije, kao i da pravila igre budu jednaka za sve privredne subjekte. Dakle: pošten, otvoren i transparentan sistem.

Razvoj nezavisnog i stručnog pravosudnog sistema ključna je pretpostavka za ukupni razvoj privrede u Republici Srpskoj, te za uspostavu povjerenja u privredu Republike Srpske, što je nužan preduslov za ulaganje.

Globalizacija donosi goleme izazove i mogućnosti, što je najbolji garant za rast blagostanja. To je osnovni razlog zbog kojeg Evropa mora prigriliti Republiku Srpsku i prihvatiti promjene koje ona donosi.

Ključni pokazatelj je domaći bruto proizvod po stanovniku, a ne ukupan bruto društveni proizvod (BDP).

Ipak, ključnu važnost za dugoročni uspjeh svake ekonomije imaju pravosuđe i javna uprava, koji osiguravaju da se pravni postupci provode pravedno, nepristrasno i u skladu s potrebama tržišne ekonomije, kao i da pravila igre budu jednaka za sve privredne subjekte. Dakle: pošten, otvoren i transparentan sistem.

Stvaranje uslova da investitori dolaze u sigurno okruženje znači: usklađenost s odredbama trgovačkog prava, bankarskog sektora i finansijskih usluga, računovodstava, intelektualnog vlasništva.

Republika Srpska treba posebnu pažnju da posveti elektroenergetskom sektoru koji može da postane značajan izvozni artikal, pošto se u Evropskoj uniji iz godine u godinu pokazuje energetska deficit.

Glavni su preduslovi za uspješno provođenje reformi: usavršavanje sudaca i tužioca, advokata te informatizacija cjelokupnog pravosudnog sistema.

Četiri osnovna područja reforme su: zemljišne knjige, edukacije, smanjivanje zaostalih i neriješenih predmeta te stečajevi, uz razvoj alternativnog rješavanja sporova.

Stvaranje uslova da investitori dolaze u sigurno okruženje znači: usklađenost s odredbama trgovačkog prava, bankarskog sektora i finansijskih usluga, računovodstava, intelektualnog vlasništva. No, ovdje se ne završava borba za sigurnost ulagača. U uslovima, gdje javna nabava čini i do 15-20 % BDP-a, potrebno je modernizovati pravila javnih nabavki kako bi se otklonile opasnosti od pojave korupcije kao i da bi se zaštitio novac poreskih obveznika.

UREĐENOST PROCESA JAVNE NABAVE

Proces javnih nabavki je pokretač domaće privrede. Ekonomska politika Vlade Republike Srpske dala je pozitivne rezultate u proteklom periodu. Pokrenut je proces revitalizacije industrije u Republici Srpskoj. Jednako tako, pokrenut je trend stranih ulaganja koja se, u najvećoj mjeri, usmjeravaju u proizvodne djelatnosti, naftnu industriju, kao i telekomunikacije.

KOMPARATIVNE PREDNOSTI RS

Posebna bogastva Republike Srpske su rude, voda, drvo, veliki potencijali u električnoj energiji /hidropotencijal, razmišljati i o alternativnim izvorima, posebno energija vjetera/ kao i turizam. Republika Srpska treba posebnu pažnju da posveti elektroenergetskom sektoru koji može da postane značajan izvozni artikal, pošto se u Evropskoj uniji iz godine u godinu pokazuje energetska deficit. Posebno su interesantni alternativni ili obnovljeni izvori energije vjetera i sunca, bio-dizel, bio-gas. To je na liniji politike EU o razvoju ovog sektora i učešću alternativnih izvora energije u ukupnoj potrošnji benzina i dizela na 20 % do 2020. godine.

Veoma je bitno pokrenuti ovaj vid investicija i pojednostaviti proceduru dobijanja dozvola, npr. koncesija/lokacija, kao i dogradnja određenih zakonskih rješenja, čija bi promjena omogućila primjenu novih tehnologija.

ZDRAVA HRANA

Republika Srpska može povećati proizvodnju zdrave hrane, preradu voća i povrća, za šta postoje vrlo povoljni uslovi: čisto nebo, zdrava životna sredina, voda i radna snaga, koja ima tradiciju angažovanja u poljoprivredi.

Poljoprivreda je jedna od većih šansi Republike Srpske, ali će se u ovoj oblasti dobrom vratiti jedino ukoliko se bude više ulagalo. Konkretno mjere pomoći poljoprivredi su, prije svega, u kreditnoj i poreskoj politici kao i podsticanje projekata koji su izvozno orjentisani, /npr. krediti plasirani u izvozne grane poljoprivrede koji bi bili izuzeti iz obavezne rezerve banaka/. Uslovi kreditiranja u poljoprivredi su ekstremno nepovoljni (najgori u modernoj Evropi), jer su kamatne stope izuzetno visoke i dosežu, čak, 18 %.

POVEĆATI IZVOZ

Za povećanje izvoza treba organizovano i planski nastupati, počev od političara, privrednika, lobista, veza u dijaspori, do konkretnih manifestacija i interesnog uvezivanja sa daleko većim brojem zemalja.

Republici Srpskoj je potreban aktivniji pristup i prepoznatljiv imidž pri predstavljanju svih onih proizvoda koji predstavljaju konkurentnost i kvalitet iz Republike Srpske. Diplomacija Republike Srpske /ako je uopšte ima/, mora daleko više uložiti u ekonomsko obrazovanje da bi bila dorasla teškim i složenim problemima.

RAZVOJ

Turizam, stambeno-poslovna gradnja, izgradnja infrastrukturnih objekata, tržište nekretnina, značajne su

Veoma je bitno pokrenuti ovaj vid investicija i pojednostaviti proceduru dobijanja dozvola, npr. koncesija/lokacija, kao i dogradnja određenih zakonskih rješenja, čija bi promjena omogućila primjenu novih tehnologija.

Poljoprivreda je jedna od većih šansi Republike Srpske, ali će se u ovoj oblasti dobrom vratiti jedino ukoliko se bude više ulagalo.

Republici Srpskoj je potreban aktivniji pristup i prepoznatljiv imidž pri predstavljanju svih onih proizvoda koji predstavljaju konkurentnost i kvalitet iz Republike Srpske.

Kvalitativan razvoj se ne može zamisliti bez ulaganja i investiranja u infrastrukturu: autoputevi, vodosnabdijevanje, rješavanje otpadnih voda i čvrstog otpada, kao i u razvoj ljudskih resursa, telefonije, bredband, optičkih veza, moderne digitalne ekonomije itd.

Republika Srpska mora imati za cilj da privuče i do milijardu dolara investicija godišnje da bi mogla da postigne visoke stope privrednog rasta i rast zaposlenosti iz realnih izvora.

Prepreke za strane investicije su: spora administracija, komplikovana procedura.

grane u koje se mora više ulagati, jer su okosnica za razvoj svake ekonomije.

Jedan od važnijih prioriteta je podrška malim i srednjim preduzećima koja u zemljama Evropske unije značajano doprinose porastu zaposlenosti, kao i decentralizovanom razvoju država i regija.

Republika Srpska može da ima velike koristi u globalizovanoj svjetskoj ekonomiji, ali je i u opasnosti ukoliko, kao mala država, zapadne na marginu. Kvalitativan razvoj se ne može zamisliti bez ulaganja i investiranja u infrastrukturu: autoputevi, vodosnabdijevanje, rješavanje otpadnih voda i čvrstog otpada, kao i u razvoj ljudskih resursa, telefonije, bredband, optičkih veza, moderne digitalne ekonomije itd.

Republika Srpska, kao mala ekonomija, ne može bitno uticati na globalne tržišne promjene, ali se može postaviti tako da ova kretanja iskoristi u svoju korist.

STRANE INVESTICIJE

Strane (direktne) investicije su neophodne, kako zbog nedostaka domaćeg kapitala i enormnog trgovinskog deficita, tako i zbog uvođenja novih tehnologija, a time i pristupa novim tržištima.

Republika Srpska mora imati za cilj da privuče i do milijardu dolara investicija godišnje da bi mogla da postigne visoke stope privrednog rasta i rast zaposlenosti iz realnih izvora.

U osnovi su promjene u pristupu, načinu razmišljanja i kreiranju politike i u spremnosti da se prihvate promjene, otvori tržište i uvede zdrava konkurencija.

Prepreke za strane investicije su: spora administracija, komplikovana procedura.

Realnost je da mogući politički problemi reduciraju broj potencijalnih ulagača, jer biznis je vrlo osjetljiva kategorija i zasniva se na vrlo kompleksnim analizama i procjenama.

ULOGA DRŽAVE

U prvoj fazi, uloga države je odlučujuća u kreiranju ambijenta i privrednih tokova koji generišu rast u željenom smjeru i pretvaraju rast u razvoj.

U našim uslovima se ne treba plašiti "neokejenzijanskog" modela učešća države u ekonomiji, putem planiranog ulaganja u infrastrukturu, puteve i energetski sektor, na bazi koncesija.

U drugoj fazi slobodne trgovine trebalo bi doći do razvoja konkurentnosti domaćih firmi, te povećanja investicija i zaposlenosti. Cilj je da se domaća preduzeća postepeno prilagođavaju uslovima jače konkurencije na svjetskom tržištu.

Tržištem bi trebalo pokušati dobiti banke da budu učesnici tržišne konkurencije, koja će dovesti do smanjivanja kamatnih stopa, a banke više zainteresovane za ulaganja u proizvodnju.

JASNA PRAVILA IGRE

Na državi je da propiše jasna pravila igre koja važe za sve i koja svi učesnici treba da poštuju. Strane investitore privlače jasna pravila igre i sigurnost. Jača uloga države u ekonomiji je u utvrđivanju i poštovanju pravila igre, u slamanju monopola i birokratskih barijera, korupcije i u dosljednom provođenju poreske i carinske politike.

Treba posebno biti oprezan sa upotrebom određenih instrumenta pomoći države pojedinim preduzećima, kao što su određene subvencije ili direktno dijeljenje novca iz budžeta, poreske olakšice, povoljniji krediti, otpisivanje poreskih dugova ili davanje odgovarajućih garancija. Prekomjernom upotrebom ovih mjera, država počinje da narušava ravnotežu u privredi, čime se dovodi u pitanje zdrava konkurencija i prava tržišna utakmica.

Medutim, u fazi približavanja Evropskoj uniji, mora doći do smanjivanja udjela pomoći države. U evropskim državama, za državne pomoći se u prosjeku izdvaja oko 1 odsto BDP /novi članovi, kao Slovačka i Rumunija, izdvajaju više, negdje oko 2 odsto BDP/.

U našim uslovima se ne treba plašiti "neokejenzijanskog" modela učešća države u ekonomiji, putem planiranog ulaganja u infrastrukturu, puteve i energetski sektor, na bazi koncesija.

Na državi je da propiše jasna pravila igre koja važe za sve i koja svi učesnici treba da poštuju. Strane investitore privlače jasna pravila igre i sigurnost. Jača uloga države u ekonomiji je u utvrđivanju i poštovanju pravila igre, u slamanju monopola i birokratskih barijera, korupcije i u dosljednom provođenju poreske i carinske politike.

Za aktivnije učešće dijaspore u ekonomskom životu Republike Srpske najbitnije je povjerenje i stalna i iskrena saradnja. U dosadasnjem periodu, Republika Srpska je nedovoljno ili pogrešno komunicirala sa dijasporom!

Poslovni-biznis savjet bi bio spona do Vlade RS, s prijedlozima za uređivanje privrednog ambijenta u matici, razmjenu informacija između matice i dijaspore. U njega bi, iz inostranstva, trebalo uključiti kompetentne, ugledne poslovne ljude.

Trećina Srba u rasejanju ima ogromno bogastvo u iskustvu, imaju značajne poslovne, društvene i političke veze u sredinama u kojima žive.

Republiku Srpsku vidim kao veliko gradilište, s mnoštvom ambicioznih razvojnih projekata, gdje novac dobijen od privatizacije, ulaganjem u kapitalne investicije pokreće investicioni ciklus... što se trenutno i vidi u privrednom ambijentu Republike Srpske, koja ima značajan i održiv rast.. Očigledno je da Republika Srpska ostvaruje kontinuirano poboljšavanje relativnih privrednih pokazatelja: realni rast oko 10 %, i inflaciju na nivou zemalja EU.

DIJASPORA

Za aktivnije učešće dijaspore u ekonomskom životu Republike Srpske najbitnije je povjerenje i stalna i iskrena saradnja. U dosadasnjem periodu, Republika Srpska je nedovoljno ili pogrešno komunicirala sa dijasporom!

Poslovni ljudi u inostranstvu kažu: da ih se otadžbina sjeti samo kad nešto uzima, ili da kontaktira Srbe "po zanimanju". Potreban je uređen i organizovan pristup, recimo preko poslovnog-biznis savjeta, koji bi donosio program ekonomske saradnje privrednika iz dijaspore i matice, tijelo koje bi predlagalo konkretne programe, prioritete za ulaganje. Poslovni-biznis savjet bi bio spona do Vlade RS, s prijedlozima za uređivanje privrednog ambijenta u matici, razmjenu informacija između matice i dijaspore. U njega bi, iz inostranstva, trebalo uključiti kompetentne, ugledne poslovne ljude. Kroz poslovni klub Republike Srpske, poslovni ljudi iz dijaspore mogu da se bore za privredni ambijent koji će pogodovati razvoju biznisa, razmjeni informacija i iskustava u organizovanju i rukovođenju privredom. Kroz jedan aktivan odnos dijaspora ne bi bila objekt, već subjekt u promjenama u privredi i društvu. Jačoj privredi u Republici Srpskoj su potrebni dobri srpski menadžeri koji su orjentisani profitno. Trećina Srba u rasejanju ima ogromno bogastvo u iskustvu, imaju značajne poslovne, društvene i političke veze u sredinama u kojima žive. To može da bude daleko važniji i veći kapital za budućnost Republike Srpske, nego 60 milijardi dolara likvidnog keša, s kojim srpska dijaspora - prema procjenama - raspolaže.

RS je nophodna saradnja i partnerstvo sa svojom dijasporom. To su sve napredene zemlje uradile i od toga

imale ogromne koristi. Na matici je da stvori preduslove za racionalnu, konstruktivnu i trajnu saradnju i partnerstvo.

Vjerujem da Republika Srpska može da bude bolji dio evropske porodice do kraja decenije, u kojoj će političari odgovarati svojim građanima, a menadžment svojim akcionarima.

Ovako razmišlja o otadžbini..

Branko Savić, dip.ecc
Finansijski i poreski savjetnik
iz Geteborga u Švedskoj

KOSOVO I METOHIJA - PODRŽAVLJENJE ALBANSKE ETNIČNOSTI

Ovdje ćemo obratiti pažnju na osnovne elemente kao što su: teritorijalizacija albanske etničke zajednice i ustavno-pravni položaj Kosmeta u procesu podržavljenja etničkih zajednica.

Mr. Radomir Nešković

1. TERITORIJALIZACIJA ALBANSKE ETNIČKE ZAJEDNICE

Kosmet kao državno-etnički problem postoji preko stotinu godina i u tom periodu promijenilo se više država i političkih sistema, ali su u svim promjenama ostajale dvije konstante:

1. protjerivanje srpske etničke zajednice u cilju dominacije albanske etničke zajednice i
2. istrajna borba albanske zajednice da od Kosmeta stvori svoju nacionalnu državu.

Od osnivanja *Prve Prizrenske lige* 1878.godine do današnjeg doba albanska etnička zajednica je sa Kosova i

Sadašnja brojčana dominacija albanske etničke zajednice nije nastala procesima prirodnih migracija, nego planskim i kontinuiranim protjerivanjem srpske etničke zajednice.

Formiranjem *Prve Prizrenske lige* juna 1878. godine „*Liga za odbranu albanskog naroda*“ usvojen je albanski nacionalni program sa ciljem stvaranja Velike Albanije kao države koja bi uključivala Albaniju, Kosovo i Metohiju, dijelove Grčke, Makedonije, Crne Gore i Srbije.

Liga je predstavljala nacionalni pokret Albanaca fokusiran na: *stvaranje državne teritorije Velike Albanije, političko objedinjavanje svih Albanaca na Balkanu, protjerivanje pripadnika srpske etničke zajednice i međunarodno problematizovanje albanskog nacionalno-državnog pitanja.*

Metohije protjerala oko 500 000 pripadnika srpske etničke zajednice. Sadašnja brojčana dominacija albanske etničke zajednice nije nastala procesima prirodnih migracija, nego planskim i kontinuiranim protjerivanjem srpske etničke zajednice.

Teritorijalizacija albanske etničke zajednice odvijala se kroz tri osnovna procesa: djelovanje *Prve Prizrenske lige* kao svealbanske nacionalne organizacije, podržavljenje albanske etničke zajednice u socijalističkoj Jugoslaviji i kroz internacionalizaciju albanskog nacionalnog pitanja.

1.1. Djelovanje svealbanske nacionalne političke organizacije

Formiranjem *Prve Prizrenske lige* juna 1878. godine „*Liga za odbranu albanskog naroda*“ usvojen je albanski nacionalni program sa ciljem stvaranja Velike Albanije kao države koja bi uključivala Albaniju, Kosovo i Metohiju, dijelove Grčke, Makedonije, Crne Gore i Srbije. „*Liga je imala izrazito antihelenski i antislovenski karakter, a cilj joj je bio očuvanje Turske vladavine i sticanje autonomije za Albance u njoj.*“¹

Antihelenska i antislovenska dimenzija u suštini je izražavala antipravoroslavni karakter albanskog nacionalnog pokreta. Liga je predstavljala nacionalni pokret Albanaca fokusiran na: *stvaranje državne teritorije Velike Albanije, političko objedinjavanje svih Albanaca na Balkanu, protjerivanje pripadnika srpske etničke zajednice i međunarodno problematizovanje albanskog nacionalno-državnog pitanja.* Proglašenjem nezavisne Albanije 28. novembra 1912. godine i njeno međunarodno priznanje 1913. godine ostvaren je dio programa Lige. Predsjednik Vlade Albanije *Ismail Kemal* je januara 1913. godine poslao *Memorandum* učesnicima *Londonske konferencije* sa zahtjevom da granice nove države trebaju obuhvatiti sve teritorije planirane Velike Albanije.

„*Zahtevima nije udovoljeno, a nezadovoljni Albanci su odmah formirali Komitet za odbranu Kosova i severnog Epira u Grčkoj*“².

¹ i ² Ljiljana Staletović, *Albanski nacionalni interesi i težnje od 1878. godine do danas*, Glas javnosti, 12. oktobar 2003.g. str 3. i 5.

Nakon pobjeda u Prvom balkanskom ratu Srbija je uključila Kosmet u svoju državnu teritoriju, ali nije definisala status albanske i srpske etničke zajednice tako da je ovo pitanje ostalo neriješeno, a djelovanje Lige nastavljeno. „...*Jedan od krupnih, pa i kobnih nedostataka srpske politike bio je u odsustvu jasnih pogleda na to kako da se trajno i pravedno riješi albansko pitanje.*“³

Nerješavanjem albanskog pitanja u povoljnim međunarodnim okolnostima za Srbiju, ostalo je neriješeno i srpsko pitanje na Kosmetu.

Proglašenjem Albanije za kraljevinu 1928. godine iznova je naglašena jedinstvenost albanske nacije na svim prostorima koje su Albanci smatrali teritorijom Velike Albanije. *Kralj Ahmet Zogu* je proglašen kraljem svih Albanaca „*što je označavalo pretenzije za vladavinom i nad albanskim narodom izvan granica Albanije*“.⁴ Okupacijom Italije 1941. godine privremeno je ostvaren cilj *Prizrenske lige* o stvaranju Velike Albanije koja je do septembra 1943. godine bila pod italijanskim, a zatim do 1945. godine pod njemačkim pokroviteljstvom.

Druga Prizrenska liga stvorena u jesen 1943. godine pod pokroviteljstvom Njemačke, nije predstavljala posebnu nacionalnu organizaciju. U suštini, bilo je to djelovanje *Prve Prizrenske lige* u novim specifičnim uslovima sa naglaskom na vojnu komponentu njene organizacije. *Prva Prizrenska liga* nije bila jedna od političkih organizacija Albanaca, nego je od početka djelovala kao opšta nacionalna organizacija koja nadilazi i objedinjava sve pojedinačne političke organizacije i prolazne državne oblike u procesu stvaranja Velike Albanije kao monoetničke nezavisne države.

Djelovanje *Komunističke partije Jugoslavije* na Kosmetu ukazuje da njeni politički ciljevi nisu bili različiti od ciljeva *Prizrenske lige*.

Albanci koji su pristupili partizanskom pokretu nisu prihvatili jugoslovensku državu i u suštini su težili da se Kosmet ujedini sa Albanijom.⁵ Vođstvo partizanskog pokreta

³ Dimitrije Bogdanović, *Projekat Rastko-Gračanica-Peć, Knjiga o Kosovu, Pogovor*

⁴ Ljiljana Staletović, isti tekst str. 5

⁵ Sekretar Mjesnog komiteta KPJ za Kosovsku Mitrovicu, Ali Šukrija se žalio Oblasnom Komitetu novembra 1941. godine da mu je teško izdati letak kojim poziva Albance na borbu protiv okupatora, jer je nemoguće

Nakon pobjeda u Prvom balkanskom ratu Srbija je uključila Kosmet u svoju državnu teritoriju, ali nije definisala status albanske i srpske etničke zajednice tako da je ovo pitanje ostalo neriješeno, a djelovanje Lige nastavljeno.

Druga Prizrenska liga stvorena u jesen 1943. godine pod pokroviteljstvom Njemačke, nije predstavljala posebnu nacionalnu organizaciju. U suštini, bilo je to djelovanje *Prve Prizrenske lige* u novim specifičnim uslovima sa naglaskom na vojnu komponentu njene organizacije.

Djelovanje *Komunističke partije Jugoslavije* na Kosmetu ukazuje da njeni politički ciljevi nisu bili različiti od ciljeva *Prizrenske lige*.

U procesu istorijskog kontinuiteta sve albanske političke organizacije u zadnjih stotinu trideset godina nisu ništa drugo do specifični oblici djelovanja *Prve prizrenske lige* kao opšte nacionalne albanske organizacije kojoj je cilj stvaranje Velike Albanije.

Nakon promjene državnog uređenja u Jugoslaviji 1945. godine albansko nacionalno pitanje se kontinuirano podržavljavalo, jer je njihova nacionalna manjina sve više postajala privilegovana etnička zajednica sa uvećavanjem ustavnih prava.

i *Komunističke partije Jugoslavije* podržavalo je antisrpski nacionalni program Albanaca, naročito njena organizacija KPJ na prostoru Kosmeta.⁶

Narodni pokret Kosova i njegovo vojno krilo *Oslobodilačka vojska Kosova* u suštini predstavljaju djelovanje *Prizrenske lige* u savremenim uslovima. Prema istorijskim podacima nijedna politička organizacija albanske etničke zajednice na Kosmetu nije nikada iskreno prihvatila postojanje Kosmeta u okviru jugoslovenske države, niti se ogradila od djelovanja *Prve Prizrenske lige*.

U procesu istorijskog kontinuiteta sve albanske političke organizacije u zadnjih stotinu trideset godina nisu ništa drugo do specifični oblici djelovanja *Prve prizrenske lige* kao opšte nacionalne albanske organizacije kojoj je cilj stvaranje Velike Albanije.

1.2. Podržavljenje albanske etničke za jednice u Jugoslaviji

Nakon promjene državnog uređenja u Jugoslaviji 1945. godine albansko nacionalno pitanje se kontinuirano podržavljavalo, jer je njihova nacionalna manjina sve više postajala privilegovana etnička zajednica sa uvećavanjem ustavnih prava.

Od 1945 do 1963. godine bila je *Autonomna Kosovsko-metohijska oblast* u okviru Republike Srbije. Od 1963 do 1974. godine iz oblasti je nastala *Socijalistička autonomna*

da letak sadrži riječ Jugoslavija, pa ako je pomene izgubiće podršku albanskih masa. Takođe u Rezoluciji Pokrajinskog komiteta za Kosmet 1943. godine srpska riječ Metohija promijijenjena je u albansku Dukadın. Zaključci *Bujanske konferencije* decembar 1943.-januar 1944. godine o tome da je Kosovo i Metohija područje gdje u većini živi albanski narod koji je uvijek težio da se ujedini sa Albanijom.

Izvor: Dimitrije Bogdanović, str. 34-35

⁶ Delegat Vrhovnog štaba Svetozar Vukmanović Tempo je u izvještaju Centralnom komitetu KPJ od 8. avgusta 1943. godine ukazao na sektaški stav partijskih organizacija prema nacionalističkim albanskim grupama „koje su istina šovinistički raspoložene prema Srbima, ali su istovremeno neprijateljski raspoložene prema italijanskom okupatoru“.

Međusobna mržnja Šiptara i Srba po Tempu kočila je razvitak NOB-a, ali je ona posljedica kako „dugogodišnjeg robovanja pod velikosrpskom reakcijom“ tako i „dosadašnjeg sektaškog rada Oblasnog komiteta.“ Isto: str.38.

pokrajina Kosovo u okviru Srbije, a nakon 1974. godine kao pokrajina Srbije postala je konstitutivni dio Federacije.

U odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a 1943. godine, manjine, a time i albanska etnička zajednica na Kosmetu, nisu definisane kao konstitutivni subjekti kao što su Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci i Crnogorci. Manjinama su garantovana nacionalna prava i status manjinskih etničkih zajednica. Takođe, Kosmet nije postao državni federalni entitet koji se zajedno sa drugim entitetima udružuje u *Demokratsku Federativnu Jugoslaviju*. Državnost albanske etničke zajednice nije imala političko i pravno uporište u odlukama AVNOJ-a koje su predstavljale ustavnu osnovu preuređenja Jugoslavije nakon 1945. godine.

U osnovi podržavljenja albanske etničke zajednice i stvaranja državnog entiteta Kosmeta nisu bile ustavne odluke, nego ideologija *Komunističke partije Jugoslavije*. Još tokom *Drugog svjetskog rata*, *Oblasni komitet KPJ za Kosmet* je uglavnom bio povezan sa centralnim organima *Komunističke partije Jugoslavije*, i sa *Komunističkom partijom Albanije*, a manje sa organizacijom KPJ u Srbiji. Albansko pitanje na Kosmetu za *Komunističku partiju Jugoslavije* je prevazilazilo okvire Srbije i tretirano je kao jugoslovensko pitanje u primarnom obliku.

Iako su odluke AVNOJ-a predstavljale ustavnu osnovu preuređenja jugoslovenske države trebamo imati u vidu i njihov spoljnopolitički karakter. U cilju dobijanja međunarodnog legitimiteta KPJ je u odlukama naglašavala demokratski federativni karakter države prikrivajući stvarne revolucionarne ciljeve. Na trećem kongresu KPJ u Beču 1926. godine uspostavljen je negativistički odnos prema srpskom narodu u kome je Partija optužila vladajući srpski režim i srpsku naciju kao ugnjetačku prema drugim nacijama. Na četvrtom kongresu KPJ u Drezdenu 1928. godine istaknut je ideološki cilj ukidanja jugoslovenske države i samoopredjeljenje „ugnjetenih naroda“. Ranije, u Odluci *Zemaljskog vijeća NRPJ (KPJ)* od 25. novembra 1924. godine u *Rezoluciji o nacionalnom pitanju* definisan je antijugoslovenski i antisrpski stav.

„Zbog svega toga dužnost je Partije da sa organizacijama radnih masa ugnjetenih nacija vodi zajedničke otvorene borbe za pravo na otcjepljenje, odnosno da pomaže pokrete ugnjetenih nacija u cilju formiranja nezavisnih

U odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a 1943. godine, manjine, a time i albanska etnička zajednica na Kosmetu, nisu definisane kao konstitutivni subjekti kao što su Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci i Crnogorci.

Državnost albanske etničke zajednice nije imala političko i pravno uporište u odlukama AVNOJ-a koje su predstavljale ustavnu osnovu preuređenja Jugoslavije nakon 1945. godine.

Progon jedne etničke zajednice od strane druge ne posmatra se u svjetlu univerzalnih pravnih normi, nego se selektivno procjenjuje da li je taj progon u interesu Partije.

Pokrajine su u suštini bile područja Srbije nad kojima je Jugoslavija vršila protektorat

država kako Hrvatske, Slovenije, Makedonije i Crne Gore, tako i radi oslobođenja Albanaca".⁷

Tadašnjoj opoziciji u KPJ, koju su uglavnom predstavljali komunisti na čelu sa Simom Markovićem, zamjerno je zato što „ne pravi razliku između nacionalizma ugnjetenih nacija i nacionalizma ugnjetačkih nacija”.⁸ Progon jedne etničke zajednice od strane druge ne posmatra se u svjetlu univerzalnih pravnih normi, nego se selektivno procjenjuje da li je taj progon u interesu Partije. U navedenom kontekstu je posmatran i progon pripadnika srpske nacije na Kosmetu, jer se ideologija o razlikovanju nacionalizma ugnjetenih i ugnjetačkih nacija zadržala na Kosmetu i u današnje vrijeme.

Nakon međunarodnog priznanja 1945. godine i promjene unutrašnjeg uređenja Jugoslavije *Komunistička partija* je započela proces nadograđivanja odluka AVNOJ-a sa svojim programskim ciljevima koji su se zasnivali na *suzbijanju „hegemonije srpske nacije i države”*.

Na ovakvoj partijskoj ideološkoj osnovi Srbija je došla u neravnopravan položaj, u odnosu na ostale republike, nakon čega je uslijedila i disolucija Jugoslavije. Jedan od oblika navedene partijske politike bilo je formiranje i jačanje pokrajina u Srbiji koje su otežavale funkcionisanje ove republike do granica apsurdna.

Republika Srbija nije formirala autonomiju Vojvodine i Kosmeta odlukama svojih organa, nego su one formirane odlukama saveznih, jugoslovenskih organa. Pokrajine su u suštini bile područja Srbije nad kojima je Jugoslavija vršila protektorat, tako da Srbija od 1945. godine nije imala izvornu suverenost nad pokrajinama. Pokrajine „*nisu kreacija Narodne Republike Srbije i njenog autonomnog ustavnog prava*”.⁹

Oblasna narodna skupština Kosmeta iz jula 1945. godine je povodom konstituisanja Republike Srbije donijela odluku na „*želji cjelokupnog stanovništva oblasti da ova bude priključena federalnoj Srbiji kao njen sastavni dio*”.¹⁰

⁷ Dimitrije Bogdanović, nav. tekst str. 26

⁸ Isto nav. tekst str. 25

⁹ Jovan Đorđević, *Ustavno pravo*, Savremena administracija 1957. g. str 373

¹⁰ Dimitrije Bogdanović, nav. djelo str 51

Primijenjen je AVNOJ-evski princip da se prvo formira državni entitet koji se zatim na osnovi „slobodne volje“ njegovih stanovnika priključuje široj državnoj zajednici što predstavlja ugrađivanje konfederalne osnove u zajedničku državu.

Navedena „*krupna sitnica*“ bila je u skladu sa ideologijom KPJ da se u osnovi oslabi državnost Srbije. Iako ustavno-pravno, Kosmet nije nikada na legalan način prestao biti dio Srbije, stanovništvo Kosmeta se u novim uslovima izjasnilo da se ova oblast priključi federalnoj Srbiji kao njen sastavni dio, kao konstitutivni entitet. Time je posredno verifikovana teorija da Kosmet nije bio dio Srbije, nego da se 1945. godine priključio ovoj republici voljom stanovništva kao njen federalni dio. Ako je do tada i bio formalno dio Srbije to „nije bilo legitimno“ zbog „velikosrpskog hegemonizma“, pa legitimni status Kosmeta počinje njegovim priključivanjem 1945. godine.

U ovoj odluci bila je ugrađena „*izlazna strategija*“ odvajanja Kosmeta iz sastava Srbije. Ako je stanovništvo svojom voljom priključilo Srbiji Kosmet, može ga tom istom voljom i odvojiti od Srbije.

Osim nametnutog diskontinuiteta sa Srbijom, Kosmet se priključuje kao teritorijalna oblast na osnovu „želje stanovništva“, čime se „narodna volja „ stanovništva Kosmeta definiše kao osnova suverenosti i izbjegava se pominjanje etničkih zajednica. Takođe je definisano da se Kosmet priključuje kao *sastavni dio, federalnoj Srbiji što* ukazuje na entitetsku osnovu Kosmeta.

U suštini Kosmet je tretiran od strane KPJ kao jugoslovensko, a ne srbijansko pitanje i omogućeno mu je da se priključi jugoslovenskoj državi kao entitet sa dominacijom albanske etničke zajednice. Poimanje «stanovništva» imalo je dalekosežne i štetne posljedice, jer je zanemareno postojanje dvije etničke zajednice, uveden je princip većinskog preglasavanja, a srpskoj etničkoj zajednici nisu priznata prava konstitutivnog subjekta na Kosmetu. Odluka KPJ iz 1946. godine da se izbjeglicama sa Kosmeta zabrani povratak bila je indikator da se ova teritorija Srbije definiše kao albanski državni entitet sa potencijalima nove federalne jedinice.

Nakon donošenja *Ustavnog zakona 1953.* godine status pokrajina je ojačan, jer su dobile i sudsku autonomi-

Time je posredno verifikovana teorija da Kosmet nije bio dio Srbije, nego da se 1945. godine priključio ovoj republici voljom stanovništva kao njen federalni dio.

U suštini Kosmet je tretiran od strane KPJ kao jugoslovensko, a ne srbijansko pitanje i omogućeno mu je da se priključi jugoslovenskoj državi kao entitet sa dominacijom albanske etničke zajednice.

Pokrajine su bile države u državi suprotno logici ustavnog prava, ali u skladu sa ideološkim interesima *Komunističke partije Jugoslavije*.

Ovakva politika vladajuće partije je intenzivirana nakon smjene Aleksandra Rankovića 1966. godine i potvrđena je ustavom 1974. godine, čime su pokrajine postale države i konstitutivni subjekti Federacije izvan ustavnog okvira Srbije.

ju, a hijerarhijski odnos republičkih i pokrajinskih organa bio je narušen. Nije postojala neposredna odgovornost pokrajinske izvršne vlasti prema republičkoj niti su organi državne uprave podlijegali hijerarhiji republike nad autonomijom. Pokrajine su bile države u državi suprotno logici ustavnog prava, ali u skladu sa ideološkim interesima *Komunističke partije Jugoslavije*.

Odnosi republike i pokrajine su bili na principima: „a) *republički organi vlasti imaju samo ona prava koja su utvrđena Ustavom i zakonima koja se uglavnom svode na nadzor nad zakonitošću akata, b) pokrajinski i oblasni organi vlasti su dužni da ostvaruju propise i mere republičkih organa vlasti ukoliko ti akti i mere ne diraju u autonomna prava, v) pokrajinski i oblasni organi vlasti imaju pravna sredstva za zaštitu autonomnih prava i uopšte za zaštitu svojih ovlašćenja ako su ona izvršena u saglasnosti sa zakonom i određenim pravima*“.¹¹

Navedeni status pokrajina potvrđuje da su one bile kreacija saveznih organa, a ne institucija Srbije, jer nijedna država ne bi sama sebe razvlastila na dijelu svoje teritorije.

Srbija je bila samo teritorijalni kontekst u kome su savezni organi vršili vlast tako da između pokrajinskih i saveznih organa nije trebala Srbija kao republički posrednik. Ovakva politika vladajuće partije je intenzivirana nakon smjene Aleksandra Rankovića 1966. godine i potvrđena je ustavom 1974. godine, čime su pokrajine postale države i konstitutivni subjekti Federacije izvan ustavnog okvira Srbije. Definisanjem pokrajina kao konstitutivnih subjekata Federacije, Srbija je izgubila državnost, jer nije više mogla donositi odluke bez saglasnosti pokrajina. Albanska etnička zajednica je podržavljena u hegemonističkoj formi u pojmu „*stanovništvo Kosova*“ čime se priznaje brojčana i politička hegemonija nastala dugotrajnim protjerivanjem srpske etničke zajednice

Kosmet nije podržavljen kao područje dvije etničke zajednice, u kome su one politički ravnopravne ili žive u koegzistenciji, nego kao područje bez etničke definicije, kao područje građana u kome pripadnici albanske etničke zajednice čine oko 90% „građana“. Podržavljenje albanske etničke zajednice odvijalo se kao kontinuiran i dugotrajni

¹¹ Jovan Đorđević, nav. djelo str. 384

proces u kome je djelovanje različitih političkih organizacija, uključujući i KPJ, bilo u skladu sa programom *Prve Prizrenske lige*. Kosmet je funkcionisao kao područje Srbije pod protektoratom Jugoslavije.

Skrivene namjere *Komunističke partije Jugoslavije* u konstitutivnim aktima vezanim za Kosmet došle su do svog punog izraza u današnje vrijeme, u procesu odvajanja Kosmeta iz državnog integriteta Srbije.

1.3. Internacionalizacija albanskog nacionalnog pitanja

Od početka organizovane nacionalne borbe za etnički čistu državu, albanska etnička zajednica je pokušavala da internacionalizuje svoje državno pitanje na Balkanu. Odnosi i interesi velikih sila, u prvom planu Austrougarske, zatim Italije, Engleske, Rusije bili su u skladu sa albanskim zahtjevima za stvaranjem Velike Albanije.

Iako na *Berlinskom kongresu 1878.* godine nisu posebno razmatrani albanski nacionalni ciljevi, obrazloženje za okupaciju Bosne i Hercegovine išlo im je u prilog. Jedan od argumenata, korišten za obrazloženje Austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine, bila je potreba da se *sprječi stvaranje „Velike Srbije“ i otkloni opasnost od stvaranja jake slovenske države na Balkanu. (argumenti predstavnika Britanije lorda Solzberija).*

Nakon Prvog Balkanskog rata 1912. godine, velike sile su na konferenciji u Londonu maja 1913. godine priznale nezavisnu Albaniju, koja je proglašena u Valoni 28. novembra 1912. godine. Činom stvaranja albanske države voljom međunarodne zajednice (odlukom velikih sila) albansko pitanje je trajnije internacionalizovano.

Karakteristično je da Albanci po identičnom modelu nastoje da stvore drugu nezavisnu albansku državu na Kosmetu u današnje vrijeme. Prvo sami Albanci jednostrano proglase nezavisnost, a zatim velike sile priznaju proglašenu državu i ona postaje međunarodni subjekt. Albansko državno pitanje je od 1912. godine rješavano kroz formu jednostranih akta Albanaca i velikih sila. Mogućnost da Albanci jednostrano proglase nezavisnost nije nova činjenica, nego proizilazi iz nasleđa stvaranja albanske države.

Kosmet je funkcionisao kao područje Srbije pod protektoratom Jugoslavije.

Odnosi i interesi velikih sila, u prvom planu Austrougarske, zatim Italije, Engleske, Rusije bili su u skladu sa albanskim zahtjevima za stvaranjem Velike Albanije.

Činom stvaranja albanske države voljom međunarodne zajednice (odlukom velikih sila) albansko pitanje je trajnije internacionalizovano.

Karakteristično je da Albanci po identičnom modelu nastoje da stvore drugu nezavisnu albansku državu na Kosmetu

Disolucijom Jugoslavije 1991-1992. godine albanska etnička zajednica je imala skoro sve atribute samostalne države na Kosmetu, osim međunarodnog priznanja koje nije bilo moguće zbog normi međunarodnog prava.

Navedenim slijedom događaja, albansko nacionalno-državno pitanje dovedeno je u fokus međunarodne pažnje i interesa, kao jedno od najsloženijih pitanja unutrašnjeg i međunarodnog prava, kojim se Ujedinjene nacije bave u savremeno vrijeme.

Stvaranjem nezavisne Albanije nije u cjelini ostvaren teritorijalno-politički cilj *Prve Prizrenske lige* i ona je nastavila djelovanje na području evopskih država, naročito *Sjedinjenih američkih država*, u promociji ciljeva Velike Albanije.

Treća prizrenska liga

Nakon „priklučenja“ Kosmeta Srbiji i Jugoslaviji 1945. godine, u Njujorku je stvorena *Treća Prizrenska liga* koja nije bila jedinstvena posebna organizacija, nego samo spoljnopolički oblik djelovanja svealbanske nacionalne organizacije.

Disolucijom Jugoslavije 1991-1992. godine albanska etnička zajednica je imala skoro sve atribute samostalne države na Kosmetu, osim međunarodnog priznanja koje nije bilo moguće zbog normi međunarodnog prava.¹²

S obzirom da, u disoluciji Jugoslavije i međunarodnim mirovnim planovima i posredničkim aktivnostima, albansko nacionalno pitanje nije bilo uključeno, trebalo je proizvesti događaje koji će skrenuti pažnju međunarodne javnosti. U tom cilju održavani su tokom 1991. godine štrajkovi, nasilje nad Srbima, protesti, demonstracije. Nakon protesta i mobilizacije masa tokom 1997-1999. godine nastala je oružana pobuna paravojnih albanskih formacija protiv legalnih institucija Srbije, zatim intervencija državnih organa na Kosmetu, i NATO intervencija protiv Srbije. Navedenim slijedom događaja, albansko nacionalno-državno pitanje dovedeno je u fokus međunarodne pažnje i interesa, kao jedno od najsloženijih pitanja unutrašnjeg i međunarodnog prava, kojim se Ujedinjene nacije bave u savremeno vrijeme.

¹² Tumačenja *Badinterove komisije* krajem 1991 i početkom 1992. godine da etničke zajednice imaju pravo na samoopredjeljenje, ali u okvirima integriteta država u kojima žive i drugo tumačenje da disolucijom Jugoslavije republičke granice postaju državne i da su republike sukcesori bivše države, zatim Povelja Ujedinjenih nacija itd.

Teritorijalizacija

Teritorijalizacija albanske etničke zajednice nastala je kontinuiranim historijskim djelovanjem koje je objedinjalo četiri procesa: *protjerivanje srpske etničke zajednice, djelovanje Prizrenske lige kao trajnog i sveobuhvatnog nacionalnog pokreta, podržavljenje etničke zajednice u socijalističkoj Jugoslaviji i internacionalizacija albanskog nacionalnog pitanja*. Albansko političko djelovanje u današnje vrijeme predstavlja sintezu navedena četiri procesa u jednu političku cjelinu, sa identičnim ciljem kao i prije 130 godina, a to je monoetnička Velika Albanija kao nezavisna država.

2. Ustavno-pravni položaj Kosmeta u današnje vrijeme u aspektu podržavljenja etničkih zajednica

Ustavno-pravni položaj Kosmeta karakteriše djelovanje nekoliko protivrječnih faktora: *realizovana teritorijalizacija albanske etničke zajednice, protektorat međunarodne zajednice, teritorijani integritet Srbije, međunarodno pravo i odsustvo političkog subjektiviteta srpske etničke zajednice*.

Konačni status Kosmeta u krajnjoj instanci zavisi od arbitraže velikih sila koja se formalno odvija kroz Ujedinjene nacije, Kontakt grupu i Evropsku uniju.

Proces usaglašavanja interesa velikih sila (SAD, Evropska unija i Rusija) ukazuje na nekoliko principa koji su karakteristični za Kosmet: a) realno stanje na terenu i odnos snaga sukobljenih strana, b) interesi i odnos snaga u međunarodnoj zajednici, v) ustavno-pravne norme unutrašnjeg prava prije nastanka krize, g) međunarodne pravne norme u kontekstu krize, d) postojeći ustavni aranžmani i prijedlozi međunarodnih planova, đ) provodivost plana za razrješenje krize, e) definisanje institucija i mandata međunarodnih subjekata koji će kontrolisati provođenje plana.

Činjenica je da u složenim unutrašnjim situacijama koje imaju međunarodne posljedice, presudnu ulogu imaju

Albansko političko djelovanje u današnje vrijeme predstavlja sintezu navedena četiri procesa u jednu političku cjelinu, sa identičnim ciljem kao i prije 130 godina, a to je monoetnička Velika Albanija kao nezavisna država.

Konačni status Kosmeta u krajnjoj instanci zavisi od arbitraže velikih sila koja se formalno odvija kroz Ujedinjene nacije, Kontakt grupu i Evropsku uniju.

Takođe, kada je riječ o problemu disolucije i secesije Jugoslavije, arbitraža u formi *Badinterove komisije* je, osim interesa velikih sila, polazila i od ustavnih rješenja iz 1974. godine koja su sadržavala disoluciju države.

Ustavna rješenja koja smo navodili iz 1946. godine, po kojima postoji «stanovništvo» na Kosmetu, a ne dvije etničke zajednice, došla su do punog izraza šezdeset godina kasnije, u sadržaju *Ustavnog okvira za Kosovo*.

interesi velikih sila pri čemu se njihova usaglašena volja pretvara u norme međunarodnog prava.

Međutim, ne trebamo zanemarivati i druge faktore koji u određenom kontekstu mogu bitno uticati na pojedine sadržaje konačnog plana.

Na primjer: realni položaj Srba u Hrvatskoj (postojanje države Srpske Krajine) i njihov ustavni položaj prije međuetničkog sukoba bili su faktori uticaja, koji su uslovlili nastanak Plana Z-4. Realni položaj Srba u Bosni i Hercegovini (postojanje države Republike Srpske) i ustavni položaj Srba prije sukoba, bili su faktori uticaja na proces arbitraže o državnom ustrojstvu i položaju etničkih zajednica.

Takođe, kada je riječ o problemu disolucije i secesije Jugoslavije, arbitraža u formi *Badinterove komisije* je, osim interesa velikih sila, polazila i od ustavnih rješenja iz 1974. godine koja su sadržavala disoluciju države. Bilo koji model razrješenja državne krize od strane međunarodnih faktora lakše je usaglasiti, opravdati i provesti kada je zasnovan na normama unutrašnjeg prava. Različit unutrašnji položaj političkih subjekata izražava se i kao njihov različit međunarodni položaj. U kosmetskoj krizi Albanci imaju status konstitutivnog subjekta na osnovu većinskog stanovništva, Srbija ima status državnog subjekta, a Srbi sa Kosmeta imaju status nacionalne manjine i nemaju status političkog subjekta.

2.1. Status etničkih zajednica u kontekstu „Ustavnog okvira za privremenu samoupravu na Kosmetu“

Ustavni okvir donio je *Specijalni predstavnik* Ujedinjenih nacija *Hans Haekkerup* 15. maja 2001. godine na osnovu *Rezolucije 1244* Savjeta bezbjednosti, koja je izglasana 10. juna 1999. godine.

Ustavna rješenja koja smo navodili iz 1946. godine, po kojima postoji «stanovništvo» na Kosmetu, a ne dvije etničke zajednice, došla su do punog izraza šezdeset godina kasnije, u sadržaju *Ustavnog okvira za Kosovo*.

U osnovnim odredbama Ustavnog okvira, Kosovo je navedeno kao «*entitet koji sa svojim stanovništvom ima*

jedinstvene istorijske, pravne, kulturne i jezičke atribute" (član 1.1.).

Istorijske i realne činjenice ukazuju na suprotno, da Kosmet nikada nije imao jedinstvene istorijske, kulturne i političke atribute, jer se vrijednosni sistem i politički ciljevi srpske i albanske etničke zajednice razlikuju. Da bi se izbjeglo navođenje razlika između etničkih zajednica upotrijebljen je termin *stanovništvo*, na identičan način kao i 1945. godine. Takođe je upotrijebljen termin *entitet* identično situaciji iz 1945. godine kada je u *Rezoluciji* naglašeno da se oblast Kosova priključuje Srbiji.

Kada se neka oblast, voljom njenih stanovnika priključuje drugoj državnoj oblasti, to znači da je prije priključenja ona već postojala kao državni entitet. Dalje se u odredbama *Ustavnog okvira* navodi da „Kosovo je nepodeljena teritorija”(član 1.2.) i da „Kosovo se sastoji od opština koje su osnovne teritorijalne jedinice lokalne samouprave" (član 1.3.). Specijalni predstavnik Ujedinjenih nacija, pozivajući se na Rezoluciju 1244, donio je navedene norme u *Ustavnom okviru za privremenu samoupravu*.

Ovdje se nećemo upuštati da li je *Predstavnik UN* više polazio od *Rezolucije i Povelje UN* ili od ustavnih rješenja za Kosmet iz 1974. godine. Očigledno je da norme *Ustavnog okvira* u osnovnim odredbama sadrže suštinski identična rješenja kao i ustavne odredbe od 1945. do 1991. godine, što se može objasniti podudaranjem interesa dijela međunarodne zajednice i Albanaca sa Kosmeta. Osnovnim odredbama se negira istorijsko nasleđe i definiše hegemonija albanske etničke zajednice kroz „neutralni“ pojam stanovništva. Odredbe o nepodijeljenoj teritoriji i opštinama kao osnovnim teritorijalnim jedinicama imaju za cilj da onemoguće konstitutivnost srpske etničke zajednice i da spriječe etničku teritorijalizaciju Srba na Kosmetu u formi srpskog entiteta.

*„UNMIK ima posve odriježene ruke za uspostavljanje institucionalnog uređenja....Formalno te institucije izbjegle su neke od grešaka iz Dejtonskog sporazuma, poput zvaničnog odobravanja visoko teritorijalizirane etničke samouprave”.*¹³

¹³ Florian Bieber, *Institucionalizacija etničnosti-uporedni pregled BiH, Kosmet i Makedonija*, Forum Bosna, Sarajevo, 2002. godine str.96

Da bi se izbjeglo navođenje razlika između etničkih zajednica upotrijebljen je termin *stanovništvo*, na identičan način kao i 1945. godine.

Očigledno je da norme *Ustavnog okvira* u osnovnim odredbama sadrže suštinski identična rješenja kao i ustavne odredbe od 1945. do 1991. godine, što se može objasniti podudaranjem interesa dijela međunarodne zajednice i Albanaca sa Kosmeta.

Ovakva teorijska vrednovanja ukazuju da izostavljanje srpske etničke zajednice kao političkog faktora nije slučajni propust, nego sastavni dio plana koji misija UN provodi na Kosmetu.

Asimetrija principa etničke teritorijalizacije je očigledna. Albancima kao etničkoj zajednici priznaje se etnička teritorijalizacija naspram Srbije, ali se Srbima isto to pravo ne priznaje u okviru Kosmeta.

Pojam „stanovništvo“ zamijenjen je pojmom „multietničko društvo“ u formi „Kosovo će biti multi-etničko društvo.“

Teritorijalizacija srpske etničke zajednice u Bosni i Hercegovini, kroz postojanje Republike Srpske, dio međunarodne zajednice koja ima mandat na Kosmetu, smatra „greškom“ Dejtonskog sporazuma, a ne bitnim elementom ravnopravnosti, međuetničke koegzistencije i konsocijativne demokratije. Ovakva teorijska vrednovanja ukazuju da izostavljanje srpske etničke zajednice kao političkog faktora nije slučajni propust, nego sastavni dio plana koji misija UN provodi na Kosmetu.

Na osnovu važećih normi iz *Ustavnog okvira*, Srbi na Kosmetu nisu politički faktor, nemaju prava autohtone etničke zajednice i ukupan srpski problem se posmatra u granicama manjinskih i pojedinačnih ljudskih prava.

Asimetrija principa etničke teritorijalizacije je očigledna. Albancima kao etničkoj zajednici priznaje se etnička teritorijalizacija naspram Srbije, ali se Srbima isto to pravo ne priznaje u okviru Kosmeta. Ukupni problemi mogu se svesti na dva suštinska elementa: 1) status Kosmeta u Srbiji i 2) status srpske etničke zajednice u okviru Kosmeta.

Državne institucije Srbije su u *platformi* za pregovore iz 2006. godine i u *amandmanima* iznesenim u Beču februara 2007. godine bile fokusirane upravo na ova dva pitanja. Prema *platformi*, Kosmet treba imati status „suštinske autonomije“ na osnovi podijeljenih nadležnosti sa Srbijom i Srbi na Kosmetu trebaju imati svoj državni entitet koji bi obuhvatao teritorijalno povezana i nepovezana područja. *Ustavnim okvirom* su upravo ova dva navedena pitanja izbjegnuta, što ukazuje da predstavnici međunarodne zajednice na Kosmetu i država Srbija imaju od početka suprotne stavove o suštinskim pitanjima kosmetske krize. Plan izaslanika Ujedinjenih nacija *Martija Ahtisarija* polazi od normi iz *Ustavnog okvira* i negira teritorijalni integritet Srbije i politička prava srpske etničke zajednice. Pojam „stanovništvo“ zamijenjen je pojmom „multietničko društvo“ u formi „Kosovo će biti multietničko društvo.“ (član 1.1. Ahtisarijevog plana). Kada i pođemo od pojma multietničkog društva ne možemo ga shvatati kao građansko, kao novu opštu vrijednost koja prevazilazi etničke grupne različitosti.

Multietničko društvo na Kosmetu znači postojanje više različitih etničkih zajednica na jednom državnom prostoru, bez elemenata naroda kao demosa i građanskog društva.

Kod navedenog poimanja multietničkog društva u ustavu se navode etničke zajednice pojedinačno i identifikuju se njihova državotvorna prava, kao što je učinjeno na primjeru Bosne i Hercegovine. Međutim ovaj pojam se u Ahtisarijevom planu navodi kao *stanovništvo, građansko društvo i sl. „Stepen podjele u pogledu političkog statusa Kosova između dvije najveće grupe, albanske i srpske, u prošlosti je ograničavao političku saradnju“*.¹⁴

Multietničko društvo na Kosmetu zasniva se na postojanju istorijskih suprotnosti između albanske i srpske etničke zajednice i ono nema ničeg zajedničkog sa građanskim društvima zapadnih demokratija. Pojam multietničkog društva se u savremeno vrijeme koristi kao kvazidemokratski model koji omogućava da većinska zajednica podržavi svoje interese i izvrši hegemoniju nad manjinskim etničkim zajednicama.

Da bi se izbjegle norme, po kojima samo albanska etnička zajednica ima konstitutivna prava, upotrijebljen je termin *nacionalne /etničke zajednice i Kosovo. "Kosovo će garantovati zaštitu nacionalnog ili etničkog, kulturnog, jezičkog i verskog identiteta svih zajednica i njihovih pripadnika"*. (Član 3. Ahtisarijevog plana).

Šta je Kosmet izvan etničkih zajednica i ko je konstitutivni subjekt, ko je vlasnik državne vlasti i nosilac suverenosti? Ovo pitanje se dosljedno izbjegava, pa se u aneksu II Plana stalno ponavlja da je Kosovo nekakav poseban državni subjekt koji je iznad etničkih/nacionalnih zajednica, pa će im taj subjekt obezbijediti grupna i pojedinačna prava.(član 2. u aneksu II)

Ustavnim okvirom takođe se navodi termin *zajednice* kao uopšten pojam, a njihova prava se svode u okvire kulturnih gabarita. „ *imaju prava utvrđena u ovom poglavlju kako bi se sačuvao, zaštitio i izrazio njihov etnički, kulturni, verski i jezički identitet*“.(poglavlje 4. član 4.1.) Etničke zajednice se ne definišu kao ravnopravni konstitutivni subjekti državne vlasti na Kosmetu, nego kao manjine koje imaju prava da zaštite i izraze svoj nacionalni identitet u aspektu kulture.¹⁵ Prava etničkih zajednica su definisana

¹⁴ Florian Bieber, nav. djelo str. 96.

¹⁵ Prava etničkih zajednica obuhvataju: a) izražavanje i zaštitu svog identiteta kao što su jezik, vjeroispovijest, kultura, tradicija, b) stiču javno obrazovanje na jeziku po svom izboru, c) stiču predškolsko,osnovno i

Multietničko društvo na Kosmetu zasniva se na postojanju istorijskih suprotnosti između albanske i srpske etničke zajednice.

Pojam multietničkog društva se u savremeno vrijeme koristi kao kvazidemokratski model koji omogućava da većinska zajednica podržavi svoje interese i izvrši hegemoniju nad manjinskim etničkim zajednicama.

Etničke zajednice se ne definišu kao ravnopravni konstitutivni subjekti državne vlasti na Kosmetu

Institucionalna državna struktura se bitnije ne razlikuje u *Ustavnom okviru, koji je na snazi i u predloženom rješenju u Ahtisarijevom planu.*

U isti nivo manjina stavljeni su: Srbi, Egipćani, Romi, Goranci, Aškalije, Bošnjaci i Turci.

u okvirima izražavanja i zaštite nacionalnog identiteta, ali sva navedena prava zavise od zakona tj. od konstitutivnog subjekta na Kosmetu. Prema Ahtisarijevom planu zajednice imaju predstavnike u: *parlamentu, vladi i Konsultativnom vijeću.*

Institucionalna državna struktura se bitnije ne razlikuje u *Ustavnom okviru, koji je na snazi i u predloženom rješenju u Ahtisarijevom planu.* U okviru proporcionalnog izbornog sistema, kao elementa konsocijativne demokratije, ugrađen je većinski izborni sistem. Srpskoj etničkoj zajednici pripada 10 rezervisanih mandata, plus broj mandata koje srpske političke partije osvoje na izborima. Ostalih 10 rezervisanih mandata u oba dokumenta su rezervisana za druge etničke zajednice (*Romi, Aškalije i Egipćani zajedno 4 mjesta, Bošnjaci 3, Turci 2 i Goranci 1 poslaničko mjesto*).

Prema *Ustavnom okviru* Skupština Kosmeta ima 120 poslanika, gdje se 100 poslanika bira proporcionalno, a 20 putem instituta rezervisanih mjesta. Albanska zajednica ima status konstitutivnog subjekta dok su ostale etničke zajednice definisane u statusu manjina. U isti nivo manjina stavljeni su: Srbi, Egipćani, Romi, Goranci, Aškalije, Bošnjaci i Turci. Status se razlikuje samo po broju rezervisanih mandata u Parlamentu koji nemaju suštinski značaj, jer u ukupnom broju čine 20% parlamentarne vlasti. Predsjedništvo Parlamenta ima osam članova od kojih se jedan član imenuje iz reda srpskih poslanika, a jedan iz reda poslanika ostalih manjinskih zajednica. *Predsjedništvo Skupštine treba da nastoji da sve odluke donose konsenzusom, a kada to nije moguće tada odlučuje većinom glasova prisutnih pod uslovom da je najmanje pet članova prisutno, a glas Predsjednika je odlučujući kod neriješenog glasanja.* (Ustavni okvir, poglavlje 9. član 9.1.29.)

srednje javno obrazovanje na jeziku po svom izboru, d) osnivaju i upravljaju svojim obrazovnim ustanovama, e) slobodno koriste svoj jezik i pismo, f) koriste svoj jezik i pismo u odnosu sa opštinskim vlastima, g) koriste i ističu simbole zajednice u skladu sa zakonom i međunarodnim standardima, h) lična imena pišu svojim pismom, i) koriste lokalne nazive, nazive ulica i drugih topografskih oznaka koje odražavaju i uzimaju u obzir multietnički i multijezički karakter date oblasti, j) imaju zagarantovan pristup i posebnu zastupljenost u medijima kao i na pravljenje programa na svom jeziku u skladu sa zakonom i međunarodnim standardima.(član.3.3.1.Ahtisarijevog plana)

Skupština ima dvije vrste odbora: *glavni (odbor za budžet i odbor za prava i interese zajednica) i funkcionalni* za pitanja koja Skupština bude smatrala važnim. *Odbor za prava i interese zajednica* je jedina institucija u kojoj je ugrađen ograničeni veto etničkih zajednica. Ovaj organ nema ustavni kapacitet kao *Dom naroda i Vijeće za zaštitu vitalnih nacionalnih interesa* u Bosni i Hercegovini.

Etnički veto u okviru zakonodavne vlasti svodi se na pravo odgađanja donošenja zakona i nema suštinski uticaj na formulisanje sadržaja zakonskih normi, jer izvan Skupštine ne postoji organ za dalje proceduralne postupke u ostvarivanju vitalnog interesa, kao što je na primjer u Bosni i Hercegovini. „*Institucionalnom uređenju na Kosovu jasno nedostaju neke odlike bosanskog sistema podjele vlasti*“.¹⁶

U strukturi vlade rezervisana su dva ministarska mjesta za pripadnike nealbanskih zajednica, od toga jedan iz reda Srba i jedan iz reda drugih manjinskih zajednica.

Ustavno određenje institucija zakonodavne i izvršne vlasti obezbjeđuje dominaciju većinske albanske etničke zajednice, a učešće manjina je definisano u formi demokratske zastupljenosti, bez mogućnosti da bitno utiču na odluke državnih institucija. U okviru parlamenta Kosmeta nema podjele vlasti i nema širokih koalicija, a proporcionalni sistem funkcioniše kao većinski.

Kosmet u cjelini nije definisan kao multietničko društvo koje se sastoji iz više različitih etničkih zajednica, nego je definisano kao „stanovništvo“ u kojem dominira većinska albanska zajednica.

„*Učešće Srba i drugih manjina u predsjedavanju kosovskom skupštinom i garantirana proporcionalna zastupljenost manjina u ministarstvima teško će dovesti do saradnje između većine i manjine u političkom sistemu Kosova*“.¹⁷

U osnovi, radi se o podarenom pravu gdje dominantna hegemonistička etnička grupa daje prava manjinskim etničkim grupama, u onoj mjeri koliko one podržavaju njenu dominaciju, interese i vrijednosni sistem.

Odbor za prava i interese zajednica je jedina institucija u kojoj je ugrađen ograničeni veto etničkih zajednica. Ovaj organ nema ustavni kapacitet kao *Dom naroda i Vijeće za zaštitu vitalnih nacionalnih interesa* u Bosni i Hercegovini.

U osnovi, radi se o podarenom pravu gdje dominantna hegemonistička etnička grupa daje prava manjinskim etničkim grupama, u onoj mjeri koliko one podržavaju njenu dominaciju, interese i vrijednosni sistem.

¹⁶ i ¹⁷ Florian Bieber, nav. djelo str. 99

2.2. Institucionalizacija etničkih zajednica

Pitanje teritorijalnih prava Srba na Kosmetu ili problem *decentralizacije* je jedno od najspornijih pitanja u ukupnoj kosmetskoj krizi.

Suštinska autonomija unutar Kosmeta znači formiranje srpskog državnog entiteta.

Na nivou institucija Kosmeta, srpska etnička zajednica bi trebala biti zaštićena tako da se zakoni ne mogu donijeti bez *duple većine*. Većina poslanika uključuje i srpsku poslaničku većinu.

Albanska etnička zajednica je dugogodišnjim procesom političke sinhronizacije teritorijalizovala svoj nacionalni interes, dok srpska zajednica na Kosmetu to nije uspjela. Pokušaji kosmetskih Srba i Srbije da se to učini u savremeno vrijeme nailaze na otpor kod Albanaca i dijela međunarodne zajednice. Pitanje teritorijalnih prava Srba na Kosmetu ili problem *decentralizacije* je jedno od najspornijih pitanja u ukupnoj kosmetskoj krizi.

Politička *platforma* Srbije za pregovore o Kosmetu polazi od decentralizacije, kao jednog od suštinskih pitanja ukupne krize. Kao što albanska etnička zajednica ima pravo na svoju teritorijalizaciju i *suštinsku autonomiju unutar Srbije* isto tako i srpska etnička zajednica ima pravo na svoju teritorijalizaciju i *suštinsku autonomiju unutar Kosmeta*.

Suštinska autonomija unutar Kosmeta znači formiranje srpskog državnog entiteta od povezanih i nepovezanih oblasti i definisanje njegovog odnosa prema kosmetskim i srbijanskim institucijama.

Prema *platformi* srpskog pregovaračkog tima, srpski entitet bi trebao imati nadležnosti i ovlaštenja u oblastima: a) puna kulturna autonomija (jezik, obrazovanje, kultura, zaštita vjerskih i kulturnih spomenika) i pravo povezivanja sa Beogradom u ovim oblastima, b) autonomija u zdravstvu i socijalnoj politici i pravo na kadrovsku pomoć iz Beograda, v) finansijska i privredna autonomija (infrastruktura, prostorno planiranje, finansije), g) lokalna policija i pravosuđe.

Takođe bi trebalo srpskoj etničkoj zajednici omogućiti međuopštinsko povezivanje u vršenju poslova, koji su od zajedničkog interesa, i formiranje organa i institucija na međuopštinskom nivou, kao osnove stvaranja entitetskih institucija. Srpski entitet bi imao zagarantovane veze sa Beogradom radi obezbjeđivanja funkcionisanja institucija koje su u njegovoj nadležnosti. Na nivou institucija Kosmeta, srpska etnička zajednica bi trebala biti zaštićena tako da se zakoni ne mogu donijeti bez *duple većine*. Većina poslanika uključuje i srpsku poslaničku većinu. Karakteristično je da se u *platformi* Srbije autohtona prava srpske etničke zajednice pominju kao *institucionalna jemstva u zaštiti prava*.

Zaštitna prava srpske etničke zajednice nisu konstitutivna prava koja ima autohtona zajednica bez obzira na

brojnost. Platforma za pregovore kao zvanični stav Srbije prema kosmetskoj krizi ne polazi od srpskog entiteta na Kosmetu kao izvornog prava srpske zajednice, nego se oslanja na proces međuopštinskog povezivanja iz koga bi daljim procesom nastale entitetske institucije. Stav Srbije je fokusiran na autonomiju opština, veze opština sa Beogradom i na „horizontalno“ povezivanje opština u entitet kao izvedenu kategoriju koja bi se vremenom izgrađivala.

Politička osnova albanske etničke zajednice i međunarodnih predstavnika na Kosmetu se suštinski poklapa i suprotna je stavovima zvanične Srbije. Već smo navodili da se u *Ustavnom okviru* definišu opštine kao osnovne teritorijalne jedinice i da je područje Kosmeta nedjeljivo. Aktuelna ustavna određenja i, posebno, *Ahtisarijev plan*, usmjereni su protiv davanja značajnijih teritorijalnih prava srpskoj etničkoj zajednici. „*Odsustvo teritorijalnih aranžmana u Ustavnom okviru odražava zabrinutost međunarodne zajednice i albanske političke elite u pogledu moguće teritorijalizacije odnosa između većine i manjine*“.¹⁸

Predstavnici međunarodne zajednice u kontinuitetu imaju negativan stav prema teritorijalnim pravima Srba. Ako na Kosmetu očigledno postoji etnička većina i manjina koje teško usaglašavaju stavove, tada je logično da se izgradi politički sistem po modelu konsocijativne demokratije. Jedan od bitnih elemenata ovog modela koegzistencije različitosti jeste upravo *segmentirana autonomnija etničkih zajednica*.

Prema *Ahtisarijevom* planu u aspektu decentralizacije opštine bi imale sopstvene nadležnosti u sferi kulturnog identiteta i lokalne zajednice, ali sa uspostavljenim mehanizmima kontrole od strane državnih institucija Kosmeta.¹⁹

¹⁸ Florian Bieber, nav. djelo str. 100

¹⁹ a) lokalni privredni razvoj, b) planiranje grada i sela, c) korištenje i upravljanje zemljištem, d) građevinski propisi i standardi, e) zaštita životne sredine, f) javne službe i komunalne usluge, g) lokalna civilna zaštita, h) javno predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, i) javna primarna zdravstvena zaštita, j) socijalna pitanja, k) stambena pitanja, l) javna zdravstvena zaštita, lj) davanje licenci lokalnim službama, m) davanje naziva putevima i ulicama, n) održavanje parkova i javnih površina, nj) turizam, o) kulturne i rekreativne aktivnosti i p) ostala pitanja koja nisu u opštinskoj nadležnosti, ali nisu ni povjerena nekom drugom organu. Izvor: *Sveobuhvatni predlog za rešenje statusa Kosova, 26. mart 2007. godine, nezvaničan prevod www.unosek.org*

Platforma za pregovore kao zvanični stav Srbije prema kosmetskoj krizi ne polazi od srpskog entiteta na Kosmetu kao izvornog prava srpske zajednice, nego se oslanja na proces međuopštinskog povezivanja iz koga bi daljim procesom nastale entitetske institucije.

Predstavnici međunarodne zajednice u kontinuitetu imaju negativan stav prema teritorijalnim pravima Srba. Ako na Kosmetu očigledno postoji etnička većina i manjina koje teško usaglašavaju stavove, tada je logično da se izgradi politički sistem po modelu konsocijativne demokratije.

Komisiju bi činila: tri predstavnika Srba izabrana iz srpskog poslaničkog kluba, tri predstavnika Ministarstva obrazovanja nauke i tehnologije i jedan međunarodni član. (aneks III član 7. stav. 1.3.) Komisija bi odluke donosila većinom glasova, tako da Srbi mogu biti preglasani.

Kosmet je realno državni albanski monoetnički entitet, nastao kao rezultat stogodišnjeg djelovanja albanske nacije u cilju ostvarivanja programa Prve Prizrenske lige.

Na primjer škole bi mogle izvoditi nastavu na srpskom jeziku, koristeći udžbenike i program iz Srbije, ali u slučaju prigovora Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije Kosmeta, problem bi bio prosljeđen nezavisnoj komisiji da ocijeni da li je program u srpskim školama u skladu sa ustavom Kosmeta. Komisiju bi činila: tri predstavnika Srba izabrana iz srpskog poslaničkog kluba, tri predstavnika Ministarstva obrazovanja nauke i tehnologije i jedan međunarodni član. (aneks III član 7. stav. 1.3.) Komisija bi odluke donosila većinom glasova, tako da Srbi mogu biti preglasani i ostati bez prava koja bi se ustavom dala u nadležnost opština. Takođe, u pitanju međuopštinske saradnje predložena su ograničenja. Prvo: o međuopštinskim aktivnostima moraju biti izvješteni nadležni organi Kosmeta, koji imaju pravo *administrativne revizije*. Drugo: međuopštinska saradnja se ograničava na opštine unutar Kosmeta. (član 9.1.3. 9.1.3. i 9.2.1.). Predložena su slična rješenja kada je u pitanju i saradnja opština sa institucijama Srbije. Opštine moraju unaprijed da obavijeste Ministarstvo lokalne uprave o namjeri da se uključe u saradnju sa institucijama Srbije i da prilože nacrt sporazuma navedene saradnje. Ovakvi sporazumi mogu biti podvrgnuti reviziji od strane pomenutog ministarstva Kosmeta koje ih može promijeniti ili ukinuti. (član 10. stavovi 10.1. do 10.6.).

Umjesto zaključka

1. Albanska etnička zajednica je u cjelini teritorijalizovala i podržavila svoje etničke vrijednosti i stvorila realno stanje međuetničke dominacije i hegemonije nad drugim zajednicama, a posebno nad srpskom. Kosmet je realno državni albanski monoetnički entitet, nastao kao rezultat stogodišnjeg djelovanja albanske nacije u cilju ostvarivanja programa Prve Prizrenske lige.
2. Plan državne vlasti (prvo srpske zatim jugoslovenske) da se Kosmet i albanska etnička zajednica mogu asimilovati, uklopiti, uključiti u zajedničku državu i multietničko društvo je propao i nije imao realnu osnovu, jer jugoslovenstvo u jugoslovenska država

nisu nikad u istoriji bili cilj albanskog nacionalnog pokreta.

3. Srpska država kao nezavisna i kao federalna jedinica nije izgradila konstitutivni politički status srpskog naroda na Kosmetu, nego je uvijek smatrala da se srpsko pitanje na Kosmetu može riješiti kapacitetom državnih institucija iz Beograda. Srpska državna misao, opterećena ideologijom jugoslovenstva zanemarila je etničku konstitutivnost, tako da danas Srbi sa Kosmeta nisu konstitutivni politički faktor u smislu etničke zajednice.
4. Komunistička partija Jugoslavije je tokom 1945. godine izmijenila suštinu odluka AVNOJ-a i omogućila Albancima sa Kosmeta da se izraze kao «stanovništvo», kao državni entitet, putem Oblasne narodne skupštine, kao sastavni dio federalne Srbije. Svi bitni elementi podržavljenja albanske etničke zajednice su definisani već 1945. godine, a Srbi sa Kosmeta nisu ugrađeni kao politički faktor u pomenuti dokument.
5. Pravo države Srbije na državi integritet potpuno je osnovano u međunarodnom pravu, ali je i pravo albanske zajednice da se odvoji od Srbije takođe zasnovano dijelom na međunarodnom pravu (samopredjeljenje naroda) i na faktičkom stanju. Kosmeto pitanje danas se našlo u procjepu između državnog prava Srbije i nacionalnog prava Albanaca, pri čemu je nacionalno pravo kosmetskih Srba svedeno na individualna ljudska prava i prava kulturnog identiteta.
6. Asimetrija u kojoj se albanskoj etničkoj zajednici priznaje izvorni subjektivitet, a srpskoj ne priznaje ne pruža osnovne mogućnosti za koegzistenciju etničkih zajednica i izgradnju političkog sistema na modelu konsocijativne demokratije. Na Kosmetu nema elemenata konsocijativne demokratije u aspektima: podjele vlasti, velikih koalicija, prava manjina na veto, teritorijalnih autonomija i uopšte međuetničke saradnje i koegzistencije. Srpska etnička zajednica na Kosmetu ima svojstvo autohtonog naroda, iz čega proizilazi njeno pravo na suverenost i državotvornost. Izvorna prava i status političkog

Srpska država kao nezavisna i kao federalna jedinica nije izgradila konstitutivni politički status srpskog naroda na Kosmetu, nego je uvijek smatrala da se srpsko pitanje na Kosmetu može riješiti kapacitetom državnih institucija iz Beograda.

Svi bitni elementi podržavljenja albanske etničke zajednice su definisani već 1945. godine.

Kosmeto pitanje danas se našlo u procjepu između državnog prava Srbije i nacionalnog prava Albanaca.

Srpska etnička zajednica na Kosmetu ima svojstvo autohtonog naroda, iz čega proizilazi njeno pravo na suverenost i državotvornost.

U slučaju da Kosmet postane nezavisna država, izvan integriteta Srbije prava kosmetskih Srba neće se moći ostvariti predloženim ustavnim rješenjima (Ahtisarijev plan i slični modeli), jer Srbima nije priznat politički subjektivitet kao etničkoj zajednici.

subjekta koji bi se iskazivao kroz srpski državni entitet u okviru Kosmeta je realna osnova opstanka srpske etničke zajednice na ovom prostoru, jer bez navedenog statusa srpska etnička zajednica ne može da se održi i ostvari svoja politička prava.

7. U aktuelnom postojanju različitih mogućnosti za rješavanje krize na Kosmetu ostaće problem deficita političkog subjektiviteta srpske etničke zajednice. U slučaju da Kosmet ostane u sastavu Srbije, etnička prava Srba neće se moći poboljšati samim djelovanjem institucija Srbije, bez izvornog političkog subjektiviteta Srba sa Kosmeta. U slučaju da Kosmet postane nezavisna država, izvan integriteta Srbije prava kosmetskih Srba neće se moći ostvariti predloženim ustavnim rješenjima (Ahtisarijev plan i slični modeli), jer Srbima nije priznat politički subjektivitet kao etničkoj zajednici. U slučaju teritorijalne podjele Kosmeta između Srbije i albanske većine, prava Srba na Kosmetu će opet direktno zavisiti od njihovog političkog subjektiviteta.

Bez sticanja statusa originernog političkog subjekta, srpska etnička zajednica na Kosmetu neće moći ostvariti svoja prava, bez obzira na model razrješenja državne krize.

SOCIJALDEMOKRATIJA U MAKEDONIJI

Socijaldemokratija mora izgraditi Makedoniju kao ekonomski efikasno i socijalno pravedno društvo

Prof. dr Gjorgji Spasov

Nakon pada komunizma u Makedoniji, osnovane su dve političke partije sa prefiksom "socijalistička" ili "socijaldemokratska". Prva ja nastala transformacijom Socijalističkog saveza radnog naroda Makedonije u današnju Socijalističku partiju Makedonije, a druga transformacijom Saveza komunista Makedonije, prvo u Partiju za demokratski preobražaj, a kasnije u današnji Socijal-demokratski savez Makedonije. Bilo je i nekih manjih partija, od kojih se jedna zvala Socijal-demokratska partija Makedonije, druga Radnička partija, pa Radničko-seljačka stranka, ali one nikada nisu premašile izborni cenzus i nisu osvojile mesto u parlamentu, mesto gradonačelnika ili savetnika u lokalnoj samoupravi. Nakon donošenja novog Zakona o političkim partijama u Makedoniji, 2006. godine, koji je naložio uslov za preregistraciju svih partija s hiljadu potpisa zaverenih kod notara, ove partije su nestale.

Nakon pada komunizma u Makedoniji, osnovane su dve političke partije sa prefiksom "socijalistička" ili "socijaldemokratska". Prva ja nastala transformacijom Socijalističkog saveza radnog naroda Makedonije u današnju Socijalističku partiju Makedonije, a druga transformacijom Saveza komunista Makedonije, prvo u Partiju za demokratski preobražaj, a kasnije u današnji Socijal-demokratski savez Makedonije.

SOCIJALISTIČKA PARTIJA

Socijalistička partija Makedonije, od dana osnivanja u 1990. godini do dana današnjeg, održala se i održava na političkoj sceni Makedonije samo zahvaljujući tome što je njen predsednik, neprikosnoveni i nezamenjivi i, najčešće, njen jedini predstavnik u parlamentu, jedan od najbogatih ljudi u Makedoniji i gazda uticajne televizije sa nacionalnom koncesijom "Sitel". To mu omogućuje da bude "privlačan" koalicioni partner i levice i desnice i da na njihovim listama dobije uvek jedno do dva, od 120 mesta, koliko broji makedonski parlament. Kao neko ko ne smeta, a potreban je u dopunjavanju kod stvaranja vladinih koalicija, ona je bila deo i levih i desnih vladinih koalicija u Makedoniji.

Ova partija u svom programu govori da ona proizvodi tradicije radničkog i socijalističkog pokreta u Makedoniji još od vremena pojave prvih grupa socijalista, ujedinjenih oko Vasila Glavinova 1896. godine (u Sofiji), i da prihvata ideologiju izgradnje demokratskog socijalizma. Ali, u javnosti je poznata po tome što je njen lider bio glavni i uvaženi gost na kongresima Socijalističke partija Srbije, u vreme Slobodana Miloševića, i što je privesak svake stranke na vlasti, nezavisno od njene ideologije. Pojedini kritičari ove stranke kojom rukovodi, ustvari, jedan feudalac, nazivaju je strankom "feudalnog socijalizama" (Dž.Marjanović).

SOCIJALDEMOKRATSKI SAVEZ

Socijal-demokratski savez Makedonije, (i pored toga što nije klasičan savez, uzeo je to ime, jer već bila registrovana Socijal-demokratska partija, pa nije mogao sebe nazvati Socijal-demokratskom partijom) je partija koja poslednjih 17 godina pokušava da svojom demokratskom transformacijom i na osnovu principa i vrednosti moderne socijaldemokratije, izgradi i realizuje program razvoja zemlje na njenom putu ka punopravnom članstvu u EU. Zbog toga smatram da se razvoj i priroda socijaldemokratije u Makedoniji može promatrati kroz analizu razvoja, uspeha i padova ove partija u poslednjih 17 godina.

Proizašla iz bivšeg Saveza komunista Makedonije, ova partija je nosila sve prednosti svog revolucionarnog

Ali, u javnosti je poznata po tome što je njen lider bio glavni i uvaženi gost na kongresima Socijalističke partija Srbije, u vreme Slobodana Miloševića, i što je privesak svake stranke na vlasti, nezavisno od njene ideologije.

Zbog toga smatram da se razvoj i priroda socijaldemokratije u Makedoniji može promatrati kroz analizu razvoja, uspeha i padova ove partija u poslednjih 17 godina.

nasleđa, i sve slabosti "saveza" komunizma za koji je bila optuživana.

Makedonija se ne može pohvaliti svojom predratnom socijaldemokratskom tradicijom i sve partije u Makedoniji, uključujući i SDSM, u svojim programima unijele su da one svoje programe grade na osnovu svetlih tradicija i ideala oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta Makedonije. SDSM, koji je ukazivao na to da je čak i ideolog makedonskog revolucionarnog pokreta, Goce Delčev, za je sebe govorio da je socijal-demokrat (u vreme kada su i boljševici sebe smatrali socijaldemokratima). Upućivao je na to da su makedonski revolucionari bili inspirisani idealima Francuske revolucije. Na njihovim zastavama i u dokumentima su stajali ideali slobode, "bratstva i jedinstva". Ti ideali su ostavili silne tragove u nacionalnoj svesti Makedonaca o slobodi, o potrebi bratstva između Makedonaca, Albanaca, Vlaha, Turaka, Srba, Roma i ostalih koj su živeli na prostoru Makedonije (oni su bili pozivani u zajedničkoj borbi za oslobođenje Makedonije), a takođe isticana je i nužnost povezivanja nacionalnih i socijalnih sloboda i privrženosti idealima socijalne pravde i solidarnosti (više o istoriji socijal-demokratskih ideja i pokreta u Makedoniji vidi u "Sovremena socijaldemokratija" Nano Ružin 1999.)

LEVICA, NACIONALIZAM

Kasnija istorija Komunističke partije Makedonije opet je ukazivala na to da je levica u svetskom pokretu imala više razumevanja za nacionalne ideale makedonskog naroda nego desnica. Kominternu je prva na međunarodnoj sceni 1934. godine priznala posebnost makedonske nacije, a kasnije u Nacionalno-oslobodilačkoj borbi makedonskog naroda koja je bila predvođena od strane komunista koji su učestvovali i na prvim posleratnim parlamentarnim izborima za Saveznu skupštinu, stvorena je i prva država makedonskog naroda kao deo jugoslovenske federacije. Period Makedonije u okviru jugoslovenske federacije je period razvoja makedonske pismenosti, kulture, obrazovanja, nauke, ekonomije i ukupnog progressa zemlje.

SDSM je smatrao svojim liberalnim nasleđem i Janeta Sandanskog, koji je u vreme Mladoturske revolucije,

Makedonija se ne može pohvaliti svojom predratnom socijaldemokratskom tradicijom i sve partije u Makedoniji, uključujući i SDSM, u svojim programima unijele su da one svoje programe grade na osnovu svetlih tradicija i ideala oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta Makedonije.

Kasnija istorija Komunističke partije Makedonije opet je ukazivala na to da je levica u svetskom pokretu imala više razumevanja za nacionalne ideale makedonskog naroda nego desnica.

Period Makedonije u okviru jugoslovenske federacije je period razvoja makedonske pismenosti, kulture, obrazovanja, nauke, ekonomije i ukupnog progressa zemlje.

Svakako, SDSM (kao pravni naslednik Saveza komunista Makedonije) nije mogao sebe amnestirati od svega onoga za što je bio optuživan period komunizma u Makedoniji. Morao je više, nego promenama u programu svoje partije, dokazivati da ima političku volju, snagu i ljude da sprovodi program prestrukturiranja i obnove zemlje na socijaldemokratskim osnovama.

Makedonija je prve višepartijske izbore u 1990. godini dočekala sa 19 političkih partija, ili na svakih 65 hiljada birača - jedna partija. Sve su se mogle grupisati u tri osnovna bloka.

1908. godine, osnovao svoju političku partiju, Narodnu partiju, sa kojom je učestvovao na parlamentarnim izborima u Otomanskoj imperiji. Njen kandidat Dimitar Vlahov postao je poslanik u turskom parlamentu i držao govore o potrebi veće autonomije za Makedoniju i većih investicija u obrazovanju i infrastrukturi zemlje.

SOCIJALDEMOKRATI, KOMUNISTI

Svakako, SDSM (kao pravni naslednik Saveza komunista Makedonije) nije mogao sebe amnestirati od svega onoga za što je bio optuživan period komunizma u Makedoniji. Morao je više, nego promenama u programu svoje partije, dokazivati da ima političku volju, snagu i ljude da sprovodi program prestrukturiranja i obnove zemlje na socijaldemokratskim osnovama.

Sintagma "reformisani komunisti" ili "bivši komunisti", pored potpunog podmlađivanja rukovodstva partije, promene simbola, načina rada, i strukture članstva, i pored činjenice da je u rukovodstvima ostalih partija (pa čak i antikomunističkih) bilo članova sa dužim komunističkim stažom nego u rukovodstvu SDSM-a, stvarale su rezervu u međunarodnoj zajednici i kod dela glasačkog tela u istinski preobražaj partije i mentaliteta njenog članstva i rukovodstva.

TRI BLOKA

Makedonija je prve višepartijske izbore u 1990. godini dočekala sa 19 političkih partija, ili na svakih 65 hiljada birača - jedna partija. Sve su se mogle grupisati u tri osnovna bloka.

Blok partija koje su nastale iz bivše nomenklature, u koji su ušli SKM-PDP (odnosno Socijaldemokratski savez Makedonije), Partija reformista (tadašnjeg premijera Ante Markovića) koju je predvodio Stojan Andov, i SPM, socijalistička partija Makedonije. Sledeći blok su činile antikomunističke i, istovremeno, nacionalističke partije Makedonaca, među kojima je bila najjača VMRO DPMNE (Vna-

trešno-makedonska revolucionerna partija - Demokratska partija za makedonsko nacionalno jedinstvo), sa izrazitim antkomunističkim, antialbanskim i antisrpskim pozicijama; i treći blok, koji su činile partije Albanaca, od kojih je najjača bila Partija za demokratski prosperitet.

OKRUŽENJE, SPECIFIČNOSTI

Prvi izbori u Makedoniji su se održali: nakon izbora u Sloveniji, gde je pobedio DEMOS (čiji deo su bili i reformirani komunisti Slovenije), nakon izbora u Hrvatskoj (gde su pobedili hrvatski nacionalisti Franje Tuđmana, a izgubili reformisani komunisti Ivice Račana) i dve nedelje posle izbora održanih u BiH (gde su opet izgubili bivši komunisti i socijaldemokrati kao i reformisti Ante Markovića, a pobedu odnele partije formirane po etničkoj pripadnosti).

Izbori te godine su bili neka vrsta referendumu za ili protiv ostajanja u Jugoslaviji, za model stvaranja nacionalnih država nakon započetog raspada Jugoslavije ili za koncept građanske, multietničke demokratije i, neka vrsta prebrojavanja po nacionalnoj osnovi, odnosno pokazivanja lojalnosti prema liderima svojih etničkih zajednica koji su imali različite koncepte u pogledu pitanja suvereniteta budućih nezavisnih država.

Teško je govoriti o postojanju jasnog socijaldemokratskog koncepta predviđanja događaja u to vreme, a još manje o jasnog konceptu tranzicije od komunizma prema demokratiji.

Ono što je bilo, ipak, sasvim jasno i što je odvajalo mlade socijaldemokratske snage Makedonije od autoritarnih nacionalista i etničkih-regionalista bile su sledeće odrednice:

- Makedonija mora težiti i dobiti svoju suverenost i nezavisnost, koja neće biti manja od one na kojoj insistiraju Slovenija i Hrvatska. U ostvarivanju ovog cilja socijaldemokrati su računali na podršku makedonskih nacionalista, ali i etničkih partija Albanaca, koji su taj čin (raspadanja Jugoslavije) s pravom smatrali antisrpskim, antimiloševićevskim i time prihvatljivim.

- Makedonija mora učiniti sve da se taj proces izvlačenja iz jugoslovenske federacija učini bezbolnijim i da

Izbori te godine su bili neka vrsta referendumu za ili protiv ostajanja u Jugoslaviji, za model stvaranja nacionalnih država nakon započetog raspada Jugoslavije ili za koncept građanske, multietničke demokratije i, neka vrsta prebrojavanja po nacionalnoj osnovi.

Makedonija mora težiti i dobiti svoju suverenost i nezavisnost, koja neće biti manja od one na kojoj insistiraju Slovenija i Hrvatska.

Makedonija mora učiniti sve da se taj proces izvlačenja iz jugoslovenske federacija učini bezbolnijim i da onemogući prelivanje rata na teritoriju Makedonije.

Makedonija mora hitno doneti novi ustav na liberalanim osnovama kojim neće Makedonija biti definisana kao nacionalna država makedonskog naroda.

Socijaldemokrati moraju naći snage da se odupru porastu makedonskog nacional-šovinizma.

Na ovoj platformi socijaldemokratija je na prvim izborima nudila pomirenje i saradnju svih političkih snaga u zemlji, umesto konflikta i rata.

onemogući prelivanje rata na teritoriju Makedonije. To se može postići putem pregovaranja sa armijskim vrhom i dozvolom da izvuku iz Makedonije sve što njima pripada (a ne napadom na kasarne, kao što su predlagali nacionalisti), putem uspešnog referenduma o nezavisnosti "sa pravom ujedinjavanja sa ostalim suverenim republikama" (a ne samo donošenjem deklaracija o nezavisnosti od strane parlamenta) i putem pridobijanja ukupnog (i u velikoj meri uplašenog) stanovništva Makedonije za život izvan Jugoslavije. U tu svrhu, izborni slogan socijaldemokrata je glasio "Makedonija može".

- Makedonija mora hitno doneti novi ustav na liberalanim osnovama kojim neće Makedonija biti definisana kao nacionalna država makedonskog naroda (na čemu su insistirali makedonski nacionalisti), već kao država u kojoj je makedonski narod ostvario svoj san o državnosti, ali koja je i država ostalih naroda koji žive u njoj, dakle, u kojoj je građanin nosilac suvereniteta, a ne etnički kolektiviteti.

- Socijaldemokrati moraju naći snage da se odupru porastu makedonskog nacional-šovinizma, koji se javljao posebno u vidu antialbanstva i antisrpsstva, da upozore na jačanje albanskog separatizma, ali i da otvore vrata za saradnju sa političkim partijama Albanaca, u izgradnji nove države, i političkim partijama makedonskih nacionalista, u odbrani nezavisnosti zemlje - ukoliko ona bude ugrožena.

POMIRENJE, SARADNJA

Na ovoj platformi socijaldemokratija je na prvim izborima nudila pomirenje i saradnju svih političkih snaga u zemlji, umesto konflikta i rata. Ovo je bilo moguće, jer su upravo oni, sa pozicije jedine partije na vlasti pre registrovanja drugih političkih partija, zauzeli poziciju suprotstavljanja politici Slobodana Miloševića, oduzeli mandat funkcionerima Saveza komunista Makedonije u Savezu komunista Jugoslavije, kojim je u to vreme predsedavao Milan Pančevski, i inicirali donošenje zakona o formiranju političkih partija i održavanju višepartijskih izbora - uz ignorisanje i nepoštovanje Saveznog ustava koji je još bio na snazi. U tom smislu, demokratske promene u Makedoniji

nisu bile rezultat pritiska odozdo, već, kao u Sloveniji, rezultat njihovog projektovanja odozgo, odnosno sa strane reformskog krila unutar Saveza komunista Makedonije, koje je time steklo i svoj politički legitimitet i autoritet u vreme održavanja prvih parlamentarnih izbora.

PRVI IZBORI

Prvi izbori su bili održani novembra 1990. godine.

Makedonija je bila podeljena na 120 izbornih jedinica i u svakoj jedinici je biran po jedan član parlamenta. Smatrao se izabranim u prvom krugu, ako je izašlo više od polovine upisanih glasača i ako je jedan, od prosečno 7-8 kandidata, dobio više od polovine glasova. Nakon prvog kruga glasanja, kandidati socijaldemokrata imali su u proseku 1000 glasova više od svojih konkurenata u svakoj od izbornih jedinica, ali je samo nekoliko njih u provinciji bilo izabrano u prvom krugu. U isto vreme, na celoj teritoriji Makedonije je bilo izabrano u prvom krugu samo 5 Makedonaca i 17 (od ukupno mogućih 23) Albanaca. Taj rezultat je podigao trijumfalizam i nacionalni romantizam kod Albanaca i nacionalističku euforiju u makedonskom kampusu, između dva kruga. Nacionalisti su iskoristili strah od "albanske opasnosti", a socijaldemokrati su optužili makedonske nacionaliste za šovinizam, manipulaciju i širenje rasne i verske netrpeljivosti. Rezultat je bio: pobeda nacionalista u drugom krugu. Oni su dobili 38 mesta od ukupno 120. Albanska partija demokratskog prosperiteta ukupno 23, Socijaldemokratski savez (jedino na tim izborima SKM-PDP 31), Savez reformskih snaga 18, Socijalisti 6, ostale partije i nezavisni kandidati 5.

PRVA VLADA

Makedonski nacionalisti su pobedili na izborima, ali nisu imali s kim sastaviti vladu. Socijal - demokratski savez je predložio parlamentu, u saradnji s ostalim partijama s dvotrećinskom većinom, Kiru Gligorova za predsednika države. On je bio izabran. Pored toga, bez obzira što je

U isto vreme, na celoj teritoriji Makedonije je bilo izabrano u prvom krugu samo 5 Makedonaca i 17 (od ukupno mogućih 23) Albanaca. Taj rezultat je podigao trijumfalizam i nacionalni romantizam kod Albanaca i nacionalističku euforiju u makedonskom kampusu, između dva kruga.

Makedonski nacionalisti su pobedili na izborima, ali nisu imali s kim sastaviti vladu. Socijal - demokratski savez je predložio parlamentu, u saradnji s ostalim partijama s dvotrećinskom većinom, Kiru Gligorova za predsednika države.

Gligorov je odigrao ulogu i mandataru nove vlade, i predložio sastav, naizgled ekspertske vlade, istovremeno i vlade nacionalnog jedinstva. Ona je imala zadatak da prebrodi teške dane sticanja i osiguranje nezavisnosti Makedonije.

Nakon dve godine, u parlametu je izglasano nepoverenje "ekspertske" vladi, a mandat za sastav nove vlade dobila je partija sa najvećim brojem mandata posle VMRO DPMNE, odnosno Socijaldemokratski savez Makedonije. Sastavljena je levocentristička vlada u koju su ušli socijaldemokrati, socijalisti, reformisti i partija Albanaca.

godinama bio visoki funkcioner Saveza komunista, on je važio za eksperta u izvođenju ekonomskih reformi kao i za čoveka koji je bio u nemilosti od strane poslednjih dogmatičkih struktura u Savezu komunista Makedonije. Po Ustavu, on daje mandat predsedniku partije sa najvećim brojem poslanika da sastavi vladu. Ali, pošto predsednik VMRO DPMNE-a nije dao garancije predsedniku države da će obezbediti većinu za sastav nove vlade, Gligorov je odigrao ulogu i mandataru nove vlade, i predložio sastav, naizgled ekspertske vlade, istovremeno i vlade nacionalnog jedinstva. Ona je imala zadatak da prebrodi teške dane sticanja i osiguranje nezavisnosti Makedonije. Na čelu te vlade, i mnogi ministri u njoj, bili su ljudi iz redova stranke koja ja pobedila na izborima. U vladu je uključeno nekoliko ministara iz redova Albanaca i eksperti iz Socijaldemokratskog saveza koji su činili glavni dio tzv. komisije za društvene reforme, koji formalno nisu bili deo rukovodstva partije.

DRUGA VLADA

Nakon dve godine, u parlametu je izglasano nepoverenje "ekspertske" vladi, a mandat za sastav nove vlade dobila je partija sa najvećim brojem mandata posle VMRO DPMNE, odnosno Socijaldemokratski savez Makedonije. Sastavljena je levocentristička vlada u koju su ušli socijaldemokrati, socijalisti, reformisti i partija Albanaca. Makedonski nacionalisti i makedonska antikomunistička desnica je ostala u opoziciji. Već sledeće godine Makedonija postaje punopravan član Ujedinjenih nacija (pod privremenim imenom Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija) i započinje proces vraćanja ka normalnosti.

PROBLEMI

Mlada socijaldemokratija u Makedoniji suočena je sa velikim problemima.

Zašto? Evropa je u 19. veku završila rešavanje pitanja granica, stvaranja nacionalnih država i učvršćivanja nacionalnih identiteta. U 20. veku, nakon dva svetska rata,

rešavala pitanja uspostavljanja demokratskih institucija i ekonomskog razvoja, a u 21. vijeku bavi se pitanjem integracija.

Ono, za što je Evropa potrošila tri veka, socijaldemokratija u Makedoniji je bila pred obavezom da završi za tri godine.

Njeni kadrovi su imali znanja iz oblasti marksizma, političkih nauka i političke ekonomije, ali tranzicija iz komunizma u kapitalističko društvo je bila mnogo složeniji proces nego što se činilo na prvi pogled.

NACIONALNI IDENTITET

Nakon najave svoje nezavisnosti, Makedonija se suočava sa:

- silnim protivljenjem Grčke njenom imenu,
- euforijom u nekim bugarskim krugovima da su na prvim slobodnim izborima u Makedoniji pobedili Bugari i da su, konačno, Makedonci otkrili svoju etničku prirodu (prvi predsednik VMRO-DPMNE, Ljupčo Georgievski, uzeo je nedavno i bugarsko državljanstvo, a to je, nakon prijema Bugarske u EU, učinilo i 20 hiljada ostalih građana, zbog privilegije putovanja u inostranstvo s bugarskim pasošem i besplatnim studiranjem u Bugarskoj),
- pritiskom iz nekih krugova Srbije da Makedonija neće ekonomski preživeti svoju nezavisnost, i
- nepriznavanjem granice od strane političkih lidera i dela stanovništva Kosova.

Ali, nije bio problem samo odgovor na pitanje: čija je to država? (nacionalni identitet?), već i to: koji su temelji na kojima je moguć zajednički život Makedonaca i Albanaca, pre svega, i pripadnika ostalih naroda koji žive u Makedoniji? Strah od nacionalizma većinskog naroda kod manjinskih etničkih zajednica, strah većinskog naroda od gubljenja svog identiteta, stvara permenetnu dozu napetosti koja odvlači energiju od rešavanja ostalih gorućih pitanja.

Ono, za što je Evropa potrošila tri veka, socijaldemokratija u Makedoniji je bila pred obavezom da završi za tri godine.

Ljupčo Georgievski, uzeo je nedavno i bugarsko državljanstvo, a to je, nakon prijema Bugarske u EU, učinilo i 20 hiljada ostalih građana, zbog privilegije putovanja u inostranstvo s bugarskim pasošem i besplatnim studiranjem u Bugarskoj.

ODGOVOR

Socijaldemokratski odgovor ovim pitanjima je bio:

- građanski liberalni ustav koji suverenitet ostavlja u rukama građanina, a ne kolektiviteta, i koji garantuje sva manjinska prava pripadnicima nevećinskih naroda u Makedoniji, zagantovana svim međunarodnim konvencijama o pravima manjina.
- izgradnja koncepta integracije, bez pokušaja asimilacije, putem garantovanja i unapređenja tzv. nasleđenih prava manjina iz perioda komunizma, u pogledu zaštite njihovog etničkog i kulturnog identiteta.
- putem punopravnog uključenja pripadnika nevećinske zajednice u politički život zemlje i stvaranja novih institucija u parlamentu u cilju izbegavanja sprečavanja njihove majorizacije (Savet za međunarodne odnose, kojim je predsedavao predsednik skupštine - nešto kao drugi dom),
- naglašavanjem kulture saradnje i kompromisa u rešavanju sporova kao i tradicionalno odsustvo konflikata u makedonskoj političkoj istoriji između Albanaca i Makedonaca.
- naglašavanjem zajedničkih ciljeva (da Albanci iz Makedonije budu prvi od svih Albanaca na Balkanu koji će ući u Evropsku Uniju).

Korišćenje "meke arbitraže", od strane međunarodne zajednice, putem saglasnosti da svi zakoni iz ove oblasti budu donošeni uz pomoć ekspertiza i nakon recenzije od strane međunarodnih organizacija (Saveta Evrope, OEBS-a, Komisije UN za manjinska prava itd.), odnosno prihvatanjem punog monitoringa u ovoj oblasti. (Vidi više o ovome: "Model međuetničkih odnosa u Makedoniji" Lj.Frčkovski 1998).

DOBRI ODNOSI SA SUSEDIMA

U odnosu na susede, socijaldemokrati su prihvatili politiku "ekvidistance", ili politiku pokušaja izgradnje jedna-

Socijaldemokratski odgovor ovim pitanjima je bio:

- građanski liberalni ustav koji suverenitet ostavlja u rukama građanina, a ne kolektiviteta, i koji garantuje sva manjinska prava pripadnicima nevećinskih naroda u Makedoniji, zagantovana svim međunarodnim konvencijama o pravima manjina.

ko dobrih odnosa sa svim susedima na principima jednakih prava i međusobnog uvažavanja. Suočena sa pritiskom nametnutog trgovinskog embarga, od strane Grčke, u vreme sankcija UN prema Jugoslaviji, socijaldemokrati su prihvatili ulazak Makedonije u međunarodne institucija, pod privremenom referencom: Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, s ciljem da se bitka oko imena vodi unutar tih institucija s pozicije ravnopravnog člana, a ne izvan njih. Zatim je prihvaćena i promena Ustava, s ciljem davanja dopunskih garancija Grčkoj o nemešanju u njene unutrašnje poslove; prihvaćena je promena zastave, koju je Grčka smatrala iritirajućom; potpisan vremenski ugovor "između dviju strana"- Grčke i Makedonije, kojim je normalizovana komunikacija između dvije zemlje i kojom su normalizovani trgovski odnosi.

STRPLJENJE, KOMPROMIS

Socijaldemokrati Makedonije su od samog početka stajali na poziciji da su male zemlje, kao što je Makedonija, prinuđene da svoju unutrašnju politiku vode sredstvima spoljne politike. To znači: s puno takta i strpljenja, s puno razumevanje za interese drugih, s puno pripremljenosti za prihvatanje bolnih kompromisa i pokušajima da putem saradnje i kompromisa, a ne pomoću sile i konflikta, ostvare nacionalni interesi zemlje.

Ova politika je omogućila Makedoniji, u periodu od 1990. do 1994. godine, da stekne reputaciju zemlje koja je uspela da se izvuče iz jugoslovenske fedearcije bez rata, da uspešno održava međuetnički balans u zemlji i da rešava sporove sa susedima putem komromisa i dogovora. To je "oaza mira", govorio je u to vreme predsednik Gligorov.

Sve to, međutim, nije bilo dovoljno da Makedonija u ovom periodu pruži dokaze o uspešnoj tranziciji na ekonomskom planu i stabilizovanju ekonomskog i političkog sistema.

Suočena sa pritiskom nametnutog trgovinskog embarga, od strane Grčke, u vreme sankcija UN prema Jugoslaviji, socijaldemokrati su prihvatili ulazak Makedonije u međunarodne institucija, pod privremenom referencom: Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija.

Socijaldemokrati Makedonije su od samog početka stajali na poziciji da su male zemlje, kao što je Makedonija, prinuđene da svoju unutrašnju politiku vode sredstvima spoljne politike. To znači: s puno takta i strpljenja.

Ova politika je omogućila Makedoniji, u periodu od 1990. do 1994. godine, da stekne reputaciju zemlje koja je uspela da se izvuče iz jugoslovenske fedearcije bez rata

DEMOKRATSKE INSTITUCIJE, EKONOMSKI SISTEM

Socijaldemokrati su prihvatili model privatizovanja dominantne društvene svojine, poznat kao model Ante Markovića, koji je privilegovao zaposlene i, posebno, rukovodstva u monopolskim i profitabilnim kompanijama.

Oko 40% makedonske privrede je još uvek u zoni sive i crne ekonomije, koja se dugo smatrala jedinim rešenjem u sprečavanju socijalne eksplozije.

Socijaldemokrati su prihvatili model privatizovanja dominantne društvene svojine, poznat kao model Ante Markovića, koji je privilegovao zaposlene i, posebno, rukovodstva u monopolskim i profitabilnim kompanijama. Makedonija je prihvatila svoje obaveze, ali i programe Međunarodnog monitoringnog fonda i Svetske banke i postala članica Svetske trgovinske organizacije, ali je ekonomski razvoj u uslovima nametnutog trgovskog embarga od strane Grčke, koji je trajao do 1995. godine, sankcija UN prema Jugoslaviji, na čijem je tržištu Makedonija prodavala polovinu svoje proizvodnje, prekid glavnih transportnih i trgovskih komunikacija između severa i juga i nestabilnost regiona, koja je obeshrabrivala strane investitore i dovela do kolapsa makedonske ekonomije.

FAZE

Makedonska privreda je prolazila kroz sledeće periode.

Od 1990-1994. - period tzv "švercerskog kapitalizma", kada zbog embarga i sankcija, a i neizgrađenih mehanizama i institucija za zaštitu od kriminala, Makedonija u celini održava relativno povoljan nivo standarda građana, ali je stvarala istovremeno novu klasu tzv. "šleperskih bogataša" koji su, uz dobru povezanost sa korumpiranim pojedincima iz organa vlasti i novih agencija za obezbeđivanje (neka vrste privatnih policija i reketaških struktura), stvarali jednu novu socijalnu strukturu koja će uticati na dalji razvoj događaja. Oko 40% makedonske privrede je još uvek u zoni sive i crne ekonomije, koja se dugo smatrala jedinim rešenjem u sprečavanju socijalne eksplozije.

IZBORI

U 1994. godini održani su novi parlamentarni izbori u Makedoniji prema novom Ustavu iz 1991. godine kao i neposredni izbori za predsednika države.

Socijaldemokrati su formirali veliku koaliciju, pod nazivom "Za Makedoniju" u koju su ušli socijalisti, reformisti (sada već - liberalna partija), partije nekih manjina (Srba, Turaka, Roma, Vlahi, Bošnjaci). Ova koalicija istakla je za svog kandidata na predsedničkim izborima, dotadašnjeg predsednika, Kiru Gligorova. Opozicija autoritarnih nacionalista VMRO DPMNE bojkotovala je izbore u drugom krugu, zbog "falsifikata" u prvom krugu - u kojem je imala slabe rezultate - tako da su socijaldemokrati pobijedili s ogromnom većinom u parlamentu. U periodu od 1994-1998. godine vladale su praktično bez opozicije, a njihov kandidat je ponovo postao predsednik države.

U vladajućoj koaliciji je i Partija Albanaca (PDP) s proporcionalnim brojem ministara u vladi i brojem rukovodećih mesta u državnoj administraciji i javnim preduzećima i ustanovama.

Ovaj period neki nazivaju "periodom divljeg kapitalizam" ili periodom "prve kriminalizacije kapitala".

SOCIJALNO RASLOJAVANJE

Još uvek pod grčkim embargom i neophodnošću da se nafta i ostali produkti dovoze iz Bugarske, pod pritiskom Srbije - koja je u ratu, da izvozi svoje proizvode preko Makedonije i da se snabdeva, nelegalnim kanalima, naftom i derivatima iz Makedonije. Makedonija, bez izgrađenih sistema zaštite u stvaranju kapitalističkih odnosa (ne postoje antimonopolski zakoni, zakon o javnim nabavkama, bankarski sistem bez potrebne kontrole), na osnovu programa Svetske banke, intenzivira program privatizacije uspešnih kompanija i likvidacije velikih industrijskih kombinata s velikim brojem zaposlenih. U socijalnoj strukturi društva javljaju se, na jednoj strani - "privatizacioni magnati" iz redova bivših direktora uspešnih kompanija, a na drugoj - ogroman sloj nezaposlenih, bez realnih mo-

Ova koalicija istakla je za svog kandidata na predsedničkim izborima, dotadašnjeg predsednika, Kiru Gligorova.

U vladajućoj koaliciji je i Partija Albanaca (PDP) s proporcionalnim brojem ministara u vladi i brojem rukovodećih mesta u državnoj administraciji i javnim preduzećima i ustanovama.

U socijalnoj strukturi društva javljaju se, na jednoj strani - "privatizacioni magnati" iz redova bivših direktora uspešnih kompanija, a na drugoj - ogroman sloj nezaposlenih.

Godinu danu nakon izbora i sledećeg dana nakon susreta sa Miloševićem, u Skoplju je izvršen atentat na Gligorova.

Socijaldemokrati, osiljeni apsolutnom dominacijom u parlamentu, lakoćom vladanja bez opozicije i podrškom "šleperskih bogataša, privatizacionih magnata" i korumpiranih struktura vlasti, uleću u klopku autoritarnih nacionalista i šalju policiju da interveniše u Gostivaru i Tetovu.

Bivši lider i kandidat socijaldemokrata za prvog premijera, napušta socijaldemokrate u parlamentu i formira Demokratsku partiju, koja se kasnije ujedinjuje sa Liberalnom partijom, koja izlazi iz vlade.

gućnosti za ponovno zapošljavanje. Srednja klasa gotovo nestaje ili je znatno uvećana njena socijalna nesigurnost, kao i njena zavisnost od političke volje novih partija. Stopa nezaposlenosti stiže do 34,5%. Godinu danu nakon izbora i sledećeg dana nakon susreta sa Miloševićem, u Skoplju je izvršen atentat na Gligorova. Sledeće godine je objavljena velika afera piramidalne štednje u Bitolju, u kojoj strada veliki broj građana, a 1997. Ustavni sud Makedonije traži skidanje albanskih zastava sa jarbola ispred opština Tetovo i Gostivar.

KLOPKA

Socijaldemokrati, osiljeni apsolutnom dominacijom u parlamentu, lakoćom vladanja bez opozicije i podrškom "šleperskih bogataša, privatizacionih magnata" i korumpiranih struktura vlasti, uleću u klopku autoritarnih nacionalista i šalju policiju da interveniše u Gostivaru i Tetovu. Nakon intervencije i sukoba sa lokalnim albanskim stanovništvom, hapsi gradonačelnike Gostivara i Tetova, koji su albanske nacionalnosti.

Bivši lider i kandidat socijaldemokrata za prvog premijera, napušta socijaldemokrate u parlamentu i formira Demokratsku partiju, koja se kasnije ujedinjuje sa Liberalnom partijom, koja izlazi iz vlade, i formira Liberlno-demokratsku partiju i postaje jaka parlamentarna opozicija već od početka 1996. godine. Nakon intervencije policijskih snaga u Gostivaru i Tetovu, formira se Demokratska partija Albanaca iz radikalnog krila PDP (Partije demokratskog prosperiteta), a autoritarni nacionalisti usvajaju novi program, pun socijalne demagogije i brige o socijano ugroženima u zemlji kao i potrebi vraćanja nacionalnog dostojanstva zemlje. Oni optužuju socijaldemokrate na vlasti da zaoštravaju međuetničke odnose samo s ciljem da skrenu pažnju javnosti s problema nezaposlenosti i korupcije u društvu. Najavljuju preispitivanje procesa privatizacije i zloupotreba vlasti, ali i saradnju sa liberalnim demokratima, pa i s Albancima u budućoj vladi. Pre izbora 1998. godine, pojavljuje se Demokratska alternativa, partija Vasila Tupurkovskog, koja ulazi u predizbornu koaliciju s partijom VMRO DPMNE, čime

je definitivno odstranjen strah kod makedonskih građana od podrške makedonskoj desnici.

Program socijaldemokrata, za izbore 1998. godine, zaostaje iza programa makedonske desnice i programa Tupurkovskog (s obećanom jednom milijardom dolara stranih investicija), u pogledu obećanja rešavanja gorućih pitanja: nezaposlenosti, siromaštva, pomoći poljoprivredi, visini penzija itd.

Promenom izbornog modela s većinskog, u 120 izbornih jedinica, na kombinovani, koji omogućava da se 35 poslanika biraju s partijskih lista po proporcionalnom modelu, a ostalih 85 u izbornim jedinicama po starom modelu, omogućuje rukovodstvima partija da direktno sa partijskih lista uđu u parlament i snize izborni poraz socijaldemokrata.

VLADA DESNICE

Makedonija dobija, prvi put nakon nezavisnosti, vladu desnice u koju ulaze radikali iz albanskog političkog bloka, Demokratska partija Albanaca - Arbena Xhaferija, ali tzv. "pećinski antikomunizam" desnice je, u nekoj meri, oslabljen prisustvom partije Vasila Tupurkovskog u vladi i jednogodišnjim mandatom predsednika Gligorova, koji se vraća dužnosti nakon oporavka od atentata.

Socijaldemokrati, koji su u međuvremenu postali punopravni član Socijalističke internacionale, po prvi put u opoziciji dobijaju šansu da prouče svoje greške, da rade temeljnije na programu i kadrovskoj obnovi partije, bez promene lidera partije, Branka Crvenkovskog.

Period od 1998-2002. godine, za Makedoniju, međutim, postaje period "ratnog kapitalizma". Već sledeće godine počinje bombardovanje Jugoslavije od strane snaga NATO-a. U Makedoniji vlada strah od preliivanja krize. Snage NATO-a koriste makedonsku teritoriju za prolaz i za stacioniranje svojih snaga i opreme. U Makedoniju ulazi 300 hiljada Albanaca s Kosova, koji su smešteni u izbegličkim logorima i po kućama. Makedonija troši ogromne sume novca u suočavanju s ovom krizom. Bombardovanje i ratni prizori negativno utiču na ekonomiju. Desnica poboljšava

Program socijaldemokrata, za izbore 1998. godine, zaostaje iza programa makedonske desnice i programa Tupurkovskog (s obećanom jednom milijardom dolara stranih investicija), u pogledu obećanja rešavanja gorućih pitanja: nezaposlenosti, siromaštva, pomoći poljoprivredi, visini penzija itd.

Socijaldemokrati, koji su u međuvremenu postali punopravni član Socijalističke internacionale, po prvi put u opoziciji dobijaju šansu da prouče svoje greške, da rade temeljnije na programu i kadrovskoj obnovi partije, bez promene lidera partije, Branka Crvenkovskog.

U 2000. godini izbran je novi predsednik Makedonije iz redova desnice, Boris Trajkovski, koji ima podršku lidera zapadnih zemalja. Izabran je u drugom krugu pomoću glasova Albanaca iz redova Demokratske partije Albanaca - Arbena Xhaferija.

Ono što se u početku činilo delom kriminalnog folklor, s kojim će lako na kraj izaći policija, ubrzo se pretvorilo u ratno žarište.

Pokušaji makedonske policije i vojske da uguše ovaj ustanak, upotrebom ratnih helikoptera i tenkova, izazavao je punu etničku mobilizaciju Albanaca u Makedoniji i doveo do situacije u kojoj ratnog pobednika ne bi bilo.

odnose sa Bugarskom. Predsednik vlade je Ljupčo Georgievski. U 2000. godini izbran je novi predsednik Makedonije iz redova desnice, Boris Trajkovski, koji ima podršku lidera zapadnih zemalja. Izabran je u drugom krugu pomoću glasova Albanaca iz redova Demokratske partije Albanaca - Arbena Xhaferija.

POBUNA ALBANACA

I kad se činilo da će desnica učvrstiti svoje vođstvo u zemlji nakon izbora predsednika države iz njenih redova, pa i nakon izbora novog poglavara Makedonske pravoslavne crkve, u 2001. godini počinju napadi na policijske stanice, policijske patrole i armijska vozila od strane terorističkih grupa u severozapadnom delu Makedonije. Ono što se u početku činilo delom kriminalnog folklor, s kojim će lako na kraj izaći policija, ubrzo se pretvorilo u ratno žarište.

Albanska nacionalna armija (ANA), koja je stajala iza ovih napada, prvo je objavila saopštenja da je cilj napada oslobađanje etničkih teritorija Albanaca u Makedoniji, ali ubrzo je promenila retoriku i počela govoriti o ratu, koji treba da omogući promjenu Ustava Makedonije radi obezbeđivanja pune ravnopravnosti Albanaca u Makedoniji. Pokušaji makedonske policije i vojske da uguše ovaj ustanak, upotrebom ratnih helikoptera i tenkova, izazavao je punu etničku mobilizaciju Albanaca u Makedoniji i doveo do situacije u kojoj ratnog pobednika ne bi bilo. Vlada desnice, koju je pre toga napustio Tupurkovski, a ušla liberalna partija Stojana Andova sa 6 poslanika, počela je kroz ratne i policijske operacije da sugerise da je dalji zajednički život Albanaca i Makedonaca u zajedničkoj državi nemoguć, pa je lansirala ideju o "rešavanju sukoba politikom razmene teritorija i stanovništva".

REŠENJE

Socijaldemokrati su onemogućili uvođenje vanrednog stanja na čitavoj teritoriji Makedonije, osudili ideju po-

dele teritorije i razmenu stanovništva i tražili pomoć međunarodne zajednice u zaustavljanju rata i rešavanju krize.

Vlada desnice je bila prinuđena od SAD i EU da prihvati stvaranje Vlade nacionalnog jedinstva, u koju su ušli socijaldemokrati i ostale parlamentarne opozicione partije. Nakon mirovnih pregovora u Ohridu, tokom leta 2001. godine, usvojen je Ramkovni ugovor kojim su okončani sukobi na etničkoj osnovi.

Ovim ugovorom bila je dogovorena izmena Ustava Makedonije, kojom se Albancima garantuje službena upotreba albanskog jezika, jednaka zastupljenost Albanaca u političkim, sudskim, izvršnim organima vlasti, u državnoj administraciji, policijskim snagama i vojsci, zaštita Albanaca i drugih etničkih zajednica od majorizacije u parlamentu - putem uvođenja principa da se zakoni od interesa zaštite kulturnog i nacionalnog identiteta ne mogu donositi bez većine glasova pripadnika nevećinskih etničkih zajednica u parlamentu - i široka decentralizacija vlasti u Makedoniji uz novu teritorijalnu organizaciju (granica) opština.

Pored ovoga, ugovor je garantovao raspuštanje i razoružanje Albanske nacionalne armije, pod nadzorom snaga NATO-a, amnestiju za sve učesnike sukoba, izuzev za dela koja su u nadležnosti međunarodnog suda u Hagu, i očuvanje unitarnog karaktera Makedonije i nepromenljivosti njenih granica.

Period rata je desnica iskoristila za prekid aranžmana sa MMF-om, za slobodnije trošenje budžetskih sredstava za kupovinu oružja i opremanja policijskih snaga, ali smanjeni nadzor međunarodnih finansijskih institucija stvorio je uslove za korupcijsko ponašanje vlasti, koje su socijaldemokrati koristili kao ključni argument za promenu vlasti na izborima 2002. godine.

Političko krilo Albanske nacionalne armije u Makedoniji formira svoju političku partiju, pod imenom Demokratska unija za integraciju, a njen predsednik postaje komandant te armije, Ali Ahmeti. Na izborima 2002. godine opet pobjedu odnose socijaldemokrati, a najbrojnija partija u parlamentu postaje Demokratska unija za integraciju.

Uz svu delikatnost formiranja zajedničke vlade sa pripadnicima dojučerašnje ilegalne paravojske Albanaca, socijaldemokrati shvataju da ne smiju ignorisati većinsku

Vlada desnice je bila prinuđena od SAD i EU da prihvati stvaranje Vlade nacionalnog jedinstva, u koju su ušli socijaldemokrati i ostale parlamentarne opozicione partije.

Političko krilo Albanske nacionalne armije u Makedoniji formira svoju političku partiju, pod imenom Demokratska unija za integraciju, a njen predsednik postaje komandant te armije, Ali Ahmeti.

političku volju Albanaca, izraženu na izborima nakon konflikta.

NOVA VLADA

Tako je u 2002. godini formirana vlada Socijaldemokrata, lidera Branka Crvenkovskog, i Partije za demokratsku integraciju, Alija Ahmetija, nazvana od strane nekih novinara kao Vlada „Guns end Roses“.

Makedonija u ovom periodu istrajno sprovodi zadatke iz Dogovora sa EU za stabilizaciju i asocijaciju i Programme NATO-a Partnerstvo za mir.

Nakon pokazane političke volje i rezultata u procesu implemetancije Ramkovnog ugovora, nakon ubrzanja reformi na ekonomskom planu i političkoj stabilizaciji zemlje, vlada socijaldemokrata u 2005. godini podnela je aplikaciju Makedonije za punopravno članstvo u EU, a decembra 2006. Makedonija dobija status kandidata za članstvo, ali ne dobija i datum za otpočinjanje razgovora za članstvo.

U februaru 2005. godine, u avionskoj nesreći kraj Mostara, poginuo je predsednik Makedonije, Boris Trajkovski, koji je odigrao izvanredno značajnu ulogu u procesi sklapanja Ohridskog ramkovnog ugovora. Dugogodišnji predsednik socijaldemokrata i tadašnji premijer, Branko Crvenkovski, izabran je iste godine za predsednika Makedonije. Vlada socijaldemokrata dobija novog predsednika, bankara Harija Kostova, koji nakon šest meseci podnosi ostavku; zatim trećeg premijera, profesora rimskog prava, Vlada Bučkovskog, koji malo prije toga na vanrednom kongresu partije postaje i predsednik partije. U Socijaldemokratskom savezu nastaju unutrašnji sukobi, nakon čega deo članstva, predvođen jednim od najstarijih članova stranke (kandidat stranke za predsednika države 2000.god.) formira Novu socijal-demokratsku partiju Makedonije, na godinu dana pre izbore u 2006. godini.

Tako je u 2002. godini formirana vlada Socijaldemokrata, lidera Branka Crvenkovskog, i Partije za demokratsku integraciju, Alija Ahmetija, nazvana od strane nekih novinara kao Vlada „Guns end Roses“.

U februaru 2005. godine, u avionskoj nesreći kraj Mostara, poginuo je predsednik Makedonije, Boris Trajkovski, koji je odigrao izvanredno značajnu ulogu u procesi sklapanja Ohridskog ramkovnog ugovora.

PONOVO POBEDA DESNICE

Na ovim izborima opet pobeđuje desnica, koja se takođe deli na dva dela: radikalno krilo, koje ostaje sa Ljupčom Georgievskim i koje formira partiju VMRO Narodnu partiju, i umereno krilo, koje preuzima VMRO-DPMNE i čiji je predsednik ministar trgovine i finansija u prethodnoj vladi Georgievskog, Nikola Gruevski.

Novu vladu, koju formira Nikola Gruevski, nema dovoljnu većinu i on uzima u svoju vladu Novu Socijal-demokrasku partiju Tita Petkovskog, Socijaliste, Liberale i Demokratsku partiju Albanaca, koji su u međuvremenu smenili svog lidera Xhaferija i izbarali novog, Menduha Tačija, koji se nalazi na crnoj listi SAD.

Socijaldemokrati, nezadovoljni izbornim porazom, održavaju svoj vanredni kongres, biraju novo rukovodstvo i novog lidera, Radmilu Šekerinsku, koja je u vladi obavljala funkciju ministra za Evropu, i pripremaju svoju strategiju za sledeće parlamentarne izbore.

KRIZA SOCIJALDEMOKRATIJE

Ispitivanja javnog mnjenja u Makedoniji pokazuju da je danas socijaldemokratija u Makedoniji u velikoj krizi.

Njenim liderima se ne osporava evropska opredeljenost, sposobnost u održavanju znatno boljih međuetničkih odnosa, sposobnost u vođenju međunarodne politike zemlje, kao i viši nivo političke kulture (vaspitanje). Socijaldemokratija u Makedoniji je, međutim, optužena da ne pokazuje dovoljno snažnu političku volju u borbi protiv kriminala i korupcije, zbog navodne povezanosti i finansiranja partije od strane tzv. "privatizacionih magnata" (bivših komunističkih direktora) ili "oligarha tranzicije", i da nakon dugih godina na vlasti u ovom periodu nije pokazala svoju ekonomsku kompetentnost, posebno u razvoju zemlje koji bi obezbedio da se problemi nezaposlenosti i siromaštva rešavaju bolje i brže.

Sve su partije u Makedoniji optužene od strane građana da na vlast dolaze sa ideologijom levice (čak i socijalnom demagogijom), a pokušavaju da je zadrže ideologijom

Socijaldemokrati, nezadovoljni izbornim porazom, održavaju svoj vanredni kongres, biraju novo rukovodstvo i novog lidera, Radmilu Šekerinsku, koja je u vladi obavljala funkciju ministra za Evropu, i pripremaju svoju strategiju za sledeće parlamentarne izbore.

Njenim liderima se ne osporava evropska opredeljenost, sposobnost u održavanju znatno boljih međuetničkih odnosa, sposobnost u vođenju međunarodne politike zemlje, kao i viši nivo političke kulture (vaspitanje).

Socijaldemokratija Makedonije ima zadatak da pokaže kako je na vrijednostima i principima socijaldemokratije moguće izgraditi Makedoniju kao ekonomski efikasno i socijalno pravedno društvo.

desnice (odbranom interesa bogatih, gušenjem demokracije i obračunavanjem sa opozicionim snagama).

Upravo zbog toga, Socijaldemokratija Makedonije ima zadatak da pokaže kako je na vrijednostima i principima socijaldemokratije moguće izgraditi Makedoniju kao ekonomski efikasno i socijalno pravedno društvo.

Svakako, socijaldemokratija u Makedoniji mora, u veoma teškim uslovima, pronalaziti rešenja za problem uvećanih političkih konflikata unutar zemlje (koje proizvodi desnica), jer bez unutrašnje političke integrisanosti zemlje mogu biti dovedeni u pitanje integracijski procesi zemlje u EU i NATO-u.

Gjorgji Spasov je rođen 1949. godine u Negotinu, Makedonija. Profesor je političkih nauka i dekan Pravnog fakulteta na Evropskom univerzitetu u Skoplju. Od 2003. do početka 2007. godine bio je ambasador Makedonije u Velikoj Britaniji. Jedan je od osnivača Socijal-demokratskog saveza Makedonije, njegov poslanik u makedonskom parlamentu u dva mandata i generalni sekretar od 1998-2002. godine. Bio je ministar pravde u vladi SDSM – 1997. godine i ambasador Makedonije u Bugarskoj, od 1994-1997.godine.

JEDNAKOST ŠANSI ZA SVE

Moral i ne sila su izvor moći.
Ulrich Beck¹

Brigitte Marcher
Renner-Institut Beč,
evropska politika (EU)

Dobar dio Evropljanki (Evropljana) smatra da se diskriminacija često pojavljuje u njihovim zemljama. Naročito je rasprostranjena na osnovu etničkog porijekla, invaliditeta ili seksualne orijentacije. Tako svaki drugi vjeruje da se u njihovim zemljama ne preduzima dovoljno kako bi se diskriminacija doista savladala.²

Ovo je potvrdilo u januaru 2007. godine objavljeno istraživanje Eurobarometra, koje je pokazalo da je znanje o postojanju antidiskriminacionih zakona u Evropskoj

1 Ulrich Beck, Sila i protiv sila u globalnoj sadašnjici, Nova svjetska politička ekonomija, Frkf./Main, 2002 a

2 Eurobarometer-Spezial Nr. 263 „Diskriminacija u Evropskoj uniji“; Ispitivanje: Juni - Juli 2006; objavljeno u januaru 2007; sprovedeno u tadašnjih 25 članica EU- od strane TNS Opinion Social po nalogu Generalne direkcije za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake šanse Evropske komisije.

Dobar dio Evropljanki (Evropljana) smatra da se diskriminacija često pojavljuje u njihovim zemljama. Naročito je rasprostranjena na osnovu etničkog porijekla, invaliditeta ili seksualne orijentacije.

Samo trećina građanki i građana Evropske unije poznaje sopstvena prava u slučaju da i sami postanu žrtve diskriminacije ili uznemiravanja.

Zaključak je da uprkos svoj pravnoj zaštiti diskriminacija postoji kao i ranije.

uniji, kao i do sada, na vrlo niskoj razini. Tako je invalidnost jedini oblik diskriminacije, za koje više od polovine evropske javnosti zna, da je zakonski zabranjen prilikom zapošljavanja novih saradnica i saradnika. Javnost najmanje poznaje pravne propise, koji zabranjuju diskriminaciju na osnovu starosne dobi i seksualne orijentacije. Samo trećina građanki i građana Evropske unije poznaje sopstvena prava u slučaju da i sami postanu žrtve diskriminacije ili uznemiravanja.

DISKRIMINACIJA

Zaključak je da uprkos svoj pravnoj zaštiti diskriminacija postoji, kao i ranije.

Stoga su neophodni dalji napori, kako bi se u praksi proširene Evropske unije djelotvorno primijenilo pravo koje bi omogućilo da niko ne bude diskriminisan. Kako bi ojačala svijest o pravu na jednak tretman i nediskriminaciju u svim zemljama članicama, Evropska unija je 2007. godinu proglasila „Evropskom godinom za jednake šanse za sve“.

2007 – EVROPSKA GODINA JEDNAKIH ŠANSI ZA SVE

Značaj ove godine leži u cijeloj Evropi u tekućim mjerama i aktivnostima za uspostavljanje svijesti i razumijevanja, razvijanju instrumenata i partnerstva.

Na operativnom nivou riječ o jačanju postojećih partnerstava između vlada, ustanova i organizacija, koje se bave pitanjima jednakih šansi. U središtu su tri cilja:

1. ljude pojačano i bolje informisati o njihovim pravima
2. dati praktičan doprinos u što većem približavanju jednakim šansama i
3. iznijeti na vidjelo pozitivnu vrijednost mnoštva.

Također je značajno koji elan će biti ostvaren u toku godine, a i na duži period.

AKCIONI PROGRAM 2001- 2006: BORBA PROTIV DISKRIMINACIJE!

Aktuelna evropska godina povezana je sa akcionim programom borbe protiv diskriminacije, koji je postavila zajednica 2001. Ovim programom stavljene su teme unapređenja različitosti i diskriminacije u našim društvima, u odlučujućem trenutku, na dnevni red. Pravni okviri za to uspostavljeni su godinu dana ranije – dakle 2000. – dvjema pravnim linijama. Naime jedna se ticala jednakog tretmana, bez obzira na rasne razlike, a druga se odnosila na jednak tretman prilikom zapošljavanja i zanimanja.³

Sada su više na raspolaganju stajali pravni instrumenti za savladavanje diskriminacije na osnovu rase, etničkog porijekla, starosti, invaliditeta, seksualne orijentacije, religije ili pogleda na svijet. Naravno da ovi pravni okviri, koje svaka zemlja- članica EU mora sprovesti kroz svoje nacionalne zakone, nisu dovoljni kada je riječ o djelotvornoj borbi protiv diskriminacije. Tu su neophodne konkretne mjere, koje podržavaju pravne propise i omogućavaju njihovu djelotvornost. Tome bi konkretno trebalo da doprinese akcioni program u borbi protiv diskriminacije. Ovaj program raspolaže budžetom od 100 miliona eura za petogodišnji period, a obavezan je ispuniti tri suštinska cilja:

1. Poboljšavanje razumijevanja diskriminacije kroz analize i vrednovanja.
2. Razvitak pregovaračkih kapaciteta i borba protiv diskriminacije uspostavljanjem i jačanjem interkulturalnog dijaloga i
3. Senzibilizirajuće mjere na jačanju vrijednosti

³ Obje pravne linije direktno proizilaze iz člana 13 Amsterdamskog ugovora o osnivanju Evropske zajednice, u koje se kaže „...savjet može ...na prijedlog komisije i na osnovu saslušanja pred Evropskim parlamentom donijeti jednoglasno usklađene mjere za savladavanje diskriminacije na osnovu pola, rase, etničkog porijekla, religije ili pogleda na svijet, invalidnost, starosne dobi ili seksualnog opredjeljenja“. Treba istaći, da je već u tri dekade ranije usvojen čitav niz pravnih propisa, koji se bave borbom protiv diskriminacije na osnovu pola, kao i pravna osnova za ostvarivanje ravnopravnosti između muškaraca i žena na radnom mjestu.

Aktuelna evropska godina povezana je sa akcionim programom borbe protiv diskriminacije, koji je postavila zajednica 2001.

Naravno da ovi pravni okviri, koje svaka zemlja, članica EU, mora sprovesti kroz svoje nacionalne zakone, nisu dovoljni kada je riječ o djelotvornoj borbi protiv diskriminacije. Tu su neophodne konkretne mjere, koje podržavaju pravne propise i omogućavaju njihovu djelotvornost.

Rad u svim oblastima mora biti nastavljen, kako bi se ostvarili pomoci na putu ka ravnopravnosti i pravima za sve. Prema tome, evropska godina ravnopravnosti biće dobar poticaj u tom pravcu. Mnoge teme, započete u 2007. godini, mogle bi tako biti nastavljene i produbljene u 2008. godini, Evropskoj godini interkulturalnog dijaloga.

MJERE

Mjere kojima će se senzibilisati vrijednosti leže u osnovi borbe protiv diskriminacije.

Program ove vrste bio je novina na evropskoj razini. Da se pokazao dobrim, potvrdilo je i vanjsko ocjenjivanje. Na završnoj konferenciji mnogi su podvukli neophodnost i razvitak podataka, statističkih instrumenata i indikatora, baš kao i značaj uspostavljanja partnerstva između EU institucija, država članica, civilnog društva i NGOs⁴ sektora.

KAKO DALJE?

Iako se akcionim programom mnogo toga može pokrenuti, nažalost, mobing i diskriminacija su za one, koji bi trebalo da budu zaštićeni kroz ovu liniju ravnopravnosti, i dalje stvarnost.

Sada, nakon sprovođenja linija u zakonodavstvima pojedinačnih zemalja – nezavisno od određenih šupljina – važno se koncentrisati na sprovođenje i zaštitu prava građanki i građana. To znači, da rad u svim oblastima mora biti nastavljen, kako bi se ostvarili pomoci na putu ka ravnopravnosti i pravima za sve. Prema tome, evropska godina ravnopravnosti biće dobar poticaj u tom pravcu. Mnoge teme, započete u 2007. godini, mogle bi tako biti nastavljene i produbljene u 2008. godini, Evropskoj godini interkulturalnog dijaloga.⁵

Dodatni impulsi proizilaze vjerovatno i iz djelatnosti u Beču uspostavljene EU agencije za osnovna prava, dosadašnjeg mjesta posmatranja rasizma i neprijateljstva prema strancima. Novoosnovana agencija treba pružiti podršku nadležnim organima i ustanovama zajednice, kao i državama članicama u sprovođenju prava zajednice u os-

⁴ NGOs = Non Governmental Organisations

⁵ Decision No 1983/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 18 Dec. 2006 concerning the European Year of Intercultural Dialogue (2008): ... *Whereas: (3) European citizens, and all those living in the EU temporarily or permanently, should therefore have the opportunity to take part in intercultural dialogue and fulfil their potential in a diverse, pluralist, solidarity-based and dynamic society, not only in Europe but also in the world.*

novnim pravima, te im staviti na raspolaganje informacije i stručno znanje. Ona treba olakšati neograničeno posmatranje osnovnih prava, kada u pojedinačnim oblastima nadležnosti budu uvedene mjere ili utvrđene akcije.

PROGRES – NOVI SOCIJALNI PROGRAM I PROGRAM ZAPOŠLJAVANJA

Drugi poticajni faktor dolazi iz novog akcionog programa Progres. Ovaj program stupio je na snagu početkom decembra 2006. godine, a podržavaće zemlje članice EU do 2013. godine u ostvarenju više i boljih radnih mjesta, te u nuđenju jednakih šansi za sve. Time se rad na ravnopravnosti polova, kao i antidiskriminaciji i raznolikosti veže uz tri paralelna programa, koji obuhvataju oblasti zapošljavanja, socijalne zaštite i socijalne integracije, kao i radnih uslova, za integrirajuću inicijativu za zapošljavanje i solidarnost. Raspolože budžetom od preko 700 miliona eura, za sve vrijeme trajanja Progres bi trebalo da doprinese postizanju ciljeva postavljenih u socijalnopolitičkoj agendi, te sprovođenju obuhvatne EU strategije za zapošljavanje i rast. U budućnosti će ovim sredstvima biti finansirani centralni akteri u pet područja

- Politika zapošljavanja,
- Socijalna zaštita i socijalna integracija,
- Radni uslovi,
- Ravnopravnost žena i muškaraca,
- Borba protiv diskriminacije.

Težište rada usmjereno je na analize, umrežavanje i razmjenu informacija u cilju poboljšanja politike i prakse, kao i na kampanje u kojima bi bile pojašnjene važne teme o zapošljavanju. U središtu će stajati aktivnosti u kojima je izražena evropska dimenzija, kako bi time kroz djelovanje EU bio ostvaren istinski višak vrijednosti.

Tu spadaju:

1. Studije diljem Evrope o poboljšanju znanja o zapošljavanju i socijalnim pitanjima;

Time se rad na ravnopravnosti polova, kao i antidiskriminaciji i raznolikosti veže uz tri paralelna programa, koji obuhvataju oblasti zapošljavanja, socijalne zaštite i socijalne integracije, kao i radnih uslova, za integrirajuću inicijativu za zapošljavanje i solidarnost.

Centralni element POGRES-a biće partnerska saradnja sa pojedinačnim državnim institucijama, organizacijama poslodavaca i sindikata, te relevantnim NGO. Odbor predstavnika zemalja-članica podržavat će komisiju u sprovođenju programa.

Evropi je potrebno društvo, u kojem svi ljudi imaju fer šansu.

2. Usavršavanje pravniča i pravnika, te političkih aktera ili nadgledanje sprovođenja EU strategije i EU pravnih propisa u odnosu na koherentnu primjenu;
3. Izgradnja mreža nacionalnih stručnjaka za unapređenje međusobnog učenja i razmjene stečenih postupaka;
4. Podrška najvažnijim postojećim i operativnim mrežama NGO diljem Evrope, koje nastupaju protiv diskriminacije i zahtijevaju ravnopravnost polova;
5. Senzibilizacija građanki i građana u cijeloj Evropi za strategiju i pravne propise u oblastima socijalnih pitanja i zapošljavanja.

Centralni element POGRES-a biće partnerska saradnja sa pojedinačnim državnim institucijama, organizacijama poslodavaca i sindikata, te relevantnim NGO. Odbor predstavnika zemalja-članica podržavat će komisiju u sprovođenju programa.

Program je usmjeren na ustanove na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnom nivou, na javne zavode za zapošljavanje, poslodavce i organizacije radnika. U njemu će učestvovati također i NGO, univerziteti, istraživački instituti i stručnjaci, predstavnici statističkih zavoda i pravnici. U mjerama može biti zastupljeno 27 zemalja-članica EFTA-država, kao i zemlje kandidati i predstojeće zemlje kandidati.

ŠTA JE CILJ?

Evropi je potrebno društvo, u kojem svi ljudi imaju fer šansu, u njemu aktivno učestvuju i ispoljavaju svoje potencijale, nezavisno od pola, etničkog porijekla, starosti, invalidnosti, pogleda na svijet ili seksualne orijentacije. Ista prava u praksi su cilj. Put do tamo je popločan kamenjem, kao što potvrđuju dnevna zapažanja i vijesti: u mnogim mjestima još uvijek nedostaje osviještenost o pravima, naročito u oblasti zaštite manjina i jednakog tretmana.

POLITIČKA STRANKA KAO KOMPANIJA

Neophodno je usvojiti mnoga znanja i u praksi primijeniti tehnološko-informatičku organizaciju za moderno i efikasno funkcionisanje

Franc Sošnja

Često, kad objašnjavam šta je to politika, govorim da je za mene to menadžment jako visokog nivoa. Još od starogrčkog poimanja demokratije, pa do današnjeg vremena modernog političkog organizovanja države, nije pronađen drugačiji sistem upravljanja zemljom, osim politike. Još je Aristotel tvrdio da je čovjek političko biće. Politika nam je neminovna i neizbježna, bez obzira što su obični ljudi premoreni lošom politikom proteklih petnaestak godina, iscrpljeni teškim ratom te poslijeratnom bijedom i siromaštvom. Narodima na ovim prostorima je potrebna dobra politika. U čemu je razlika između loše i dobre politike, između ratne i mirnodopske politike?

Loša politika je politika rata, destrukcije, uništavanja, otimanja tuđeg, proganjanja. Dobra politika je mirnodopska, kreativna, politika izgradnje, razvoja i saradnje sa svima, čak i ako nisu naši istomišljenici. Po tome se razlikuju i političke stranke. Lako je razlikovati one koje žele da

Politika nam je neminovna i neizbježna, bez obzira što su obični ljudi premoreni lošom politikom proteklih petnaestak godina, iscrpljeni teškim ratom te poslijeratnom bijedom i siromaštvom. Narodima na ovim prostorima je potrebna dobra politika.

Dobra politika je mirnodopska, kreativna, politika izgradnje, razvoja i saradnje sa svima, čak i ako nisu naši istomišljenici.

Da bi taj vrh bio uspješan u svome radu, iza sebe mora imati dobru kadrovsku organizaciju po dubini, stabilan oblik finansiranja i modernu tehnološko - informatičku organizaciju.

Zbog toga je potrebno usvojiti i primijeniti mnogo novih znanja na svim nivoima organizacije stranke.

nastave voditi rat političkim sredstvima i one koje bi ovu zemlju učinile prosperitetnom. Potrebno je samo pogledati rezultate rada, jer oni su lako mjerljivi. Te rezultate najbolje prepoznaju građani i to pokazuju na izborima.

Demokratski sistem jedne zemlje čine političke stranke koje, nakon izbora, zastupaju interese svojih birača u onom procentu u kome su zadobile povjerenje. Da bi političke stranke dobile izbore, moraju imati dobar program koji će motivisati birače da im daju svoj glas. Osim dobrog programa, potrebna je i dobra organizacija političke stranke. Politika jedne političke stranke, koja se vidi u javnosti, samo je vrh ledenog brijega.

Da bi taj vrh bio uspješan u svome radu, iza sebe mora imati dobru kadrovsku organizaciju po dubini, stabilan oblik finansiranja i modernu tehnološko - informatičku organizaciju.

ORGANIZACIJA

Država, federalne jedinice, entiteti, kantoni, gradovi i opštine moraju imati dobru i funkcionalnu organizaciju. Jednako tako i politička stranka mora imati ustrojen funkcionalan sistem da bi mogla dobivati izbore i da bi znala uspostaviti vlast ili učestvovati u njoj. Nama predstoji ulazak u Evropsku uniju i funkcionisanje u njoj.

Zbog toga je potrebno usvojiti i primijeniti mnogo novih znanja na svim nivoima organizacije stranke.

OBRAZOVANJE

Prvo ću pokušati pojasniti potrebu obrazovanja. Za bavljenje politikom na svim nivoima, kao prvo, potrebno je osnovno obrazovanje kroz redovna školovanja u okviru svojih struka (društvenih, tehničkih, humanističkih itd). Međutim, potrebna su i dodatna politička obrazovanja, kroz postdiplomske studije, ali i kurseve i seminare. Veliki dio praktičnog školovanja se obavlja kroz rad nevladinih orga-

nizacija, koje «naoružavaju», posebno mlade, specifičnim praktičnim političkim znanjima, kao što su NDI, IRI, te domaće agencije i fondacije. Ali, potrebno je i osnivanje instituta iz domena političkih nauka koji bi pružao, kako specifična teorijska, tako i specifična praktična obrazovanja.

Znači, osim klasičnog osnovnog i postdiplomskog studiranja, te bavljenja naučnim teorijskim radom, bilo bi jako potrebno obrazovati praktičnim znanjima sve one kadrove stranke, koji se aktivno bave politikom na svim nivoima. Ta znanja su i te kako potrebna, a ne mogu se steći kroz redovna školovanja. Osim domaćih predavača, neophodno bi bilo pozivati i gostujuće, iz zemalja u okruženju, a posebno iz zemalja Evropske unije, zbog potrebnih iskustava i znanja. Prvi korak bi trebao biti osnivanje društva politologa, jer to bi bilo stručno jezgro, koje bi pokrenulo proces osnivanja instituta političkih nauka.

Pokušaću posvetiti malo više prostora političkom marketingu i političkom menadžmentu, prenoseći modele političkog obrazovanja u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i Beču.

POLITIČKI MARKETING I MENADŽMENT

Politički marketing je interdisciplinarno područje koje u sebi sadrži znanja iz ekonomije, socijalne psihologije, komunikologije i politologije. U zemljama koje imaju tradiciju političkoga tržišta, politički marketing je poznata i uveliko primjenjiva disciplina, dok u tranzicijskim zemljama nema dovoljno razvijene političke i tržišno-političke prakse, niti je razvijen politički marketing.

Glavni cilj naučno utemeljene koncepcije marketinga u politici je stvaranje uslova za prevlast racionalnih mjerila u politici. Izbori su javni konkurs kojim se odabiru političari, a budući da se političari ne prodaju sami od sebe, nastupilo je vrijeme političkog marketinga.

Politički marketing ima skromne teorijske temelje. Svoje uporište nalazi u instrumentalizaciji ekonomskih kategorija tržišta, funkcionalističkoj teoriji razmjene politike

Bilo bi jako potrebno obrazovati praktičnim znanjima sve one kadrove stranke, koji se aktivno bave politikom na svim nivoima.

U zemljama koje imaju tradiciju političkoga tržišta, politički marketing je poznata i uveliko primjenjiva disciplina.

Politički marketing je aplikacija integralnog marketinga na osjetljivom području promocije ideologija, ideja i političkih ciljeva.

Politički marketing je koordinator tog tržišta, koji uz politički angažirano javno mnijenje utiče i na privlačenje nepolitiziranih, neopredijeljenih i komfornih pojedinaca.

Smatram da je sastavna i ideološki neopterećena edukacija u području političkog marketinga potreba svih učesnika na tržištu političkih ideja.

i javnosti, te u komunikološkom i psihodinamičkom modelu procesa uvjeravanja. Politički marketing je aplikacija integralnog marketinga na osjetljivom području promocije ideologija, ideja i političkih ciljeva.

Na makroplanu posmatramo ga kao društveni (socijalni, neprofitni) marketing koji ima političke ciljeve, dok ga na mikroplanu možemo posmatrati kao poslovodnu koncepciju političke jedinice, odnosno kao upravljачku orijentaciju političke jedinice, kojom će stranka identifikovati neispunjene političke potrebe i želje.

Politika je proces razmjene političkih stranaka, njihovih ideja, kandidata i birača. U tom smislu politički marketing je koordinator tog tržišta, koji uz politički angažirano javno mnijenje utiče i na privlačenje nepolitiziranih, neopredijeljenih i komfornih pojedinaca. Politički marketing bi, u svakom slučaju, trebao biti proces demokratskog uvjeravanja ("propaganda respekta" ili "nova politika"), a ne, kako ga neki teoretičari doživljavaju, oblik manipulacije svijesti i ponašanja ljudi.

VRSTE MARKETINGA

Razni autori dijele politički marketing na više podvrsta: izborni marketing (vezan uz izorno nadmetanje), trajni marketing (marketing prisutnosti ili opšti marketing), nepolitički izborni marketing (izbori u sindikatima i profesionalnim organizacijama), institucionalni marketing ili marketing u javnim stvarima (kojim vršimo pritisak na vlast u korist određenog javnog interesa), ekološki marketing, marketing imidža, marketing tzv. nespominjanih ideja (ekstremnih ili terorističkih).

Bez obzira na to kako ga promatramo, politički marketing u tehnološko-komunikacijskom smislu danas doživljava kulminaciju. Smatram da je sastavna i ideološki neopterećena edukacija u području političkog marketinga potreba svih učesnika na tržištu političkih ideja.

Politički marketing

Savremeni politički marketing
Organizovanje i vođenje izbornog štaba
Organizovanje i vođenje izborne kampanje
Promotivni nastup
Umijeće pregovaranja
Diplomatsko pregovaranje
Govor pred masom ljudi
Nastup pred TV kamerama
Imidž izbornog kandidata
Imidž političara
Komuniciranje s novinarima
Rad s volonterima u politici
Predizborni govor
Politički govor
Parlamentarni govor
Govor državnih funkcionera
Debata
Odnosi s medijima
Umijeće polemisanja
Poruke i slogani
Saopštenja za javnost
Nastup portparola
Komuniciranje spoljnim izgledom
Styling
Finansiranje predizborne kampanje
Psihokonsalting za političare
Izborni zakoni
Upravljanje sukobima
Neverbalna komunikacija
Saradnja političara i medija
Istraživanje javnog mnjenja

MENADŽER POLITIČKOG MARKETINGA

Politički marketing je planiranje i realizacija odnosa političke stranke ili pojedinca s biračkim tijelom i drugim grupama unutar javnosti, kroz političku promociju i druge aktivnosti, radi pridobijanja podrške u javnosti, parlamentu ili na izborima. Cilj usavršavanja je, voditelja političkog marketinga, osposobiti znanjima i vještinama nužnim za uspješno vođenje izborne kampanje, izbornog štaba, prezentaciju stranke i pridobijanje javne podrške za nju. Treba ga osposobiti znanjima i vještinama nužnim za uspješno prezentovanje stranačkog programa i drugih stranačkih aktivnosti, te ga usavršiti za uspješan politički nastup i sveukupno političko komuniciranje. Takođe ga treba usavršiti za marketinško-političku podršku političkim kandidatima kao i političkim strankama u cjelini.

Politički marketing je planiranje i realizacija odnosa političke stranke ili pojedinca s biračkim tijelom.

Treba ga osposobiti znanjima i vještinama nužnim za uspješno prezentovanje stranačkog programa i drugih stranačkih aktivnosti, te ga usavršiti za uspješan politički nastup i sveukupno političko komuniciranje.

Kad kandidati usvoje program, kroz samostalan rad će:

- organizovati izbornu kampanju,
- upoznati se sa radom, poslovanjem i organizacijom marketinške agencije,
- organizovati i voditi izborni štab,
- uspješno lobirati i pribavljati financijska sredstva za vođenje kampanje,
- vladati temeljnim političkim pojmovima,
- koristiti se sveukupnim komunikološkim vještinama,
- uspješno komunicirati s javnošću i medijima i samostalno organizovati medijski nastup,
- voditi press konferencije,
- samostalno sročiti saopštenje za javnost i medije,
- koristiti govorničke vještine u nastupu,
- vladati osnovnim aksiomima socijalne i političke psihologije,
- prepoznati društveno, političko i kulturološko okruženje,
- primijeniti etičke norme nužne za obavljanje javnih poslova,

- vladati znanjem i umijećem govornog i pisanog komuniciranja,
- korigovati spoljašnji izgled, nužan za uspješnu komunikaciju,
- naučiti istraživati raspoloženje javnog mnijenja,
- samostalno izraditi političko-marketinški-poslovni plan,
- upoznati se s PR-om u politici i političkom marketingu,

Politički menadžment, nas uči kako upravljati ljudskim resursima, političkoj ekonomiji, političkom poslovnom komuniciranju, te treba da obrazuje poslovne i tehničke sekretare kroz sljedeće vidove.

Škola političkog menadžmenta
 Leadership
 Vođenje političke organizacije
 Donošenje odluka u političkoj organizaciji
 Politička strategija
 Odnos prema članovima tima
 Motivacija članova tima
 Političko pregovaranje
 Upravljanje političkim marketingom
 Politička etika
 Politički bonton
 Politički protokol
 Političko poslovno pismo
 Političko projektovanje
 Izrada političkog poslovnog plana
 Izrada marketinškog političkog plana
 Izrada političkog plana
 Strateška uloga ljudskih potencijala
 Upravljanje talentima
 Strateško planiranje
 Istraživanje javnog mnjenja
 Politička poslovna korespondencija

Politički menadžment, nas uči kako upravljati ljudskim resursima, političkoj ekonomiji, političkom poslovnom komuniciranju, te treba da obrazuje poslovne i tehničke sekretare kroz sljedeće vidove.

Komuniciranje spoljašnjim izgledom
Žena političar
Uticaj medija na ponašanje birača
Odnosi s medijima
Prevenција menadžerskih bolesti
Financijski menadžment
Finansiranje političke stranke
Upravljanje finansijama
Poslovno komuniciranje
Poslovni sekretar
Politički marketinški menadžment
Psihomenadžment (antistres program)

PSIHOKONSALTING

Autogeni trening
Kontrola stresa
Motivacija i samomotivacija
Samopoštovanje
Rješavanje međuljudskih konflikata unutar stranke
Prevenција bolesti
Prehrana i zdravlje
Introspekcija - upoznavanje sebe
Empatija u komunikaciji
Sugestija i autosugestija
Vladanje sobom
Narcizam u funkciji poboljšanja rezultata
Napetost i njeno razrješenje
Umijeće dominiranja
Sugestija i hipnoza u govorništву
Kontrola straha u politici
Strah od javnog nastupa
Rješavanje osobnih i komunikacijskih dvoumljenja
Psihologija i kontrola mase
Učenje na neuspjesima
Kontrola straha od neuspjeha i uspjeha

Vladanje okolinom
Psihološke pripreme političara
Psihomenadžment
Psihologija politike
Moć žene političarke
Kontrola emocija
Ego i superego

FINANSIRANJE

Politička stranka treba obezbijediti stabilan oblik finansiranja. Prvi i osnovni oblik je redovna članarina za sve članove stranke, kako aktivne, registrovane, tako i pasivne.

Aktivni članovi su spremni za učešće u svim aktivnostima i svim strukturama, uključujući volonterski rad.

Registrovani članovi su spremni da učestvuju u ograničenom broju aktivnosti, uključujući volonterski rad.

Pasivni članovi su upisani u članstvo stranke, ali bez uključivanja u aktivnosti.

Članarina je simboličan oblik potvrđivanja pripadnosti.

Za izabrana i imenovana lica (što je evropska praksa) uvedena je takozvana **strateška članarina**. Ona uključuje članove koji su uz pomoć stranke dobili najviše položaje u državi, federalnoj jedinici, entitetu, kantonu, gradu ili opštini i to, kako političke, tako i privredne funkcije.

Drugi oblik finansiranja stranke su donatorstva i sponzorstva, koja su povremena, najčešće definisana izbornim zakonom, te zbog toga ograničena.

Treći oblik stalnog finansiranja je mogućnost osnivanje svoje banke, osiguravajućeg društva, firme za izvođenje velikih radova, sindikata itd... Tu je stranka stvarni vlasnik koji iz ostvarene dobiti, na legalan način, može finansirati svoj rad. Tragovi novca su transparentni. I to je način na kakav funkcionišu moderne stranke u Evropskoj uniji. Normalno, kod nas je prvo potrebno pripremiti zakonski okvir tj. prilagoditi postojeći. Ovo je, sigurno, najbitniji način koji

Za izabrana i imenovana lica (što je evropska praksa) uvedena je takozvana **strateška članarina**. Ona uključuje članove koji su uz pomoć stranke dobili najviše položaje u državi, federalnoj jedinici, entitetu, kantonu, gradu ili opštini i to, kako političke, tako i privredne funkcije.

Bez stabilnog finansiranja nema ni stabilnog funkcionisanja velike i ozbiljno organizovane stranke.

Tehnika mora biti u službi politike, „spona podrške“ koja doprinosi da cjelokupni sistem bude funkcionalan.

Baza treba da omogućiti uvid u brojno stanje članstva, da sadrži osnovne personalne podatke o svakom pojedinom članu, da pruža mogućnost lakog pretraživanja po bilo kom zadanom ključu.

nas čeka da ga primijenimo, pogotovo da bi se izbjegli sivi tokovi novca, kojeg u našoj zemlji još uvijek ima.

Osnovni finansijski princip, koji se treba zadovoljiti, jeste: kako povećati prihode, a smanjiti rashode? Bez stabilnog finansiranja nema ni stabilnog funkcionisanja velike i ozbiljno organizovane stranke.

TEHNOLOŠKO INFORMATIČKA ORGANIZACIJA

Moderna politička stranka mora koristiti informacione tehnologije za svoj uspješan i organizovan rad. Tehnika mora biti u službi politike, „spona podrške“ koja doprinosi da cjelokupni sistem bude funkcionalan. Paralelno sa ispunjavanjem svih prethodnih uslova, moramo graditi informacioni sistem stranke.

Sve opštinske odbore treba opremiti savremenom računarskom opremom. To je prvi korak, da bismo mogli početi koračati.

Slijedeće je pokrenuti procese za stvaranje baze podataka članstva kako bismo mogli imati stvarno ažurno stanje, kako bi ovi podaci bili u svakom trenutku dostupni i iskoristivi. Baza treba da omogući uvid u brojno stanje članstva, da sadrži osnovne personalne podatke o svakom pojedinom članu, da pruža mogućnost lakog pretraživanja po bilo kom zadanom ključu. Treba da pruži uvid u stručno obrazovanje članova i da, pomoću nje, vodimo evidenciju o plaćenju članarini, posjedujemo brojeve telefona, adrese kućne i elektronske itd. Možemo da pravimo izvještaje koji su nam potrebni, štampamo adrese, izrađujemo članske karte, takozvane ID karte sa osnovnim podacima, fotografijama, zaštićene hologramom. One mogu posjedovati bar-kod, biti magnetne, posjedovati čip tj. mogu biti inteligentne kartice, sve zavisi od naših potreba.

Nakon toga slijedi uvezivanje u računarsku mrežu. Zbog toga je potrebno da baze budu Web orjentisane. Umrežavanje nam omogućava međusobnu komunikaciju, olakšava prijenos podataka, te smanjuje troškove komuniciranja.

MODERNIZACIJA NAČINA RADA

Paralelno je potrebno vršiti obuku kadrova, jer je nužno postići standardizaciju rada kancelarija po ISO standardima. Standardizacija rada je nužna zbog istovjetnog načina rada, poštivanja zajedničkog protokola rada, vođenja arhiva i sve moguće dokumentacije po zajedničkom ključu, takozvanom fajling ključu. Elektronska arhiva, foto, video i štampana, mora poštovati ista zadata pravila kao što ih, recimo, definiše kontni plan.

Veliki broj firmi, jedan broj opština u našoj zemlji, posjeduje ISO certifikat. Očekuje se skori početak rada takozvane elektronske vlade, jednako tako će morati početi raditi i sve lokalne zajednice. Zbog toga, jedna velika stranka koja želi da nas uvede u Evropsku uniju, da bi mogla funkcionisati, mora se prihvatiti velikog posla-modernizacije svog načina rada.

Političke stranke, organizacije i poslovni subjekti, u stalnom su nastojanju da unaprijede upravljanje svojim informacijama. Kako količina podataka, kojim raspolažu, neprekidno raste, tako raste i potreba za stalnim povećanjem informatičkih resursa. Obuhvat, upravljanje i raspodjela raznolikih oblika nestrukturiranih dokumenata i sadržaja postao je ključni zahtjev za opstanak i rast ovih subjekata.

Samo je manja količina informacija, kojim dnevno upravljamo, strukturirana. Veći dio je nestruktuiran u formatu poslovnih dopisa, proračunskih tablica, slika, prezentacija, web sadržaja, e-maila. Odvijanje poslovnih procesa često se temelji na tim informacijama pa se, u skladu s dokumentima, i veći dio poslovnih procesa odvija u "slobodnom stilu".

INTEGRACIJA SADRŽAJA

Rješenje za upravljanje sadržajima odnosno Enterprise content management – ECM, omogućuje organizacijama da ujedine sadržaj i pripadajuće poslovne procese kroz jedinstvenu platformu. ECM je kategorija softvera koja pomaže u upravljanju svim nestrukturiranim informacijama, odnosno sadržajem u organizaciji. Ova informacija

Paralelno je potrebno vršiti obuku kadrova, jer je nužno postići standardizaciju rada kancelarija po ISO standardima.

Jedna velika stranka koja želi da nas uvede u Evropsku uniju, da bi mogla funkcionisati, mora se prihvatiti velikog posla-modernizacije svog načina rada.

Samo je manja količina informacija, kojim dnevno upravljamo, strukturirana.

ECM je kategorija softvera koja pomaže u upravljanju svim nestrukturiranim informacijama, odnosno sadržajem u organizaciji.

Isti sadržaj može biti objavljen istovremeno na web siteu, na faxu, printan kao tekst, dokument i poslan na bežični uređaj.

Izdavanje svog časopisa, stručnih knjiga, uređenje Web portala, vođenje foto i video arhive, ne mogu bez informatičkih znanja.

postoji u raznim digitalnim oblicima: tekstualni dokumenti, inženjerski nacrti, slike, audio i video zapisi itd. ECM omogućava kreiranje sadržaja iz desktop aplikacija u jednostavnim predlošcima za kreiranje sadržaja. Takođe, može dohvatiti i inkorporirati postojeći sadržaj iz različitih izvora.

POVEĆANJE VRIJEDNOSTI INFORMACIJE

Upravljanje sadržajem dodaje inteligenciju kroz kategorizaciju, klasifikaciju i tipove dokumenata kako bi se dokumenti mogli pretraživati i dohvaćati brže i efikasnije. Kasnije je moguće uvođenje upravljanja pregledom, revizijama i procesom odobrenja za svaki dio sadržaja, u skladu sa definisanim poslovnim pravilima, što se zove workflow i lifecycle management. Upravljanje sadržajem, takođe, kontroliše objavljivanje sadržaja kroz više kanala. Isti sadržaj može biti objavljen istovremeno na web siteu, na faxu, printan kao tekst, dokument i poslan na bežični uređaj.

- *Workflow - Upravljanje poslovnim procesima za podršku projektovanju i odvijanju poslovnih procesa, preusmjeravanja dokumenata, dodjelu radnih zadataka, generisanje upozorenja i obavijesti te praćenje i kontrolu izvršenja posla.*
- *Lifecycle management – upravljanje životnim vijekom informacije ili resursa.*

Izdavanje svog časopisa, stručnih knjiga, uređenje Web portala, vođenje foto i video arhive, ne mogu bez informatičkih znanja.

Osim korištenja sopstvene računarske infrastrukture, koju posjeduje stranka, postoji mogućnost korišćenja usluga modernih kol centara i hibridne pošte, koji mogu:

- vršiti anketiranje i istraživanje,
- masovno slanje SMS poruka, faks i e-mail poruka,
- vršiti oglašavanja,
- pozivati ciljne grupe,
- učestvovati u političkim kampanjama,

- pridobivati adrese (informacije),
- istraživati javno mnjenje,
- objavljivati političke poruke na kratkim brojevima,
- obezbjeđivati glasanje (za medijske nastupe i aktualna pitanja),
- vršiti ankete u kontakt emisijama,
- te ispunjavati specifične zahtjeve ...

HIBRIDNA POŠTA

Hibridna pošta je servis koji omogućuje elektronsku komunikaciju u fazi kreiranja i prenosa podataka i štampanja dokumenata, te vrši uručenje kao poštanske pošiljke. Proces obrade započinje na računaru pošiljaoca (firme ili pojedinca) koji kreira izgled dokumenta. Pošiljalac elektronskim putem ili putem nekog drugog medija (CD, disketa, magnetna traka), kreirani dokument (zajedno sa adresom primaoca) prosljeđuje do firme (provajdera), koja pruža servis hibridne pošte (provajderi mogu biti Pošta ili neka druga firma koja se bavi ovim uslugama). Na računaru provajdera dokument se obrađuje i priprema za štampu. Štampa dokumenta se vrši na lokaciji koja je najpovoljnija za kasnije uručenje. Nakon toga, štampani materijal se kovetira i upućuje primaocu.

Prilikom razvoja ove tehnologije uzeta su u obzir dva osnovna argumenta:

- brzina i pouzdanost poštanskih usluga i
- troškovi visokokvalitetne štampe

Mogućnosti i karakteristike takvog sistema su:

- Usluge štampanja
- Kovertiranje i pakovanje reklamnog materijala
- Velika brzina štampanja (90 otisaka/minuti)
- Jednostrano i dvostrano štampanje
- Mogućnost rada 24 časa dnevno
- Brzina kovetiranja (8000 kov/sat)
- Grupisanje listova do 7 listova formata A4 presavijenih na trećinu

Hibridna pošta je servis koji omogućuje elektronsku komunikaciju u fazi kreiranja i prenosa podataka i štampanja dokumenata, te vrši uručenje kao poštanske pošiljke.

Štampa dokumenta se vrši na lokaciji koja je najpovoljnija za kasnije uručenje. Nakon toga, štampani materijal se kovetira i upućuje primaocu.

- Mogućnost pakovanja brošura, CD-ova, itd.

Takve mogućnosti nam pružaju Pošte Srpske sa svojim Halo centrom i Hibridnom poštom.

INFORMACIONE TEHNOLOGIJE

Koristeći bežične tehnologije, uz nekoliko uređaja kao što su laptop i pametni telefon, sav posao možemo obavljati iz bilo kog dijela zemlje, u bilo kom trenutku, čak i iz automobila.

Glavni je trend u tehnologiji, koji uveliko olakšava stvaranje jedne efikasne pokretne kancelarije, da svi komunikacijski i informatički alati, koliko god je to moguće, budu objedinjeni u jedan uređaj.

Informacione tehnologije pružaju neograničene mogućnosti u vođenju izbornih kampanja. Osim do sada već navedenog, zbog rada na terenu, bitna nam je mobilnost. Koristeći bežične tehnologije, uz nekoliko uređaja kao što su laptop i pametni telefon, sav posao možemo obavljati iz bilo kog dijela zemlje, u bilo kom trenutku, čak i iz automobila. Tu možemo primijeniti iskustva iz Skandinavije, koja je i inače vodeća evropska regija u informatici i telekomunikacijama. Osim sve većeg broja pristupačnih jeftinih uređaja koji omogućavaju rad u pokretu, tu je i logistička podrška telekom operatera koji to omogućavaju. Postoje brojne tehnologije za prijenos podataka na daljinu, kao što je mobilna telefonija, satelitske komunikacije, Internet ili radiofrekventne komunikacije. Osim medija za prijenos podataka potrebna je i programska oprema koja se brine za komunikaciju i obradu podataka. Glavni je trend u tehnologiji, koji uveliko olakšava stvaranje jedne efikasne pokretne kancelarije, da svi komunikacijski i informatički alati, koliko god je to moguće, budu objedinjeni u jedan uređaj. Uređaji, koji čine pokretnu kancelariju, su pametni telefoni koji u sebi imaju proširene funkcije, osim onih za telefoniranje, kao što je sređivanje datoteka i dokumenata, zatim prijenosni PC-ijevi, digitalni fotoaparati, digitalne video kamere, video projektori, digitalni diktafoni itd. Danas prijenosne računare odlikuju male dimenzije i masa, te velika količina komunikacijske opreme zbog koje je pristup Internetu uveliko olakšan.

POKRETNNA KANCELARIJA

Ta oprema prije svega uključuje UMTS/HDSPA modem, WLAN te kamere za konferencijsku vezu. Noviji modeli laptopa imaju mnogo veći kapacitet baterije, pa

tako ona može potrajati i više od sedam sati do novog punjenja. Moguć je rad i punjenje preko punjača u automobilu. Da bi prijenosna kancelarija bila efikasna, korisnik treba kvalitetno biti povezan sa saradnicima, medijskim kućama te sjedištem stranke. Bežični pristup može se koristiti s laptopa ili s fiksnog PC-ija i nije potreban nikakav dodatni internetski priključak. Pristup Internetu, na ovaj način, moguć je sa bilo kog mjesta. Tehnologija Wi-Fi je danas najviše rastući način umrežavanja računara. Sve što je potrebno za pristup Internetu, putem Wi-Fi tehnologije, je kartica, koja je danas sastavni dio gotovo svakog prijenosnog računara. Osim laptopa, Wi-Fi kartice su sastavni dio mobilnih telefona novije generacije. Osim ovog načina bežičnog povezivanja, postoje i GPRS/EDGE modeli modema koji omogućavaju veće brzine prijenosa od običnog GPRS-a, te UMTS/3G koji omogućava DSL brzinu prijenosa podataka, te najnovija HSDPA koja ima još veći i brži protok podataka. Ovi GSM-modemi su u osnovi mali mobiteli u računaru ili laptopu i priključuju se na standardan PCMCIA port.

Sve ozbiljne svjetske kompanije, a posebno one iz ICT oblasti danas posluju na ovakav način. Isto tako, i oblast bankarstva nezamisliva je bez Interneta ili mobilnih telefona. Elektronske vlade i lokalne samouprave su u fazi digitalizacije.

ZAKLJUČAK

Zbog svega do sada iznesenog, možemo samo zaključiti da moderna politička stranka mora biti organizovana kao moderna kompanija, ako misli ići ukorak sa vremenom.

Da bi prijenosna kancelarija bila efikasna, korisnik treba kvalitetno biti povezan sa saradnicima, medijskim kućama te sjedištem stranke.

Sve ozbiljne svjetske kompanije, a posebno one iz ICT oblasti danas posluju na ovakav način. Isto tako, i oblast bankarstva nezamisliva je bez Interneta ili mobilnih telefona. Elektronske vlade i lokalne samouprave su u fazi digitalizacije.

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**